PVB.

TERENTIVS

A

M. ANTONIO MVRETO

EMENDATVS,

Et argumentis in ſingulas fabulas & ſcenas illuſtratus.

Denuò ex collatione optimorum exemplarium emendatiſſimè excuſus.

Index vocum antiquarum apud Terentium.

LONDINI,
Typis *T. B.* Impenſis Societatis Stationariorum. 1642.

PVB. TERENTII
VITA EX
ÆLIO DONATO.

PVB. TERENTIVS Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano Senatori a quo ob ingenium & formam, non institutus modo liberaliter, sed & mature est manumissus. Quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit, & mortuus. Nec, si a Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, coacto. Hic cum paucis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur; quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque majorem natu fuisse: quamvis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium, pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi,
Ob florem ætatis suæ, ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit Græciam in terram ultimam.
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit; nihil ei Lælius; nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille opera nè domum quidem habuit conductitiam;
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Scripsit Comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: post paucos vero versus, invitatus ut accumberet, cœnasse una deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilii admiratione: & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit: *Sumetur Heyra sexta ex his fabula.*

Eunuchus quidem bis act. ¶ meruitque pretium, quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummum. Propterea summo quoque titulo adscribitur. Nam adelphorum principium Var-

ro etiam præfert principio Menandri: Non obscura fama est, adjutum Terentium in scriptis a Lælio & Scipione, quibus cum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur; ut in Prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque una scribere;
Quod illi maledictum vehemens existimant:
Eam laudem hic ducit maximam; cum illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis, & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus qui a Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos autore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpelleretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in Heauton.

Sat. pol proterve me Syri promissa hus induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpitio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari utroque ac poeta. Ideo ipsum non juvenes designasse, qui se adjuvisse dicerentur; sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas Comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa evitandæ opinionis qua videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum institutæ, morelque quos perinde exprimeret in scriptis, egressus urbe est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed ut Afer sex populo edidit Comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: navim cum semel
Conscendit, visus nunquam est: sic vitâ vacat.

Q. Consetius redeuntem e Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conversis a Menandro. Cæteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo sive Leucadia, tradunt. Cn. Cornelio Dolabella, & M. Fulvio Nobiliore Consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in navi præmiserat, ac simul fabularum quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit, Item hortulos viginti jugerum, via Appia, ad Martis villam: quo magis miror Porcium scribere: ——— *Nil Publius*

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.

Eorum

Eorum ille operâ nè domum quidem habuit conductitiam:
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti,
Conversum, expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar:

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres!
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus; nam duos Terentios Poetas fuisse scribit Mœtius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus sunt?
Non hæc, qui jura populis recensens dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro transl atæ esse dicuntur comico, Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ a Menandro: ex quibus magno successu, & pretio steterit Eunuchus: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

ANDRIÆ PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

Simo, senex, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, à Simo naso.
Sosia, libertus, ἀπὸ τοῦ σώζεσθαι, à conservatione & salute.
Davus, servus, gentile nomen, à δασὺς, gente servili.
Mysis, ancilla, etiam gentile.
Pamphilus, adolescens, ἢ παμφίλος τις ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, omnibus charus, aut omnium amicus, adversus nemini.
Charinus, adolescens, gratiosum nomen, ἀπὸ τοῦ χαρίεντος.

Byrrhia, servus, ἀπὸ τοῦ πυῤῥός, id est, rubens, seu rubicundus, mutato π in β.

Lesbia, obstetrix, gentile.

Glycerium, Chremetis filia, ἀπὸ τῆς γλυκέρας, à dulcedine.

Chremes, senex, vel à χρέμπτεσθαι, quod est enixè expuere, vel potiùs ἀπὸ τοῦ χρεμετισμοῦ, hinnitu, studio enim alendi equos Athenienses maximè delectabantur.

Crito, hospes, ἀπὸ τοῦ κριτοῦ.

Dromo, lorarius, ἀπὸ τοῦ δρομοῦ, id est, cursu.

Atque hi fabulæ sunt interlocutores : reliquarum personarum tantum mentio fit.

Archillis, ancilla, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel veriùs, ἄργυλις ἀπὸ τῆς ἀργίας, id est, segnitie, sive ut alibi reperitur, Achrylis, quod Phrygiam significat.

Chrysis, meretrix, à χρυσοῦ, id est, auro.

Niceratus, adolescens : à voto victoriæ nomen habere videtur.

Pasibula, eadem, quæ Glycerium, ἀπὸ τοῦ πᾶσι βουλεύεσθαι, id est, omnibus consulens.

M. ANTONII MVRETI IN *ANDRIAM TERENTII* ARGVMENTVM.

CHremes & Phania fratres Atheniēses fuerūt: eorū Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolā quam tum unicā habebat, fratris fidei credidit: profecto eo, contingit, ut in Gracia magni bellorū motus excitarentur: quos fugiens Phania, cùm, impositâ secum in navim puellâ, ad fratrē iter cepisset, vi tempestatis fractâ navi, apud Andrum insulam ejectus est : ibi applicat se ad Andriū quendā hominē haud magna in re, à quo tamē benignè humāiterque exceptus, non ità multò post moritur. Hospes Andrius relictæ apud se puellæ cōmutat nomē, & pro Pasibula, Glyceriū nominat: cúmq; per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari utramq; studio educâsset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quæ se & orbā & inopē videret, abreptâ secum Glycerio, Athenas navigat, ubi cum aliquandiu vitam lanâ telâque tolerâsset, ad postremum adolescētū blanditiis & pollicitationibus victa, quæstum corpore facere incepit. Vētitabat ad eā inter cæteros Pāphilus, Simonis filius, probus, & liberali præditus

ditus inganio adolescẽs, qui non Chrysidis ille quidẽ, sed ipsius Glycerii mi-
rifice quadã amore percussus, primus salũ, quæ cum ea rẽ habuit, fidemq;
jam gravida dedit, eã sibi uxorẽ fore. Susceperat & postea Chremes alia
filiam, Philumenã nomine, eámque (jam enim nubilis erat) Pãphilo, ba-
nã adolescẽti impulsus famã, collocare cupiebat. Quidnulta? ultrò ad Si-
monẽ venit, cum eo negotium conficit: inscio Pamphilo, de cõmuni senũ
sententia, faciendi nuptiis constituitur dies. Adhuc hæc erãt, cum Chrysis
moritur: ibi primũ Simo de filii amore cognovit; nã cum ambo unã in fu-
nus prodiissent, accidit, ut positã in ignem Chrysidẽ, Glycerii se, præ dolo-
ris impatientia, eôdem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eámq;
mediã amplexus, ità consolari cœpit, ut plurimas minimeq; dubias totius
rei significationes daret: itaq; uenit ad Simonẽ postridiã Chremes, cõditi-
onem enunciat, comperisse se Pamphilũ peregrinã illam habere in uxoris
loco, nescius ex se natam esse eam, quam ità contumeliæ causã peregrinã
nominaret: gaudere, ea re intellectã, Pãphilus; dolere cõtra ac ringi Simo:
advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat præstitutus. Simo, veterato-
riã quadã calliditate, simulãdas sibi ad pertentandũ filii animum, nuptias
statuit, hoc cogitans, si abnuerit filius, veram sibi objurgandi illius causã
fore, qua ad eũ diẽnulla satis justa fuerat: sin annueret, facilè se quod vel-
let a Chremete impetraturũ, atq; ità veras nuptias, diu adjuvantibus, fac-
tum iri. Præterians igitur apud forum, secura jam & nihil tale metuẽs
filio, Pamphilo, inquit, abi domum, ac dic compræcare, uxor tibi mea nũ-
hodie est. Hoc dicto velut improviso quodã jaculo sauciatus adolescẽs, quid
ageret, aut quid cõsilii caperet, nesciebat: cùm ad eũ Davus, vafro admo-
dum ac versuto ingẽio servus, animo adversã senis astutiã, accurrit. Erat
unã cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodã amore Philumẽa
incensus, frustra sæpe tentaris illius nuptiis, ad postremũ audito eũ eo die
nupturam Pamphilo in summã desperationem adductus, cum erubat, si se
salvũ vellet, ut vel eã nẽ duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produce-
ret. Pamphilus eum suã quidem causã bono esse animo, atq; omnia ad im-
pediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset effecturum ea ut
nẽ daretur sibi. Adveniens, ut dixi, Davus, Charinũ jam spei plenũ, ab-
ire ad ambiendos senũ amicos jubet; deinde seorsũ Pãphilo cõjecturas suas
aperit, persuadetque, ut patri dicat, se paratũ esse uxorem ducere: nam eo
pacto inquit, & patri omnem jurgãdi occasionẽ præcideris, ei non erit ta-
men verendũ, nẽ nuptiæ fiant: nunquã enim Chremes tibi, semel repudiato
filiam suam iterũ commissurus est. Hoc ubi de servi consilio allo, jõge alac-
rem cecidêre, ac putabantur. Erat enim Chremes a Simone ità sæpe in uxo-
rum nuptiarum discrimen adductus. Fert ea ipsa Glycerium, eodẽ
temporibus, puerum peperit: cum quidẽ Davus, quomodo nuptiæ disturbari non
possent, pro foribus adiũ Simonis ad eavillã callidè cuncta: in eũ
cum incidisset Chremes, & è Pamphilo natũ esse cognosset, ruri sũ abdicit
animum à nuptiis. Turba maxima concitantur, donec advenit Crito Andri-
us, qui, quod Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hæredi-
tatem Athenas venerat: ejus interventu Chremes filiã agnoscit: ità omnẽ
omnium lætitiã, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

ANDRIÆ ARGVMENTVM, C. SVLPITIO APOLLINARI AVTORE.

SOrorem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque factâ, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu, non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

ANDRIA TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, M. FVLVIO ET M. GLABRIONE AEDILIBVS CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII F. TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS, ET EST TOTA GRAECA EDITA M. MARCELLO ET C. SVLPITIO COSS.

PROLOGVS.

Prologus hic relativus est, quando maledicta in adversarium regeruntur, Exordium cogi se ad respondendum adversario.

Iambici trimetri.

Poëta, cùm primùm animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multò intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum advortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam;
Qui utramvis recte nôrit, ambas noverit:
Non ità sunt dissimili argumento; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ convenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cùm hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster autores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porrò moneo, & desinant

Male-

Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Ut pernoscatis, & quid reliquum sit spei,
Posthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis priùs.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Simo narrat liberto primum honestam filii vitam, deinde amatoriam; ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi uxorem simulare statuerit.

Iambici trimetri.

Simo, Sosia.

Si. *VÕs isthæc intrò auferte: abite. Sosia*
Adesdum: paucis te volo. So. *dictum puta.*
Nempe ut curentur rectè hæc. Si. *immo aliud* So. *quid est,*
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
Si. *Vibil isthac opus est arte ad hanc rem quam paro:*
Sed iis, quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate. So. *expecto quid velis.*
Si. *Ego postquam te emi à parvulo, ut semper tibi*
Apud me iusta & clemens fuerit servitus,
Scis: feci, e servo ut esses libertus mihi,
Propterea quòd serviebas liberaliter.
Quod habui, summum pretium, persolvi tibi.
So. *In memoria habeo* Si. *haud muto factum.* So. *gaudeo,*
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo; *&,*
Id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam.
Sed mi hoc molestum est: nam isthæc COMmemoratio
Quasi exprobratio est immemoris beneficî.
Quin tu uno verbo dic, Quid est, quod me velis?
Si. *Ità faciam. Hoc primùm in hac re prædico tibi,*
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ,
So. *Cur simulas igitur?* Si. *rem omnem à principio audies,*
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia;
Liberius vivendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum

Dum ætas, metus, magister, prohibebant? So. *ità est.*
Si. *Quod plerique omnes faciunt adolescentuli;*
Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
Alere aut canes ad venandum, aut ad Philosophos:
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat; & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. So. *non injuriâ: nam id arbitror*
Adprimè in vita est utile, ut NE QUID *nimis.*
Si. *Sic vita erat: facilè omnes perferre, ac pati,*
Cum quibus erat, cùmque unâ iis sese dedere,
Eorum obsequi studiis, adversus neminì,
Nunquam præponens se aliis: ità facillimè
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.
So. *Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore*
OBSEQUIUM *amicos, veritas odium parit,*
Si. *Interea mulier quædam abhinc triennium*
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
So. *Hei! vereor, nè quid Andria apportet mali.*
Si. *Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter*
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,
*Unus, & item alter (*ITA *ut ingenium est omnium*
Hominum, à labore proclive ad libidinem)
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ità ut fit, filium
Perduxêre illûc secum, ut unà esset, meum:
Egomet continuò mecum, certè captus est,
Habet. Observabam mane illorum servulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. So. *teneo.* Si. *Phædrum, aut Cliniam*
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Eho! quid Pamphilus? quid? symbolum
Dedit, cœnavit: gaudebam. Item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

Quic-

Quicquam attinere. enimvero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam, qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neque commovetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
So. Quid obstat, cur non veræ fiant? Si. Audies:
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. So. ô factum bene!
Beâsti: metui à Chryside. Sim. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, unà aderat frequens,
Curabat unà funus, tristis interim,
Nonnunquam conlacrumabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hem! hic parvæ consuetudinis
Causâ mortem hujus tam fert familiariter:
Quid, si ipse amâsset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetíq; animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoq; ejus causâ in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. So. hem! quid est? Si. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè unam adspicio adolescentulam,
Formâ. So. bonâ fortasse. Si. & voltu, Sosia,
Adeò modesto, adeò venusto, ut nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, & quia erat formâ præter cæteras
Honestâ, & liberali; accedo ad pedissequas;
Quæ sit, rogo: Sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum, at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa misericordia.
So. Quàm timeo, quorsum evadas! Si. funus interim

Procedit:

Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentiùs
Sati' cum periclo. Ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit, mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut consuetum facilè amorem cerneres,
Rejecit se in eum flens quàm familiariter.
So. *Quid ais?* Si *redeo inde iratus, atque ægrè ferens.*
Nec satis ad objurgandum causæ. Diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi pater?
Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui;
Servavi. Honesta oratio est. So. *rectè putas:*
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Si. *Venit Chremes postridie ad me, clamitans,*
Indignum facinus comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulò
Negare factum: ille instat factum. Denique
Ità tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum. So. *non tu ibi gnatum?* Si. *nè hæc quidem*
Satis vehemens causa ad objurgandum. So. *quî, cedo?*
Si. *Tu re ipse his rebus finem præscripsisti, pater;*
Propè adest, cùm alieno more vivendum est mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
So. *Quis igitur relictus est objurgandi locus?*
Si. *Si propter amorem uxorem nolit ducere,*
Ea primùm ab illo animadvertenda injuria est,
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi causa sit, si deneget:
Simul, sceleratus Davus si quid consili
Habet, ut consumat nunc, cùm nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibúsq; obnixè omnia
Facturum, magis id adeò, mihi ut incommodet,
Quàm ut obsequatur gnato. So. *quapropter?* Si. *rogas?*
MALA *mens, malus animus: quem quidem ego si sensero,*

Sed quid opus est verbis? sin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nil sit moræ, restat Chremes,
Qui mihi exorandus est: & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias,
Perterrefacias Davum, observes filium,
Quid agat, quid cum illo consilii capiat. So. *Sat est:*
Curabo: eamus jam nunc intro. Si î præ, sequar.
Non dubium est, quin uxorem nolit filius:
Ità Davum modò timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit. Sed ipse exit foras.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Filii amorem explorat pater: simulat futuras nuptias: interminatur Davo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conatus fuerit nuptiis.

Iambici senarii & octonarii, unus quaternarius, omnes acatalectici.

Davus, Simo.

D. *Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,*
Verebar, quorsum evaderet.
Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm verbum fecit, neque id ægrè tulit.
S. *At nunc faciet: neque, ut opinor, sine tuo magno malo.*
D. *Id voluit, nos sic ut opinantes duci falso gaudio,*
Sperantes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut nè esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astutè. S. *carnifex quæ loquitur?* D. *herus est, neq; prævideram.*
S. *Dave.* D. *hem! quid est?* S. *ehodum, ad me.* D. *quid hic volt?*
S *quid ais?* D. *qua de re?* S. *rogas?*
Meum gnatum rumor est amare. D. *id populus curat scilicet.*
S. *Hoccine agis, annon?* D. *ego verò isthuc.* S *sed, nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet,
Dum tempus ad eam rem tulit, si vi animum ut expleret suum:
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat. (viam
Debinc postulo, siue æquum est, te oro, Dave, ut redeat jam in
D. *Hoc quid sit?* S. *omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.*
D. *Ità aiunt.* S *tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,*
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumq; applicat.

D. *Non*

D. *Non hercle intelligo,* S. *non? hem!* D. *non.* DAVVS *sum, non Oedipus.*

S. *Nempe ergò apertè vis, quæ restant, me loqui.* D. *sanè quidem.*

S. *Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis*
Fallaciæ conari, quò fiant minùs,
Aut velle in eare ostendere, quàm sis callidus,
Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usq; ad necem,
Ea lege, atque omine, ut si te indè exemerim, ego pro te molam.
Quid? hoc intellextin'? an nondum etiam nè hoc quidem?
D. *immo callidè:*
Hà apertè ipsam rem modò locutus: nihil circuitione usus es.
S. *Ubivis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.*
D. *Bona verba, quæso.* S. *irrides? nihil me fallis, sed dico tibi,*
Nè temerè facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum, cave.

ACT. I. SCENA III.

Arg. In hac Scena deliberat Davus, velitne Pamphilo esse adjutor, an auscultare seni.

Iambici octonarii & senarii.

Davus.

ENimvero, Dave, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptiis.
Quæ si non astu providentur, me, aut herum pessundabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adjutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: si opitulor, hujus minas:
Cui verba dare, difficile est: primùm jam de amore hoc comperit:
Me infensus servat, nè quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit, perii: aut si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quaque injuria præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, grævida è Pamphilo est:
Audireque eorum est operæ pretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quicquid peperisset, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex
Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:

Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam, Fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, nè de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS I. SCENA IV.

Arg. Narrat Mysis quamobrem à Glycerio exierit, & hic docet Terentius immoderatum vini usum fugiendum esse iis, qui seriis præsunt negotiis. Nihil est enim, quod recte agi ab ebrio possit.

Trochaici octonarii, catalectici.

MYSIS. ARCHILLIS.

AVdivi, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam: importunitatem spectate aniculæ:
Quia compotrix ejus est: Dî date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potiùs peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? verecr quid siet.
Opperiar, ut sciam, num quidnam hæc turba tristitiæ adferat.

ACTVS I SCENA V.

Arg: Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptiis: fidem datam Glycerio servaturum pollicetur, vel invito, si res ita exigat, patre.

Iambici & trochaici octonarii, varie mixti, binarius unus, quaternarii quatuor.

PAMPHILVS, MYSIS.

HOccine est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium
M. *Quid illud est?* (patris?
P. *Pro Deûm atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est?*
Vxorem decrerat dare sese mî hodie: nónne oportuit
Præsciisse mè antè? nónne prius communicatum oportuit?
M. *Miseram me! quod ne bum audio?* P. *quid? Chremes qui denegaverat*
Se commissurum mihi gnatam suam uxorem, id mutavit,
Quoniam me immutatum videt?
Itáne obstinatè operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus. (sum?
Adeón' hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego

Pro

Prô Deûm atque hominum fidem! nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facto, transancta omnia. hem!
Repudiatus repetor. quamobrem? n si si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. *oratio hæc me miseram exanimavit metu.*
P. *Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!*
Tantámne rem tam negligenter agere? præterient modò
Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit; para,
Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi citò & suspende te.
Obstupui, censen' ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quòd si ego priùs id rescissem, quid facerē, si quis nunc me roget,
Aliquid facerem, ut hoc nè facerem. Sed nunc primum quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diversè trahunt;
Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,
Quæ meo cunque animo lebitum est, facere: eine ego ut advorser? hei mihi!
Incertum est quid agam. M. *misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.*
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa advorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, Paulo momento huc illùc impellitur.
P. *Quis hîc loquitur? Mysis, salve.* M. *ô salve Pamphile.* P. *quid agit?* M. *rogas?*
Laborat è dolore: atque ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Nè deseras se. P. *hem! egóne isthuc conari queam?*
Ego propter me illam decipi miseram sinam,
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè charam pro uxore habuerim?
Bene, & pudicè ejus doctum, atque eductum, sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. *haud vereor, si in te solo sit situm.*

Sed vim ut queas ferre. P. adeón' me ignavum putas?
Adeón' por ô ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neq; commoneat, ut servem fidem?
M. Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis, Mysis! etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam fere me moriens me vocat:
Accessi, vos semotæ, nos soli: incipit;
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides.
Nec clam te est, quàm illi utræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
Quod ego per hanc te dextram oro, & ingenium tuum,
Per tuam fidem, perque hujus solitudinem
Te obtestor, nè abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus,
Te isti vicum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei:
Hanc mihi in manum dat: mors continuó ipsam occupat:
Accepi: acceptam servabo. M. Ità spero quidem.
P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:
Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS II. SCENA I.

Arg. Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam: idem rogat Pamphilum, ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adjiciuntur, ne spreta relinquatur Philumena.

Iambici senarii & octonarii, & unus quaternarius: 1 tem trochaici, 1 ambicu permixti.

Charinus, Byrrhia, Pamphilus.

C. Quid ais, Byrrhia?
Daturne illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est, C. qui scis, Byrrhia?
B. Apud forum modò de Davo audivi. C. væ, væ misero mihi!
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ità, postquam adempta spes est, lassus, curâ confectus stupet.

B. Quæso,

B. *Quæso, ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,*
Velis id, quod possit. C. *nihil aliud, nisi Philumenam volo.*
B. *Ah! quantò satius est, te id operam dare,*
Quî istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua!
C. *FACILE omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus:*
Tu si hîc sis, aliter sentias. B. *age, age, ut lubet* C. *sed Pamphilum*
Video, omnia experiri certum est, priùs quàm pereo. B. *Quid*
hic agit?
C. *Ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo*
meum:
vedo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. *id aliquid nihil est.* C. *Byrrhia,*
Quid tibi videtur! adeón' ad cum? B. *quid ni? si nihil impetres,*
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
C. *Abi hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus.*
P. *Charinum video, salve.* C. *ô salve Pamphile:*
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. *Neque pol consilij locum habeo, neque auxilii copiam.*
Sed isthuc quidnam est? C. *hodie uxorem ducis?* P. *aiunt.*
C. *Pamphile,*
Si id facis, hodie postremum me vides. P. *quid ità?* C. *hei mihi!*
Vereor dicere. huic dic, quæso, Byrrhia B. *ego dicam.* P. *quid est?*
B. *Sponsam hic tuam amat.* P. *næ iste haud mecum sensit. ehodum dic mihi,*
Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. *ah!*
Pamphile,
Nihil. P. *quàm vellem!* C. *nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,*
Principiò ut ne ducas. P. *dabo equidem operam.* C. *sed si id non*
potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. *cordi?* C. *saltem aliquot dies*
Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. P. *audi nunc jam:*
Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Cùm is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier. (Byrrhia,
C. *Reddidisti animum.* P. *nunc, si quid potes aut tu, aut hic*

Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi.
Ego id agam, mihi qui nè detur. C. *sat habeo.* P. *Davum optumè*
Video: hujus consilio fretus sum. C. *at tu hercle haud quidquam mihi,* (*bens.*
Nisi ea quæ nihil opus sunt sciri. fugin' hinc? B. *ego verò ac lu-*

ACTVS. II. SCENA II.

Arg. Davus, cum ex variis conjecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido, exultat insolentius *Iambici octonarii catalectici.*

Davus, Charinus, Pamphilus.

DI boni, boni, quid porto! Sed ubi inveniam Pamphilum,
Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. *Lætus est, nescio quid.* P. *nihil est, nondum hæc rescivit mala.*
D. *Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias.*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me oppido exanimatum quærere.*
Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam? C. *cessas alloqui?*
D. *Abeo.* P. *Dave ades; resiste.* D. *quis homo est, qui me? ò Pamphile,*
Teipsum quæro, euge ô Charine! ambo opportunè. vos volo.
P. *Dave, perii,* D. *quin tu hoc audi.* P. *interii.* D. *quid timeas, scio.*
C. *Mea quidem hercle certè in dubio vita est.* D. *et tu quid, scio.*
P. *Nuptiæ mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie,* D. *obtundis, tametsi intelligo.*
Id paves, nè ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. *rem tenes.*
P. *Isthuc ipsum.* C. *atque isthuc ipsum, nil pericli est; me vide.*
P. *Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu.* D. *hem!*
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. P. *qui scis?* D. *scio.*
Tuus pater modò me prehendit ait, tibi uxorem dare
Se hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum:
Circumspicio: nusquam. fortè ibi hujus video Lyrrhiam;
Rogo: negat vidisse, mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi inscidit suspicio: hem!
Paululum obsoni. ipsus tristis. de improviso nuptiæ:

Non

Non cohærent. P. *quo sum nam isthuc?* D. *ego me continuò ad*
Chremem.
Cum illo advenio, solitudo ante ostium, jam id gaudio.
P *Rectè dicis, perge.* D. *maneo: interea intróire neminem*
Video, exire neminem, matronam nullam: in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti; accessi, introspexi. P. *scio,*
Magnum signum. D. *num videtur convenire hæc nuptiis?*
P. *Non opinor, Dave.* D. *opinor, narras? non rectè accipis;*
Certa res est: etiam puerum indè abiens convêni Chremi,
Olera, & piscículos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. *Liberatus sum, Dave, hodie tuâ operâ.* D. *ut nullus quidem*
C. *Quid ità?* *nempe huic prorsus illam non dat.* D. *ridículum*
caput:
Quasi necesse sit, si huic non dat te illam uxorem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. *bene mones,*
Ibo: etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Suadet Pamphilo, atque etiam persuadet Davus, ut patri dicat uxorem se ducturum.

Trochaici octonarii catalectici, jambici senarii & octonarii acatalectici.

Pamphilus, Davus.

QVid igitur sibi volt pater? cur simulat? D *ego dicam tibi.*
Id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipsius sui esse injurius videatur: neque id injuriâ, (rit:
Priùs quàm tuum animum, ut sese habeat ad nuptias, perspexe-
Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? vis patiar?* D. *Pater est, Pamphile:*
Difficile est. tum hæc sola est mulier. dictum ac factum. inveneri.
Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppidò. P. *efficiat?* D. *citò.*
P. *cedo igitur, quid faciam, Dave?* D. *dic te ducturum.* P. *Hem!*
D. *quid est?* (*negat*
P. *Ego ne dicam?* D. *cur non?* P. *nunquam faciam, Dave.* D. *ne*
P. *Suadere noli.* D. *ex ea re quid fiat, vide.*
P. *Ut ab illa excludar, huc concludar.* D. *non ità est.*
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodie uxorem; tu, dicam, inquies:

Quid, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Sine æ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Tibi o mni periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Hæc non det gnatam: nec tu eâ causâ minueris
Patri quæ facis, ne is me tet suam sententiam.
Nam dic velle: ut cùm velit, tibi jure irasci non queat.
Dabit quod tu speres, propulsabo facilè: uxorem his moribus
Sed nemo: inopem inveniet potiùs quàm te corrumpi sinat:
Aliam ot ioſus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itân' credis? D. haud dubium id quidem est, P. vide quo induc as. D. quin taces?
P. Dicam: puerum autem ne resciſc at mihi esse ab illa, cautio est:
Sibi, me obsecravit, qui se sciret non desertur um, ut darem.
D. curabitur, sed pater adest. cave, te esse tristem sentiat.

ACTVS II. SCENA IV.

Arg. Hæc scena consiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Davus, apud patrem ne titubet, sed animo præsenti loquatur.

Iambici Senarii.

Simo, Davus, Pamphilus.

Revisò quid agant, aut quid captent consili:
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex solo loco;
Orationem sperat invenisse se,
Quâ differat te: proin' tu fixe, apud te ut sies.
P. Modò ut possim. D. credo mihi hoc, inquam, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS II. SCENA V.

Arg. Pamphilum Byrrhia observat. idem Pamphilus patri respondet, se facturum quæ volet ille omnia. Charino eadem renunciat Byrrhia

Ejusdem generis.

Byrrhia, Simo, Davus, Pamphilus.

Herus me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut quid ageret de nuptiis
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præstò video cum Davo. hoc agam.
S. Utrumque adesse video. D. hem! serva. S. Pamphile.

D. Quasi

D. *Quasi de improviso respice ad eum P. hem pater!*
D. *Probè. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.*
B. *Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.*
P. *Neque isthîc, neque alibi tibi usquam erit in me mora. B. Hem!*
D. *Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, ut te decet,*
Cùm isthuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. *Sum verus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.*
S. *I jam nunc intrò, nè in mora, cùm opus sit, sies.*
P. *Eo. B. nullâne in re esse homini cuiquam fidem?*
Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
OMNES sibi melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
Memini videre: quò æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malam.

ACT. II. SCENA VI.

Arg. Davus Simonem, & Davum Simo fallit; quæ res non injucunda est.

Ejusdem metri.

Davus, Simo.

D. *Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam*
Portare, & eâ me lîs restitisse gratiâ.
S. *quid Davus narrat? D. æquè quicquam nunc quidem.*
S. *Nihilne? hem! D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.*
D. *Præter spem evênit: sentio: hoc male habet virum.*
S. *Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.*
S. *Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,*
Hujusce propter consuetudinem hospitæ,
D. *Nihil hercle: aut si adeò, bidui est aut tridui*
Hæc solicitudo: Nôstin' deinde desinet:
Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ.
S. *Laudo. D. dum licitum est illi, dúmque ætas tulit,*
Amavit: tum id clàm: cavit, nè unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum sortem decet:
Nunc uxore opus est, animum ad uxorem appulit.
S. *Subtristis visus est esse aliquantulùm mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat tibi.*

S. *Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est?*
D. *Ait nimium parcè facere sumptum S. méne? D. te.*
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam mecum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum his fiet,
Tu quoque perparcè nimium: non laudo S. Tace.
D. *Commovi. S. ego, isthæc recte ut fiant, videro,*
Quidnam hoc rei est? quinam hic vult veterator sibi?
Nam si his mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

Ejusdem mensuræ

Mysis, Simo, Davus, Lesbia, Glycerium.

M. *Ità pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:*
Fidelem haud firmè mulieri invenias virum.
S. *Ab Andria est ancilla hæc: quid narras? D. ità est.*
M. *Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M firmavit fidem. S. hem!*
D. *Utinam aut hic surdus, aut hæc mutafacta sit?*
M. *Nam quod peperisset, jussit tolli. S. ô Jupiter?*
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. *Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.*
Sed sequere me intrò, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. *Quod remedium nunc huic malo inveniam? S. quid hoc?*
Adeon' est demens? ex peregrina? jam scio. ah?
Vis tandem sensti stolidus? D. quid hoc sensisse se ait?
S. *Hæc primùm affertur jam mihi ab hoc falacia.*
Hanc simulant parere, quò Chremetem abstrerreant.
G. *Juno Lucina, fer opem: serva me obsecro.*
S. *Hui? tam citò? ridiculum, postquam ante ostium*
Me audivit stare, approperat. Non sat commodè
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. D. mihi?
S. *Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio,*
S. *Hicine me si imparatum in veris nuptiis*
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo,

ACT.

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera; simul agit de danda illi potione, inurata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad esum potumque pertinentia: deinde Simo & Davus de puero nato calide altercantur.

Trochaici Iambici, mixti senarii, & octonarii, acatalectici & catalectici quibus interpositi suis locis bini quaternarii

Lesbia, Simo, Archillis, Davus.

L. ADhuc, Archillis, quæ assolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primùm fac, isthæc ut lavet: pòst deinde,
Quod jussi, ei date bibere; & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertor.
Perecastor cuius puer natus est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes. quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cúmque huic veritus est optimæ adolescenti facere injuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?
S. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Dave, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè falle e incipias dolis?
Saltem accuratè; ut metui videar, certè si resciverim.
D. Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. S. edixin' tibi?
Interminatus sum, nè faceres? num veritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc, nunc pepe isse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc sic fore.
S. Mihín' quisquam? D. ebo! an tute intellexti hoc assimulans?
S. irrideor.
D. Renuntiatum est: nam quî isthæc tibi suspicio incidit?
S. Quî? quia te noram. D. quasi tu dicas factum id consilio meo.
S. Certè enim scio. D. non satis me pernôsti etiam qualis sim, Simo.
S. Egóne te? D. sed si quid narrare occepi, continuo dari
Tibi verba censes. S. falsò. D. itaq; hercle nihil jam mutire audeo
S. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. D. intellexin'?
Sed nihilò seciùs mox deferent puerum huc ante ostium.

Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum ut sis sciens:
Nè tu hoc posteriùs dicas, Davi facti consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo,
S. *Unde id scis?* D. *audivi, & credo,* S. *multa concurrant simul,*
Qui conjecturam hanc nunc faciam: jam primùm hæc se è Pamphilo
Gravidam dixit esse: inventum est falsum nunc, postquam videt
Nuptias domi apparavi, missa est anicilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut afferret simul.
D. *Hoc nisi sit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.*
S. *Quid ais? cum intellexeras*
Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. *Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi uxorem expetit,
Posiremò id mihi da negotii, tu tamen idem has nuptias
Perge facere ità ut facis: & id spero adjutores Deos,
S. *Immo abi intrò: ibi me opperire: &, quod paratò opus est, para,*
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem;
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parvi pendo, illud mihi multò maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus, Nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: id si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere,
Atque adeò in ipso tempore eccum ipsum obviam!

ACT. III. SCENA III.

Arg. Congressu duorum senum, ex falsis veræ fiunt nuptiæ
Iambici octonarii, & senarii acatalectici, unus quaternarius, ad finem octonarii catalectici.

Simo, Chremes.

S. *Ubi sis Chremetem.* C. *oh! teipsum quærebam.* S. *& ego te.*
C. *optatò advenis.*
Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, túne an illi insaniant.
S. *Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris.*
C. *Ausculto: loquere quid velis.* (scies.
S. *Per*

S. Per ego te Deos oro, & noſtram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit ſimul;
Per que unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves in hac re, atque ità, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah! nè me obſecra
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi jube:
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm commodi
Utrique; id oro te, in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphilique ego ſim pater.
S. Immo ità volo, itaque poſtulo ut fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. C. quid eſt?
S. Fræ ſunt inter Glycerium & gnatum. C. audio.
S. Ità magnæ, ut ſperem poſſe avelli. C. fabulæ.
S. Profecto ſic eſt. C. ſic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM iræ, amoris redintegratio eſt.
S. Hem! id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
Dúmque ejus lubido occluſa eſt contumeliis:
Priuſquam harum ſcelera, & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam,
Uxorem demus. conſuetudine, &
Conjugio liberali devictum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis eſſe emerſurum malis.
C. Tibi ità videtur: at ego non poſſe arbitror,
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
S. Quî ſcis ergò iſthuc, niſi periculum feceris?
C. At iſthuc periculum in filia fieri, grave eſt,
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eveniat, quod dii prohibeant, diſceſſio:
At ſi corrigitur; quot commoditates, vide:
Principiò amico filium reſtitueris,
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.
C. Quid iſthuc? ſi iſthuc animum induxti eſſe utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. Meritò te ſemper maximi feci, Chreme.

C. Sed

C. Sed quid ais? S. quid? C. qui scis eos nunc discordere inter se?
S. Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum consiliis, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num censes fecerit, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeò jam ejus verba audies, heus! evocate huc Davum.
Sed eccum! video ipsum foras exire.

ACTVS III SCENA IV.

Arg. Davus seni insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias; non enim putabat fore, ut sic agerentur: cum igitur videt herum serio detrahenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Iambici octonarii, & unus quaternarius.

Davus, Simo, Chremes.

D. AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur non accersitur? jam advesperascit. S. audin' tu illũ;
Ego dudum non nihil veritus sum, Dave, abs te, nè feceres idem
Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. egón' isthuc facerem? S. credidi,
Idq́, adeò metuens vos celavi, quod nunc dicam, D. quid? S. scies
Nam propemodum habeo jam tibi fidẽ. D. tandem cognôcti, qui siem
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? S. sed eâ gratiâ
Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide.
Nunquam quivi ego isthuc intelligere. vah! consilium callidum.
S. Hoc audi: ut hinc te jussi introire, opportunè hic fit mihi obviam: (mihi.
D. Hem! numquam periimus? S. narro, quæ tu dudum narrâsti
D. Qu drã audio? S. gnatam ut det oro, vixq́, id exoro. D. occidi.
S. Hem! quid dixti? D. optumè, inquam, factum. S. nunc per hunc nulla est mora.
C. Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: atq́, huc renuntio.
S. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatum porrò enitere.
D. Faciam hercle seduló. S. potes nunc, dum animus irritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: ubi nunc est ipsus? D. mirum ni domi est.
S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi
D. Nullus sum:
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?
Nihil est preci loci relictum. jam perturbavi omnia:

Herum

Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium,
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo:
Hem astutias! quòd si quiêssem, nihil evenisset mali.
Sed eccum! ipsum video: occidi:
Utinam mihi eßet aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Stomachatur Pamphilus, quod dolosum Davi consilium secutus, responderit patri, se ducturum uxorem.

Iambici octonarii, permixti trochaicis.

Pamphilus, Davus.

P. *UBi illic scelus est, qui me perdidit?* D. *perii.* P. *atq; hoc confiteor.*
Jure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum. Servón' fortunas meas me commisisse futili? (*auferet.*
Ergò pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam à me
D. *Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc devito malum*
P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò*
Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. *nec quid de me, atque id ego sedulò.*
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. P: *Oh!*
D. *Visus sum.* P. *chodum bone vir, quid ais? vidén' me consilii in*
Miserum impeditum esse? D. *at jam expediam.* P. *expedies?* D. *certè Pamphile.*
P. *Nempe ut modò.* D. *immo meliùs, spero.* P. *Oh! tibi ego ut credam, furcifer?*
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretus sim,
Qui me hodie ex tranquillissima re conjecisti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? D. *dixti.* P. *quid meritus es?* D. *crucem.*
Sed paululùm sine ad me ut redeam: jam aliquid dispiciam. P: *hei mihi!*
Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, uti volo?
Namquê hocce tempus præcavere mihi me, haud te ulcisci sinit.

ACT. VI. SCENA. I.

Arg. Hæc scena potissimum continet jurgium Charini in Pamphilum

Initio cretici, postea octonarii trochaici, & jambici, demum jambici senarii, & rursus octonarii.

CHARI

Charinus, Pamphilus, Davus.

C. HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Vt malis gaudeat, atque ex incommodis
Alterius sua comparet ut commoda? ah!
Idne est verum? immo id genus est hominum pessumum;
In deneganda modò quèis pudor est paululùm:
Pòst ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessariò se aperiunt & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. Ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus:
PROXIMVS sum egomet mihi. attamen, ubi fides est,
Si roges, nihil pudet: hic ubi opus est,
Non verentur: illîc ubi nihil opus est, ibi verentur. (stulem?
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cum eo injuriam hanc expo-
Mala ingeram multa. Atque aliquis dicat, Nihil promoveris:
Multum molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.

P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid dii respicium, perdidi.

C. Itáne imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.

P. Quid tandem? C etiam nunc me seducere istis dictis postulas?

P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi;
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectavi meo!

P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactâsses amantem, & falsâ spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah! nescis quantis in malis versèr miser,
Quantásque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines
Meus carnifex. C. quid? istuc tam mirum est? de te exemplum capit.

P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.

C. Scio: cum patre altercásti dudum; et is nunc propterea tibi
Succensèt, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

P. Immo etiam, quò tu minùs scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

C. Scio: coactus tuâ voluntate es. P. mane.

Nondum

Nondum scis. C. *scio equidem illam ductaturum esse te,*
P. *Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit*
Instare, ut dicerem esse ductaturum patri,
Suadere, orare, usquè adeò donec perpulit.
C. *Quis homo istuc!* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Davos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *nescio, nisi mihi Deos satis*
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.
C. *Factum est hoc, Dave?* D. *factum est.* C. *hem! quid ais, scelus?*
At tibi dî dignum factis exitium duint.
Eho! dic mihi, Si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* C. *scio.*
P. *Hâc non succesſit, aliâ aggrediemur viâ:*
Nisi id putas, quia primò processit parùm,
Non posse jam ad salutem converti hoc malum.
P. *Immo etiam: nam satis credo. si advigilaveris,*
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctésque & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem evenit, mihi ignoscere.
Parùm succesſit quod ago: at facio sedulò.
Vel melius tu aliud reperi: me missum face.
P. *Cupio, restitue, in quem me accepisti locum.*
D. *Faciam.* P *at jam hoc opus est.* D, *hem, st, mane:*
crepuit à Glycerio ostium.
P. *Nihil ad te.* D. *quæro.* P. *hem! nunc demum?*
D. *at jam hic tibi inventum dabo.*

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Pollicetur hic Pamphilus Mysidi, nunquam se defecturum Glycerium; etiamsi omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

Iambici octonarii, catalectici.

Mysis, Pamphilus, Charinus, Davus.

M. *IAm, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modò anime mi, noli te macerare.
P. *Mysis.* M. *quid est?* *hem Pamphile! optumè mihi te offers.*
P. *quid est?*

M. *orare*

M. *Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese veniat:*
Videre ait te cupere. P. *vah perii: hoc malum integrascit.*
Siccine me atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mî apparari sensit.
C. *Quibus quidem quàm facilè poterat quiesci, si hic quiésset.*
D. *Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.* M. *atq; ædepol*
Ea res est, propter quam nunc misera in mœrore est. P. *Mysis,*
Per omnes tibi adjuro deos, nunquam eam me deserturum;
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetivi; contigit: conveniunt mores; VALEANT
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. *Resipisco.* P. *non Apollinis magìs verum atq; hoc responsum est*
Si poterit fieri, ut nè pater per me stetisse credat,
Quò minùs hæ fierent nuptiæ, volo: sed si id non poterit,
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.
Quis videor? C. *miser æquè atque ego.* D. *consilium quero* C *fortis es.*
Scio quid conere. D. *hoc ego tibi profectò effectum reddam.*
P. *Jam hoc opus est.* D *quin jam habeo.* C. *quid est?* D. *huic, non tibi, habeo nè erres.*
C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedo.* B. *dies hic mî ut satis sit vereor*
Ad agendum: nè vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedimento estis.
P. *Ego hanc visam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C *verum vis dicam?* D. *immo etiam.*
Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*
D. *Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,*
Quantũ huic promoveo nuptias? C. *Dave, attamen.* D. *quid ergò*
C. *Ut ducam.* D. *ridiculum.* C. *hoc fate, ad me ut veniam, si quid poteris.*
D. *Quid veniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid.* D. *age, veniam* C. *si quid,*
Domi ero. D. *tu Mysis, dum exeo, parumper me hîc opperire.*
M. *Quapropter?* D. *nã facto opus est.* M. *matura.* D. *jam, inquam, hic adero.*

ACT.

ACTVS IV. SCENA III.

Arg. Mysis heræ suæ de Pamphilo male, ut videbatur, metuentis fortunam deplorat.

Iambici senarii.

Mysis.

M. Nihilne esse proprium cuiquam? Dî vostram fidem!
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quovis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facilè hîc plus mali est, quàm illic boni.
Sed Davus exit. mi homo, quid isthuc, obsecro, est?
Quò portas puerum?

ACTVS IV. SCENA IV.

Arg. Consistit hæc scena in gestu potissimum: Davus enim puerum ad ostium Simonis defert, ut ita Chremes à nuptiis deterreatur.

Ejusdem mensuræ.

Davus, Mysis.

D. Mysis, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem expromptâ memoriâ, atque astutiâ.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi
Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si fortè opus ad herum jusjurandum mihi
Non apposuisse, ut liquidò possim. M. intelligo.
Nova nunc religio unde te isthæc incessit? cedo.
D. Move ocyùs te, ut, quid agam, porro intelligas.
Prò Jupiter! M. quid? D. sponsæ pater intervenit.
Repudio consilium, quod primùm inieneram.
M. Nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me assimulabo: Tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, nè quid vostrum remorer commodum.

ACTVS IV. SCENA V.

Arg. In hac scena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam civem esse Atticam, ut sic à nuptiis deterreatur.

Iambici senarii, quibus permixti videntur bini septenarii.

Chremes, Mysis, Davus,

C. Revertor, postquam, quæ opus fuêre ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est, mulier, tún' apposuisti hunc? M. ubi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem! nusquam est. væ miseræ mihi!
Reliquit me homo, atque abiit. D. Dî vostram fidem!
Quid turbæ est apud forum? quid illîc hominum litigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu, obsecro, hîc me solam? D. hem! quæ hæc fabula?
Eho Mysis, puer hic unde est? quísve huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hîc neminem alium video? C. miror unde sit.
D. Dicturán' quod rogo? M. au! D. concede ad dexteram.
M. Deliras: non túte ipse? D. verbum si mihi
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
M. Malè dicis. D. unde est? dic claré. M. à vobis, D. ha, ha, he
Mirum verò imprudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab janua.
Mane; cave quoquam ex istoc excessis loco.
M. Dî te eradicent, ità me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cujum puerum hic apposuisti, dic mihi?
M. Tu nescis? D. mitte id quod scio: dic quod rogo.
M. Vestri. D. cujus? nostri? M. Pamphili. D. hem! quid? Pamphili?
M. Eho! an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animadvertendum! M. quid clamitas?
D. Quémne ego herì vidi ad vos afferri vesperi?
M. O hominem audacem! D. verùm vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Diis pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tantò hercle magìs dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeò, ut tu sis sciens,

Ni puerum tollis, jam jam ego hunc mediam in viam
Provolvam, téque ibidem pervolvam in luto.
M. *Tu pol homo nm es sobrius,* D. FALLACIA
Alia aliam trudit: jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc. C. *hem!* D. *coactus legibus*
Eam uxorem ducit. M. *au! obsecro, amion civis est!*
C. *Fabularium in malum insciens penè incidi.*
D. *Quis hîc loquitur? ó Chreme, per tempus advenis:*
Ausculta. C. *audivi jam omnia.* D. *ánne tu omnia?*
C. *Audivi, inquam, à principio.* D. *audistin' obsecro? hem*
Scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davum ludere.
M. *Me miseram! nihil pol falsi dixi, mi senex.*
C. *Novi rem omnem: sed est Simo intus?* D. *intus est,*
M. *Nè me attingas, sceleste. Si pol Glycerio non omnia hæc*
D. *Eho inepta, nescis quid sit actum.* M. *quid sciam?*
D. *Hic socer est: alio pacto haud poterat fieri,*
Ut sciret hæc, quæ volumus. M. *hem! prædicetes,*
D. *Paulum interesse censes ex animo omnia,*
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTVS IIII. SCENA VI.

Arg. Crito veniens, ex Andro Athenas, de Glycerio percontatur, an parentes reperit suos: audiens nondum reperisse, dolet, quod videat hoc sibi obfuturum in adeunda hæreditate.

Iambici senarii,

Crito. Mysis. Davus.

C. *IN hac habitâsse platea dictum est Chrysidem,*
Quæ inhonestè op'avit hîc parare divitias
Potiùs quàm in patria honestè pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percontor video: salvete. M. *obsecro,*
Quem video? estne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C. *ó Mysis, salve.* M. *salvos sis, Crito.*
C. *Itán' Chrysis? hem!* M. *nos quidem pol miseras perdidit.*
C. *Quid vos? quo pacto hîc? satisne rectè?* M. *nósne? SIC*
UT quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.
C. *Quid Glycerium? jam hîc suos parentes repperit?*
M. *Utinam!* C. *an nondum etiam? haud auspicatò huc me appuli:*

Nam pol si id scîssem, nunquam huc retulissem pedem:
Semper enim ejus dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hîc mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent: simul arbitror,
Jam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam ferè
Grandiuscula jam profecta est illinc: clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum: tum ipsam despoliare non libet.
M. *O optume hospes pol Crito, antiquum obtines.*
C. *Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.* M. *maxumè.*
D. *Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.*

ACT. V. SCENA I.

Arg. Simo cupit fieri nuptias: generum recusat Chremes, ob natum ex Glycerio puerum.

Trochaici octonarii catalectici.

Chremes. Simo.

C. *Satis jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia est mea:*
Satis pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. *Immo enim quàm maxumè abs te oro, atque postulo, Chreme,*
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. *Vide quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis,*
Neq; modum benignitatis, neq; quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.
S. *Quibus? C. Eah! rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo*
In alio occupato amore abhorrenti ab re uxoriâ,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore, atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrâsti: incepi, dum res tulit: nunc non fert; feras.
Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.
S. *Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,*
Quibus id maxumè utile est, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc sum ficta, atque incepta omnia.
Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. *Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.* S. *Scio.* C. *at*
Vero voltu; cùm ibi me adesse, neutier tum præsenserat.

S. *Credo;*

...do; & id facturus Davus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. In hac scena Simo cum audit venisse, qui Glycerium dicat civem esse Atticam, ira accensus, Davum intro raptum conjicit in vincula; & miro hic artificio patris ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici octonarii catalectici, & ad finem iambici senarii.

Davus, Chremes, Simo, Dromo.

D. *ANimo jam nunc otioso esse impero. C. hem Davom tibi.*
S. *Unde egreditur?* D. *meo præsidio, atque hospitis.*
S. *quid illud mali est?*
D. *Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.*
S *scelus,* (*qui*
Quemnam hic laudat? D. *omnis res est jam in vado.* S. *cesso allo-*
D. *Herus est: quid agam?* S. *ó salve, bone vir* D. *hem Simo, ó no-*
Omnia apparata jam sunt intus. C. *curâsti probè.* (*ster Chreme*
D. *Ubi voles, accerse.* S *bene sané: id enimvero hîc nunc abest.*
Et jam tu hoc respondes? quid isthîc tibi negotii est? D. *mihin'?*
S. *itá.*
D. *Mihín'?* S. *tibi ego.* D. *modò introii.* S. *quasi ego, Quàm dudum, rogem:*
D. *Cum tuo gnato uná.* S. *ánne est intus Pamphilus? crucior miser:*
Eho! non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex? (*tigat.*
D. *Sunt.* S. *cur igitur hic est?* C. *quid illum censes? cum illa li-*
D. *Immo verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.*
Nescio quis senex modò venit: ellum! confidens, catus:
Cùm faciem videas, videtur esse quantivis pretî:
Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides. (*dicere.*
S. *Quidnam apportas?* D. *nil equidem, nisi quod illum audivi*
S. *Quid ait tandem?* D. *Glycerium se scire esse hanc civem Atticam:*
S. *Hem Dromo, Dromo.* D. *Quid est?* S. *Dromo.* D. *audi.* S. *verbum si addideris, Dromo.* (*quantum potes.*
D. *Audi obsecro.* Dr. *quid vis?* S. *Sublimem hunc intrò rape.*
Dr. *Quem?* S. *Davom.* D. *quamobrem?* L. *quia lubet: rape, in-*
D. *Quid feci?* S. *rape:* (*quam.*
D. *Si quidquam mentitum invenies, occidito.* S. *nihil audio,*
Ego jam te commotum reddam. D. *tametsi hoc verum est.* S. *tu tamen*

Cura asservandum vinctum: atq; audin'? quadrupedem constrin-
Agè nunc: jam ego pol hodie, si vivo, tibi (gito,
Ostendam, herum quid sic pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah! nè sævi tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati! nónne te miseret mei,
Tantum laborem capere ob talem filium?
Agè Pamphile; exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Simo acriter objurgat filium: confessus crimen filius, veniam petit, ac se totum paternæ subjicit voluntati: nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

Iambici senarii, & ad finem trochaici octonarii.

Pamphilus, Simo, Chremes.

P. *Quis me volt? périi: pater est. S. quid ais, omnium? C. ah!*
Rem potiùs ipsam dic, ac mitte malè loqui.
S. *Quasi quicquam in hunc jam gravius dici possiet:*
Ain' tandem? civis Glycerium est? P. ità prædicant.
S. *Ità prædicant? ingentem confidentiam!*
Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeón' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem, atque legem: & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. *Me miserum! S. modóne id demum sensti, Pamphile?*
Olim isthuc, olim, cùm ità animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die isthuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam hujus sollicito amentiâ? cui
Pro hujus ego ut peccatis suppl cium sufferam?
Immo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi pater.
S. *Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris:*
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris.
P. *Pater, licétne pauca? S. Quid dices mihi?*
C. *Attamen, Simo, audi. S. ego audiam? quid ego audiam,*
Chreme? C. attamen dicat sine. S. agé, dicat sane.
P. *Ego me amare hanc fateor: si id peccare est, fateor id quoque.*

Tibi

Tibi pater me dedo: quid vis oneris impone: impera:
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modò te obsecro, ut nè credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam. S. *adducas?*
P. *sine, pater.*
C. *Aequum postulat: da veniam.* P. *sine te hoc exorem.* S. *sino.*
Quid vis cupio, dum nè ab hoc me falli comperiam, Chreme.
C. *PRO peccato magno paulum supplicii satis est patri.*

ACTVS V. SCENA IIII.

Arg. Hæc scena continet Andrii Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabulæ aperitur: nam Glycerium ostenditur hic filia esse Chremetis.

Trochaici & iambici octonarii, hi acatalectici, illi catalectici, iambicus quaternarius unus.

Crito, Chremes, Simo, Pamphilus.

Cr. *Mitte orare: una harum quævis causa me, ut faciam, monet.*
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
Ch. *Andrium ego Critonem video? & certe is est. Salvos sis, Crito.*
Quid tu Athenas insolens? Cr. *evenit, sed hiccine est Simo?*
Ch. *Hic est.* S. *méne quæris? eho! tu Glycerium hinc civem esse ais?*
Cr. *tu negas?* S. *Itáne huc paratus advenis?* Cr. *quare?* S. *rogas?*
Túne impunè hæc facias? túne hîc homines adolescentulos
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas? Cr. *sanún' es?*
S. *Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?*
P. *Perii: metuo ut substet hospes.* Ch. *si, Simo, hunc nôris satis,*
Non ità arbitrere: bonus hic est vir. S. *hic vir sit bonus?*
Itáne attemperatè venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?
P. *Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.*
S. *Sycophanta.* Cr. *hem!* Ch. *sic, Crito, est hic: mitte.* Cr. *videat, qui fiet.*
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea quæ non volt, audiet.
Ego istháec moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, jam sciri potest:

Atticus quidam olim, navi fractâ, apud Andrum ejectus est.
Et isthæc una parva virgo, tum ille egens fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat. Ch. sine.
Cr. Itáne verò obiurbat? Ch. perge. Cr. tum is mihi cognatus fuit
Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. Ch. ejus nomen? Cr. nomen iam citò tibi?
Phania. Ch. bem perii! Cr. verum hercle opinor fuisse Phaniam:
Hoc certò scio, Rhamnusium se aiebat esse. Ch. ô Jupiter!
Cr. Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum audivêre.
Ch. utinam id siet,
Quod spero! eho! dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suámne aiebat esse? Cr. non. Ch. cujam igitur? Cr. fratris filiam.
Ch. Certè mea est. Cr. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige
aures Pamphile.
S. Quî credis? Chr. Phania ille frater meus fuit. S. nôram, & scio.
Ch. Is hinc bellum fugiens, méq; in Asiam persequens proficiscitur,
Tum illam hîc relinquere est veritus: post illa nunc primùm audio
Quid illo sit factum. P. vix sum apud me; ità animus commotus
est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. P. credo, pater.
Ch. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me malè habet.
P. dignus es (istud est?
cum tua religione odia: NODVM in scirpo quæris. Cr. quid
Ch. Nomen non convenit. Cr. fuit hercle aliud huic pa væ.
Ch. quod, Crito?
Nunquid meministi? Cr. id quæro. P. egone hujus memoriam pa-
tiar mea
Voluptati obstare, cùm ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme, quod quæris, Pasibula. Cr. ipsa est.
Ch. ea est.
P. Ex ipsa millies audivi. S. omnes vos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. Ch. ità me dî ament, credo. P. quid restat, pater?
S. Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum pa-
trem! (est,
De uxore, ità ut posŝedi, nihil mutat Chremes. Ch. causa optima
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. Ch. dos, Pam-
philе, est

Decem

Decem talenta. P. *accipio.* Ch. *propero ad filiam, eho mecum Crito:* (*jubes?*
Nam illam me haud nósse credo. S. *Cur non illam hùc transferri.*
P. *Rectè admones. Dave isthuc dedam jam negoti.* S *non potest.*
P. *Quî?* S. *quia habet aliud magis ex sese, & majus.* P. *qu dnam?*
S. *vinctus est.* (*Secro.*
P. *Pater, non rectè vinctus est.* S. *haud ità jussi.* P. *jube solvi, ob-*
S. *Agé, fiat.* P. *at matura.* S. *eo intrò.* P. *ô fauslum & felicem hunc diem!*

ACT. V. SCENA V.

Arg. Exultat Pamphilus de optato amoris successu,
Iambici & trochaici octonarii permixti.

Charinus, Pamphilus.

C. PRoviso, *quid agat Pamphilus: atque eccum!* P. *aliquis so sam me putet*
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quód voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. *Quid illuc gaudi est?* P. *Davum video: nemo est, quem malim omnium:*
Nam hunc scio mea solidè solum gavisurum esse gaudia.

ACTVS V. SCENA VI.

Arg. Narrat Pamphilus Davo & Charino, Glycerium inventam esse civem Atticam, seq; illam ducturum uxorem. Petit ab eodem Charinus, uti se & suos amores sacero commendet.
Ejusdem mensuræ.

Davus, Pamphilus, Charinus.

D. PAmphilus ubinam hic est? P. *Dave.* D. *quisnam homo est?*
P. ego sum. D. *ó Pamphile.* (*scio.*
P. *Nescis quid mihi obtigerit.* D. *certé: sed quid mihi obtigerit*
P. *Et quidem ego.* D. *more hominum evenit, ego ut quod sum nactus mali,*
Priùs rescisceres tu, quàm ego, tibi quod evenit boni.
P. *Mea Glycerium suos parentes repperit.* D. *ó factum bene!*
C. *Hem!* P. *pater amicus summus nobis.* D. *quis?* P. *Chremes.*
D. *narras probè.*
P. *Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam.* C. *num ille somniat*

Ea,

Ea quæ vigilans voluit? P. *tum de puero, Dave?* D. *ah! desine:*
SOLUS est, quem diligunt dî, C. *salvus sum, hæc si vera sunt.*
Colloquar. P. *quis homo est? Charine, in tempore ipso mi advenis.*
C. *Bene factum.* P. *hem! audistine?* C. *omnia: agé, me in tuis secundis respice.*
Tuus est nunc Chremes: facturum quæ voles scio omnia:
P. *Memini: atque adeò longum est, nos illum expectare, dum exeat.*
Sequere hàc me: intus apud Glycerium est. nunc tu, Dave, abi domum,
Propera, accerse hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. *eo.*
Nè expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:
Intus transigetur, si quid est quod restet. Plaudite.

EVNVCHI PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

Laches, senex, ἀπὸ τῆς λήξεως, ab hæreditate, lite, patrimonio,
Phædria, adolescens, ἀπὸ τοῦ φαιδροῦ, ab hilaritate,
Chærea, adolescens, ὁ χαίρων lætus.
Parmeno, servus. μένων παρὰ τῷ δεσπότῃ, ab assiduitate.
Dorus, Eunuchus, ἀπὸ τοῦ δώρου, à munere, dono.
Dorias, ancilla.
Thais, meretrix, διὰ τὸ θαητὸν ἤγουν θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, de formæ specie, quæ omnium ora in se converteret.
Pythias, ancilla, ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, à sciscitando.
Thraso, miles, ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ab audacia.
Sanga, lixa, à quodam Phrygiæ fluvio.
Gnatho, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, à buccis,
Chremes, adolescens, *vide* Andr.
Sophrona, nutrix, ἀπὸ τῆς σωφροσύνης, casta & proba.
Antipho, adolescens, ἀπὸ τοῦ ἀντὶ καὶ φάος, lumen cõtra adferens.

Sequentium

Sequentium personarum tantum hic mentio fit.

Strato, militis servus, ἀπὸ τῆς στρατῆς, exercitu.
Simalio, servus, ἀπὸ τῆς σιμῆς.
Donax, servus, ἀπὸ τῆς δονακος, fistula, seu calamo piscatorio.
Syriscus, servus, diminutivum à Syro.
Sannio, servus, ἀπὸ τῆς σαννίς, ab hasta
Pamphila, adolescentula, omnibus amica.

M. ANTONII MVRETI IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

CIvis quidam Atheniensis filiã, cui Pamphilæ, & filiũ, cui Chremeti nomen erat, habuit: ex iis Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuêre è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidêre: qui, Rhodum advectam meretrici, quam amabat, dono dedit: hæc acceptam puellam pari curâ ac studio, cum Thaide filia cœpit educare; nemo ut esset, qui non utramq; ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quæ grandiuscula erat, cùm ad eam ætatem pervenisset, ut viris placere posset; maternã ut sit, vivendi rationẽ insecuta, cum hospite quodã Athenas venit, qui eam postea moriens hæredẽ reliquit: interea miles Thraso nomine, ad eam adjecit animum: cúmque cum ea per aliquod tempus consuevisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam cum morte cõmutaverat, fraterq; ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quòd & formosa esset, et fidibus sciret, præclare à se venditum iri: fortè accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi; qui, harumomniũ rerum inscius Pamphilam emit ut esset, quod amica, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adjunxeratque sibi Phædriam, adolescentẽ Atheniẽsem, Lachetis filium, inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphila: jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eò pervẽerat, ut non aubiis indiciis intelligeret, sororẽ illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Sũmopere cupiebat igitur occasionẽ sibi aliquã dari, quâ Pamphilam suis restitueret, eodémque facto, et puellam summo afficeret beneficio, et propinquorũ illius amicitiâ fortunas cõstabiliret suas. Redit miles; sed cùm cognoscit de amore Phædriæ, puellã se, nisi eo repulso, daturũ negat. Thais, quid ageret, nescire: nam et Phædriã amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratiâ quidvis sibi faciendũ putabat. Tandem, cùm speraret, se postea facile consilium suũ ei ipsi, cujus animum offẽderet, probaturam; Phædriam, ut militi gratificaretur, excludit. Postridie accersito ei atque ægrè ferenti, tandem se purgat; multísque precibus ab eo impetrat, ut per biduũ priores partes habere Thrasonẽ sineret: ubi primũ eripuisset puellã nihil sibi cum illo amplius fore, Phædria ut

huius

hujus bidui molestiam aquiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaq; abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Ethiopissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cùm ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Charea, ita ejus amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, dum eâ potiretur: neq; prius conquievit, quàm, ejus rei causâ, ad Thaidem pro Eunucho deductus est. Quid plura? Thaide ad cœnam, cum milite profectâ, virgini à Charea per vim vitium offertur: turbæ undiq; mirabiles, donec totâ re patefactâ, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur. Charea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti operâ, admittitur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOrorem falsò dicitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. Erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni exoratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introit: vitiat virginem. Sed Atticus
Civis repertus frater ejus collocat
Vitiatam Ephebo. Phædriam exorat Thraso.

ΑΔΗΛΟΝ.

Meretrix adolescentem, cujus mutuo amore tenebatur, excluſit; eique revocato exclusionis causas reddidit: ejus frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miserat, amare cœpit; deductusque in domum meretricis pro Eunucho, vitiat: re itaq; cognitâ, cùm illusam se meretrix doleret, ab eadem adolescente placatur: interventuque fratris ejus civem cognitam Atheniensem ducit uxorem: miles quoque in partem meretricii amoris receptus illuditur.

EVNV-

EVNVCHVS TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. POSTHVMIO ALBINO ET L. CORNELIO MERVLA ED. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO ET L. ATTILI VSPRENESTINVS, MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII F. TIBI ISDVABVS, DEXTRA ET SINISTRA. GRECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO ET C. FANNIO COSS.

PROLOGVS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minime multos ledere:
In his Poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse: quia læsit prior;
Qui bene vertendo, & eadem describendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Prius, unde petitur, aurum quare sit suum;
Quàm illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patriam monumentum pervenerit,
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi;
Is ne erret moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget ledere,
Ita ut facere instituit, nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia,
Magistratus cùm ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam: fabulam,
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est

[Poëtæ,

Poëtæ: non qui furtum facere studuerit.
Id ità esse vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est; in ea est parasitus Colax.
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtuliisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas priùs
Latinas scisse se, id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem ûti aliis non licet:
Quî magis licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
NULLUM est jam dictum, quod non dictum sit priùs.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitârunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animadvertite,
Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Phædria excluſus conſultat, an redire debeat ad Thaidem: huic Parmeno ſuadet, ut animo æquo amoris moleſtias ferat.

Iambici ſenarii.

Phædria, Parmeno.

Ph. *QVid igitur faciam? non eam? né nunc quidem*
Cùm accerſor ultro? an potiùs ità me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit: revocat. Redeam? non, ſi me obſecret.
Pa. *Siquidem hercle poſſis, nil priùs, neque fortius:*
Verùm ſi incipies, neque perficies gnaviter,
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet;
Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans,
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Perîſti: eludet, ubi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita
Here, QVÆ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
IN AMORE hæc omnia inſunt vitia, injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,

Bellum,

Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modò,
Mori me malim: sentiat qui vir siem.
Hæc verba mehercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo miserè, vix vi expresserit,
Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
Ultro supplicium. Ph. *indignum facinus! nunc ego &*
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet, & amare ardeo: & prudens, sciens,
Vivus, vidénsque pereo: nec, quid agam, scio.
Pa. *Quid agas, nisi ut te redimas captum quàm queas*
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas:
Et nè te afflictes. Ph. *itáne suades?* Pa. *si sapis:*
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Thaidis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, ut Thrasoni interim locus sit apud illam.

Iambici senarii.

Thais, Phædria, Parmeno.

T. *Miseram me! vereor nè illud gravius Phædria*
Tulerit; néve alienum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. Ph. *totus, Parmeno,*
Tremo horreóque, postquam adspexi hanc. Pa. *bono animo es.*
Accede ad ignem hunc, jam calesces plùs satis.
T. *Quis hîc loquitur? hem! tún' eras, mi Phædria?*
Quid hic stabas? cur non rectà introibas? Pa. *cæterùm*
De exclusione verbum nullum. T. *quid taces?*
Ph. *Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores:*
Aut quia sum apud te primus. T. *missa ista hæc face.*
Ph. *Quid? missa? ô Thais, Thais, utinam esset mihi*
Pars æqua amoris tecum: ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem ut mihi dolet,

Aut ego isthuc abs te factum nihili penderem!
T. *Nè crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria,*
Non pol, quò quenquam plùs amem, aut plùs diligam,
Eò feci: sed ità erat res: faciundum fuit.
Pa. *Credo, ut fit, misera præ amore exclusit hunc foras.*
T. *Siccine ais, Parmeno? agè. sed hic quâ gratiâ*
Te accersi jussi, ausculta. Ph. *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primum, potin' est hic tacere? Pa. *egone? optumè.*
Verum heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optumè.
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palam est:
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo,
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
Pa. *Potest taceri hoc.* T. *ibi tum matri parvolam*
Puellam dono quidam mercator dedit
Ex Attica hinc abreptam. Ph. *civemne?* T. *arbitror;*
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa; patriam, & signa cætera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus.
Unde emerat se audisse, abreptam è Sunio.
Mater ubi accepit, cæpit studiosè omnia
Docere, educere ità uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quócum uno rem habebam tum, hóspite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
Pa: *Utrumque hoc falsum est: effluet.* T. *qui istuc?* Pa. *quia*
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hîc quoque bonam magnamque partem ad te attulit.
T. *Ità est: sed sine me pervenire quo volo.*
Interea miles, qui me amare occœperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognovi. tute scis, post illa, quam intimum
Habeam te, & mea consilia ut tibi crédam omnia.
Ph. *Neque hoc quidem tacebit Parmeno.* P. *oh! dubiumne id est?*
T. *Hoc agite, amabò. Mater mea illic mortua est*

Nuper:

Nuper : ejus frater aliquantùm ad rem est avidior :
Is ubi hancce formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. Fortè fortunâ affuit
Hic meus amicus : emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarúsq; omnium,
Is venit : postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, nè det seduló :
Ait, si fidem habeat sibi præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, nè, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare :
Verùm id vereri. Sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. Ph. *etiámne amplius ?*
T. *Nil: nam quæsivi : nunc ego eam, mi Phædria,*
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere :
Primùm, quòd soror est dicta : præterea, ut suis
Restituam, ac reddam : sola sum : habeo hîc neminem
Neque amicum, neque cognatum : quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabò adjuta me, quò id fiat faciliùs.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere : nihil respondes ? Ph. *pessumæ,*
Ego quicquam cum istis factis tibi respondeam ?
Pa. *Hei noster ! laudo, tandem perdoluit : vir es.*
Ph. *At ego nesciebam quorsum tu ires : Parvola*
Hinc est abrepta : eduxit mater pro suâ :
Soror est dicta : cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique :
Excludor ego, ille recipitur : quâ gratiâ ?
Nisi illum plùs amas, quàm me : & istam nunc times,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon' id timeo ?* Ph. *quid te ergo sollicitat ? cedo,*
Num solus ille dono dat ? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier ?
Nónne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi ? Eunuchum porrò dixti velle te,

Quia ſolæ utuntur his reginæ. Repperi:
Herì minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te. Hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. *quid iſthuc, Phædria?*
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri poſſe maximè: veruntamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam ut juſſeris.
Ph. *Utinam iſthuc verbum ex animo ac verè diceres,*
POTIVS quàm te inimicum habeam: ſi iſthuc crederem
Sincerè dici, quidvis poſſem perpeti.
Pa. *Labaſcit, victus uno verbo, quàm citò!*
T. *Ego non ex animo miſera dico? Quam joco*
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas ſolùm. Ph. *ſiquidem biduum:*
Verùm nè fiant iſti viginti dies.
T. *Profectò non plus biduum, aut.* Ph. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet: hoc modò ſine te exorem,* Ph. *ſcilicet*
Faciundum eſt, quod vis. T. *meritò amo te.* Ph. *bene facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
Ità facere certum eſt: mos gerundus eſt Thaidi.
Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur. Pa. *maximè,*
Ph. *In hoc biduum, Thais, vale,* T. *mi Phædria,*
Et tu: numquid vis aliud? Ph. *egóne quid velim?*
Cum milite iſto præſens abſens ut ſies:
Dies noctéſque ames me: me deſideres:
Me ſomnies: me expectes: de me cogites:
Me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremò animus, quando ego ſum tuus.
T. *Me miſeram! forſitan hic mihi parvam habeat fidem,*
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certò ſcio,
Neque me finxiſſe falſe quicquam, neque meo
Cordi eſſe quemquam chariorem hoc Phædriâ:
Et quisquid hujus feci, causâ virginis
Feci: nam me ejus ſpero fratrem propemodum
Jam repperiſſe adoleſcentem adeò nobilem. Et

Is hodie venturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intrò, atque expectabo dum venit.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Phædria rus concedit, id quod Thaidiſe facturum dixerat: illius ex amore immutationem miratur Parmeno, & militis donum ita laudat, ut heri ſui eunuchum præferat.

Trochaici permixti iambicis, cùm octonarii, tum ſenarii, unus quaternarius.

Phædria, Parmeno.

Ph. *Fac ità, ut juſſi: deducantur iſti.* **Pa.** *faciam.* **Ph.** *at diligenter.*

Pa *Fiet.* **Ph.** *at maturè.* **Pa.** *fiet.* **Ph:** *ſatin' hoc mandatum eſt tibi?*

Pa. *Ah! rogitare? quaſi difficile ſiet: utinam*
Tam aliquid facilè invenire poſſis, Phædria,
Hoc quàm peribit. **Ph.** *ego quoque unà pereo. quod mi eſt charius.*
Nè iſthuc tam iniquo patiare animo. **Pa.** *minimè, quin*
Effectum dabo: ſed nunquid aliud imperas?
Ph. *Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris: &*
Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
Pa. *Memini; tametſi nullus moneas.* **Ph** *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
Pa. *Cenſeo.* **Ph.** *ſed heus tu!* **Pa** *quid vis?* **Ph.** *cenſen' poſſe me obfirmare, &*
Perpeti, nè redeam interea? **Pa.** *tène? non hercle arbitror:*
Nam aut jam revertêre; aut mox noctu te adigent horſum inſomnia.
Ph. *Opus faciam ut defatiger uſquè; ingratiis ut dormiam.*
Pa. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies.* **Ph.** *ab! nihil dicis, Parmeno.*
Ejiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo
Tandem ego non illâ caream, ſi ſit opus, vel totum triduum? **Pa.** *hui!*
Univerſum triduum? vide quid agas. **Ph.** *ſtat ſententia.*
Pa. *Dii boni! quid hoc morbi eſt? adeon' homines immutarier*
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit
Minùs ineptus, magis ſeverus quiſquam, nec magis continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis, ducit ſecum unà virginem huic dono: papæ!

Facie honestâ : mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. Hæc superat ipsam Thaidem.

ACTVS II. SCENA II.

Arg. Quasi ambulantem Gnathonis personam induxit, sub cujus verbis corrupti hominum mores ostenduntur, maxime assentatorum qui patellam sequuntur, & ad epulas præsto sunt.

Trochaici & iambici octonarii catalectici, additis aliquot iambicis.

Gnàtho, Parmeno.

G. *Dii immortales! homini homo quid præstat! stulto intelligens*
Quid interest! hoc adò ex hac re venit in mentem mihi:
Convêni hodie advenienti quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annísque obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod habui, perdidi.
Hem! quò redactus sum? Omnes noti me atque amici deserunt.
Hîc ego illum contempsi præ me: Quid homo, inquam, ignavissime?
Itáne parâsti te, ut spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
OMNIA habeo, neque quicquam habeo: nil cùm est, nil defit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum: Quid tu his rebus credis fieri? Totâ erras viâ.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud sæculum prius.
Hoc novum est aucupium: ego adeò hanc primus invêni viam.
Est genus hominum qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me ut rideant,
Sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperavi egomet mihi
Omnia assentari: is quæstus nunc est multò uberrimus.
P. *Scitum hercle hominem! Hic homines prorsum ex stultis insanos facit.*
G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi venimus,*

Concur-

Concurrunt læti mî obviàm cupedinarii omnes,
Setarii, lanii, coqui, sartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salvâ & perditâ profueram, & prosum sæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere id de me. Sectari jussit
Si pote, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.
P. *Viden' otium, & cibu' quid faciat alienus?* G. *sed ego cesso*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat?
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum. Salva res est. nimirum hîc homines frigent;
Nebulonem hunc certum est ludere. P. *hicce hoc munere arbitrantur*
Quam Thaidem esse. G. *plurimâ salute Parmenonem*
Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur? P. *statur.* G. *video:*
Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. *te.* G. *credo: at nunquid aliud?*
P. *Quî dum?* G. *quia tristis es.* P. *nihil equidem.* G. *nè sis; sed quid videtur*
Hoc tibi mancipium? P. *non malum hercle.* G. *uro hominem,*
P. *ut falsus animi est.*
G. *Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?* P. *hoc nunc dices,*
Ejectos hinc nos OMNIVM rerum heus vicissitudo est.
G. *Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam:*
Nè sursum deorsum curses; nève usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. *mén'?* papæ! G. *sic soleo amicos.* P. *laudo.*
G. *Detineo te fortasse: tu profecturus aliò fueras.*
P. *Nusquam.* G. *tum tu igitur paulum da mihi operæ, fac ut admittar*
Ad illam. P. *agè modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.*
G. *Num quem evocari hinc vis foras?* P. *sine biduum hoc prætereat:*
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

G. *Etiam nunc hîc stas, Parmeno? eho! numnam tu hîc relictus custos,*
Nè quis fortè internuncius clàm à milite ad istam cursitet?
P. *Facetè dictum: mira verò, militi quæ placeant.*
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quî ex Piræeo abierit: nam ibi custos publicè est nunc.
Non temerè est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Chærea laudat forte conspectam virginem: queritur subductam: Parmeno ostendit, qui fieri possit, ut illa potiatur.

Iambici octonarii, & senarii, item trochaici octonarii, & unus iambicus quaternarius.

Chærea, Parmeno.

C. *Occidi.*
Neque virgo est usquam; neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?
Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. P. *ecce autem alterum!*
De amore nescio quid loquitur: ô infortunatum senem!
Hic verò est, qui si amare occœperit; ludum, jocúmque
Dices fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
C. *Ut di illum Deæq; senium perdant, qui me hodie remoratus est:*
Méque adeò, qui restiterim, tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem! salve. P. *quid tu es tristis? quidve es acris?*
Unde is? C. *ego hercle nescio neq; unde eam, neque quorsum eam:*
Ità prorsum oblitus sum mei.
P. *Quî, quæso?* C. *amo.* P. *ehem!* C. *nunc Parmeno te ostendes qui vir sies.*
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni.
Modò quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noscas meam:
Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. *Agè inepte.* C. *hoc hercle factum est: fac sis nunc promissa appareant.*

Sive

Sive adeò digna res eſt, ubi tu nervos intendas tuos:
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vinctо pectore, ut graciles ſient.
Siqua eſt habitior paulo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum.
Tametſi bona eſt natura, reddunt curaturâ junceas:
Itaque ergò amantur. P. *quid tua iſthæc?* C. *nova figura oris.*
P: *papæ!*
C. *Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* P. *anni?* C. *ſedecim.*
P. *Flos ipſe.* C. *hanc tu mihi, vel vi, vel clám, vel precariò*
Fac tradas: meâ nihil refert, dum potiar modò:
P. *Quid virgo? cuja eſt?* C. *neſcio hercle.* P. *unde eſt?* C. *tantundem.* P. *ubi habitat?*
C. *Nè id quidem.* P. *ubi vidiſti?* C. *in via.* P. *quâ ratione amiſiſti?*
C. *Id equidem adveniens mecum ſtomachabar modò:*
Neq; quenquam eſſe ego hominem arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adverſæ ſient.
P. *Quid hoc eſt ſceleris?* C. *perii.* P. *quid factum eſt?* C. *rogas?*
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nóſtin'. P. *quid ni?* C. *is, dum ſequar hanc, ſit mihi obviám.*
P. *Incommodè hercle.* C. *immo enimvero infeliciter:*
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno.
Illum liquet mihi dejerare his menſibus
Sex vel ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cúm minimè vellem; miniméque opus fuit.
Eho! nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P. *maximè.*
C. *Continuò accurrit ad me, quàm longè quidem,*
Incurvus, tremulus, labiis demiſſis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit Reſtiti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras eſt mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus manè mihi eſſe ut meminerit:
Dum hæc dicit, abiit hora: rogo nunquid velit.
Rectè, inquit: abeo. Cúm huc reſpicio ad virginem,
Illa ſeſe interea commodùm huc advorterat
In hanc noſtram plateam. P. *mirum, ni hanc dicit, modò*
Huic quæ data eſt dono. C. *huc cúm advenio, nulla erat.*
P. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?*

C. *Verum parasit us cum ancilla.* P. *ipsa est, scilicet,*
Desine: jam conclamatum est. C. *alias res agis.*
P. *Isthuc ago quidem.* C. *nostin' quæ sit? dic mihi: aut*
Vidistin'? P. *vidi, novi: scio quò abducta sit.*
C. *O Parmeno mi, nôstin'?* P. *novi.* C. *& scis ubi siet?*
P. *Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est:*
C. *Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?* P. *miles Thraso,*
Phædriæ rivalis. C. *duras fratris partes prædicas.*
P. *Immo enim, si scias quod donum huic dono contrà comparet,*
Tum magis id dicas. C. *quodnam, quæso hercle?* P. *eunuchum.*
C. *illumne, obsecro,*
Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, mulierem?
P. *Isthunc ipsum,* C. *homo quatietur certè cum dono foras.*
Sed istam Thaidem non servi nobis vicinam. P. *haud diu est.*
C. *Perii: nunquámne etiam me illam vidisse? chodum! dic mihi,*
Estne, ut fertur, forma? P. *sanè.* C. *at nihil ad nostram hanc.* P. *alia res est.*
C. *Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar.* P. *faciam seduló, ac*
Dabo operam, adjuvabo: nunquid me aliud vis? C. *quò nunc is?*
P. *domum,*
Ut mancipia hæc, ità ut jussit frater, deducam ad Thaidem,
C. *O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!*
P. *Quid itá?* C. *rogitas? summâ formâ semper conservam domi*
Videbit, colloquetur, aderit unà in annis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
P. *Quid si nunc tute fortunatus fias?* C. *quâ re, Parmeno?*
Respondes. P. *capias tu illius vestem.* C. *vestem? quid tum postea?*
P. *Post illo te ducam.* C. *audio.* P. *te esse illum dicam.* C. *intelligo.*
P. *Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò:*
Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias.
Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est; facilè ut te pro eunucho probes.
C. *dixisti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari:*
Agé, eamus intrò: nunc jam orna me, abduc, duc quantum potes.

P. *Quid*

P. *Quid agis? jocabar equidem.* C. *garris.* P. *perii: quid ego egi miser?*
Quò trudis? perculeris jam tu me? C. *tibi equidem dico, mane.*
C. *Eamus.* P. *pergin'?* C. *Certum est.* P. *vide nè nimiùm calidum hoc sit modò.*
C. *Non est profectò: sine.* P. *at enim istæc in me cudetur faba: ah!*
Flagitium fasimus. C. *an id flagitium est, si in domum meretriciam*
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostrámq; adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potiùs hæc pati? Æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui rescierint, culpent? Illud meritò factum omnes putent.
P. *Quid isthuc? si certum est facere, facias: verùm nè pòst conferas*
Culpam in me C. *non faciam.* P. *jubesne?* C. *jubeo, cogo, atq; impero:*
P. *Nunquam desugiam authoritatem: sequere.* C. *dii vortant bene!*

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, seq; & facta sua immodice jactat: consulit item Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pamphilæ, imo potius augeat suspicionem, ita pari relaturus. *Iambici senarii.*

Thraso, Gnatho, Parmeno.

T. *Magnas verò agere gratias Thais mihi?*
G. *Ingentes.* T. *ain' tu? læta est?* G. *non tam ipso quidem*
Dono, quàm abs te datum esse: id verò sciò
Triumphat. P. *huc provisò, ut, ubi tempus siet,*
Deducam: sed eccum militem! T. *est isthuc datum*
Profectò mihi, ut sint grata, quæ facio, omnia.
G. *Advorti hercle animum.* T. *vel rex semper maximas*
Mihi agebat quidquid feceram: aliis non item.
G. *Labore alieno magnam partam gloriam*
Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem,
Quod in te est. T. *habes* G. *rex te ergò in oculis.* T. *scilicet.*
G. *Gestire.* T. *verum credere omnem exercitum,*
Consilia G. *mirum.* T. *tum sicubi cum satietas*
Hon inem, aut negotî si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? C. *scio.*
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. *venes.*
Tum me convivam solum abducebat sibi. G. *hui!*

Regem

Regem elegantem narras. T. *immo sic homo est*
Perpaucorum hominum. G. *immo nullorum arbitror,*
Si tecum vivit. T. *invidê omnes mihi,*
Mordêre clanculum: ego non flocci pendere:
Illi invidêre miserè: verum unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is ubi molestus magis est, Quæso, inquam, Strata,
Eóne es ferox, qui habes imperium in belluas?
G. Pulchrè me hercle dictum, & sapienter: papæ!
Jugulâras hominem: quid ille? T. mutus illico.
G. *Quid ni esset?* Pa. *Dii vestram fidem! hominem perditum,*
Miserúmque, & illum sacrilegum! T. *quid? Illud Gnatho,*
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio
Nunquid tibi dixti? G *nunquam: sed narra obsecro.*
Plùs millies jam audivi. T. *unà in convivio*
Erat hic, quem duco, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui sortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. Quid ais: inquam, homo impudens?
LEPUS túte es, & pulpamentum quæris. G. *ha, ha, he!*
T. *Quid est?* G, *facetè, lepidè, lautè, nihil suprà.*
Tuúmne, obsecro, hoc dictum erat? vetus credidi.
T. *Audieras?* G. *sæpe, & fertur in primis.* T. *meum est.*
O *Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero*
P. *At te Dii perdant!* G. *quid ille quæso?* T. *perditus.*
Risi, omnes, qui aderant, emoriri: denique
Metuebant omnes jam me. G. *non injuriâ.*
T. *Sed heus tu! pergon', ego me de isthac Thaïdi,*
Quòd eam me amare suspicatur? G. *nihil minùs.*
Immo magis cæpe suspicionem. T. *cur?* G. *rogas?*
Scin' ? si quando illa mentionem Phædriæ
Fecit, aut si laudat, te ut malè vrat. T. *sentio.*
G *Id ut nè fiat, hæc res sola est remedio.*
Ubi nominabit Phædriam: Tu Pamphilam
Continuò. Si quando illa dicet, Phædriam
Commessatum intromittamus: Tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam: Tu, hujus contrà. Denique

Tu

Tu par pari referto, quod eam mordeat.
T. *Siquidem me amaret, tum isthuc prodesset, Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,*
Jamdudum amat te; jamdudum illi facilè fit
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, nè quando iratus tu aliò conferas.
T. *Benè dixti: at mihi isthuc non in mentem venerat.*
G. *Ridiculum; non enim cogitâras: cæterùm*
Idem hoc túte meliùs quantò inveniſſes, Thraſo!

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Parmeno Eunuchum & Æthiopiſſam, Phædriæ munera tradit Thaidi, &, uti juſſus erat, verbis ornat: eidem Thraſo & paraſitus inſultant.

Ejuſdem generis.

Thais, Thraſo, Parmeno, Gnatho, Pythias.

Tha. *Audire vocem viſa ſum modò militis:*
Atque eccum! ſalve, mi Thraſo. Thr. *ô Thais mea,*
Meum ſuavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſthac? Pa. *quàm venuſtè! quod dedit*
Principium advenienſ! Tha. *plurimum merito tuo.*
G. *Eamus ergò ad cœnam: quid ſtas?* Pa. *hem alterum!*
Ex homine hunc natum dicas. Tha *ubi vis, non moror.*
Pa. *Adibo, atque aſſimulabo, quaſi nunc exeam.*
Iturán', Thais, quopiàm es? Tha. *ehem Parmeno,*
Bene feciſti: hodie itura. Pa. *quó?* Tha. *ecquid hunc vides?*
Pa. *Video, & me tædet: ubi vis, dona abſunt tibi*
A Phædria. Thr. *quid ſtamus? cur non imus hinc?*
Pa. *Quæſo hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,*
Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui.
Thr. *Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia.*
Pa. *Res indicabit: heus jubete iſtos foras*
Exire, quos juſſi, ocyùs: procede tu huc.
Ex Æthiopia eſt uſquè hæc. Thr. *hic ſunt tres minæ.*
G. *Vix.* Pa. *ubi tu es, Dore? accede huc: hem eunuchum tibi.*
Quàm liberali facie, quám ætate integrâ!
Tha. *Ità me dî ament, honeſtus eſt.* Pa. *quid tu ais, Gnatho?*
Numquid habes quod contemnas? quid tu autem, Thraſo?

Tace

Tacent: satis laudant, fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
Thr. *Ego illum cunctum, si sit opus, vel sobrium.*
Par. *Atq; hæc qui misit, non sibi soli postulat*
Te vivere, & suâ causâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat; quod quidam facit.
Verùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. *Apparet servum hunc esse domini pauperis,*
Miserique G. *nam hercle nemo posset, sat scio,*
Qui haberet, quî pararet alium, hunc perpeti.
Par. *Tace tu, quem ego puto esse infra omnes infimos*
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
Et flamma te petere cibum posse arbitror.
Thr. *Famne imus?* Tha. *hos prius introducam; &, quæ volo,*
Simul imperabo: postea continuò exeo.
Thr. *Ego hinc abeo: tu istam opperire.* P. *haud convenit*
Vnà cum amica ire imperatorem in via.
Thr. *Quid tibi ego multa dicam? Domini similis es.*
G. *Ha, ha, he!* Thr. *quid rides?* G. *isthuc, quod dixti modò,*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. Thr. *abi: præcurre, ut sint domi*
Parata G. *fiat.* Tha. *diligenter, Pythias,*
Fac cures, si Chremes huc fortè advenerit,
Vt ores primùm ut maneat; si id non commodum est,
Vt redeat. si id non poterit, ad me adducito.
Py. *Ità faciam.* Tha. *quid, quid aliud volui dicere?*
Hem! curate istam diligenter virginem,
Domi adsitis facite. Thr. *eamus.* Tha: *vos me sequimini.*

ACTVS III. SCENA III.

Arg. Chremes probus adolescens amari se a Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet.

Iambici senarii.

Chremes, Pythias.

C. *PRofectò quantò magis magísque cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:

Ità

Ità me vidco ab ea astutè labefactarier,
Jam tum, cum primùm jussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? Nè nôram quidem)
Ubi veni; causam, ut ibi manerem, repperit:
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. Jam tum erat suspicio
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Ubi friget, huc evasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, Jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.
Postremò, ecqua indè parva perîsset soror,
Ecquis cum ea unà: quid habuisset, cùm perit;
Ecquis eam posset noscere. Hæc cur quæritet?
Nisi illa fortè, quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verùm ea si vivit, annos nata est sedecim,
Non major: Thais, ego quàm sum, majuscula est.
Misit porrò orare, ut venirem serió.
Aut dicat quid volt, aut molesta nè siet.
Non hercle veniam tertió. Heus, heus! Py. hîc quis est?
C. *Ego sum Chremes.* Py. *ô capitulum lepidissimum!*
C. *Dico ego mî insidias fieri.* Py. *Thais maximo*
Te orabat opere, ut cras redires. C. *rus eo.*
Py. *Fac, amabó.* C. *non possum, inquam.* Py. *at apud nos hic mane,*
Dum redeat ipsa. C. *nihil minús* Py. *cur mi Chremes?*
C. *Malam rem! abis hinc?* Py. *si isthuc ità certum est tibi,*
Amabò, ut illúc transeas ubi illa est. C. *eo.*
Py. *Abi Dorias, citò hunc deduce ad militem.*

ACTVS III. SCENA IIII.

Arg. Inducit personam, cui narraturus est Chæreaquæ, intus patrarit: hoc ideo fit, ut populus percipiat auribus, quod honestis oculis subjici nequit.

Iambici octonarii catalectici.

Antipho.

A. *HEri aliquot adolescentuli coiimus in Piræeo,*
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei

Præfeci

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est:
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: nec scio, quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negotî cæteri dedêre, ut illum quæram:
Idq; adeò visam. si domi est: quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsius est. quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conjicere.
Nisi quicquid est, procul hinc libet priùs, quid sit, scisciteri.

ACTVS III. SCENA V.

Arg. Chærea foras profiliens exultat, quod virgine potitus sit: quid intus patrarit, narrat forte obvio Antiphoni.

Trochaici & iambici octonarii acatalectici, & catalectici:

Chærea, Antipho.

C. *Nunquis hîc est? nemo est: nunquis hinc me sequitur? nemo homo est.*
Jámne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Jupiter!
Nunc est profectò interficiendum perpeti me possum:
Nè hoc gaudium contaminet vita aliquâ ægritudine.
Sed neminémne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quóque eam rogitando obtundat, enecet?
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, unde emergam, ubi siem.
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim, án me insaniam?
A. *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.*
Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est quòd lætus sis? quid tibi vis? sati'ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? **C.** *ô festus dies hominis! amice*
Salve: nemo omnium est quem ego magis nunc cupiam videre.
A. *Narra istuc, quæso, quid fiet.* **C.** *immo ego te obsecro hercle ut audias.*
Nôstin' hanc, quam frater amat? **A.** *novi, nempe opinor Thaidem.*
C. *Istam ipsam.* **A.** *sic commemineram.* **C.** *quædam hodie est ei dono data*
Virgo: quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cùm ipsum me nôris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. **A.** *ain' tu?* **C.** *primam dices, scio, si videris.*

Quid

Quid multa verba? amare cœpi: fortè fortunâ domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam: summonuit me Parmeno
Ibi servus, quod ego arripui. A. *quid id est?* C. *tacitus citiùs audies:*
Vt vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illùc ducier.
A. *Pro eunuchón?* C. *sic est.* A. *quid tandem ex ea re ut caperes commodi?*
C. *Rogas? viderem, audirem, essem unà quâcum cupiebam, Antipho.*
Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico ubi me accepit, læta verò ad se abducit domum,
Commendat virginem. A. *cui? tibine?* C. *mihi.* A. *satìs tutò tamen.*
C. *Edicit, nè vir quisquam ad eam adeat, & mihi, nè abscedam, imperat:*
In interiore parte ut maneam solus cum sola. Annuo,
Terram intuens modestè. A. *miser.* C. *ego, inquit, ad cœnam hinc eo.*
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Novitiæ puellæ: continuò hæc adornant ut lavet.
Adhortor properent: dum apparatur, virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum, impendiò magìs animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum, per impluvium fucum factum mulieri.
At quem Deum! Qui templa cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ità feci ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accersitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde illam in lecto illæ collocârunt.
Sto expectans, si quid mihi imperent: venit una, Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lavamur:
Ubi nos laverimus, si voles, lavato: accipio tristis.
A. *Tum equidem isthuc os tuum impudens videre nimiùm vellem,*
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.

C. *Viz*

C. *Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:*
Abeunt lavatum. PERSTRE punt, ità ut fit, domini ubi absunt.
Interea Somalus virginem opprimit: ego limis adspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Satin' explorata sint: video esse: pessulum ostio obdo.
A. *Quid tum?* C. *quid tum, fatue!* A. *fateor,* C. *egon' occasionem*
Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. *Sanè hercle, ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?*
C. *Paratum est.* A. *Frugi es: ubi? domin'?* C. *immo apud libertum Discum.*
A. *Perlongè est: sed tantò ocyùs properemus; muta vestem.*
C. *Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,*
Nè intus sit: porrò autem, pater nè rure redierit jam.
A. *Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes.* C. *rectè dicis.*
Eamus: & de isthac simul, quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum. A. *fiat.*

ACTVS IV. SCENA I.

Arg. Dorias ancilla hic narrat, quid in convivio militis actum sit.

Ejusdem generis.

Dorias.

Ità me dii bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, nè quam ille hodie insanè turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat illum admitti ut jubeat: ille continuò irasci neque
Negare audere: Thais porrò instare, ut hominem invitet: id
Faciebat retinendi illius causâ; quia illa quæ cupiebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis: mansit ibi: illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum.
Voluit facere contrà huic ægre: Heus, heus, inquit, puer! hic Pamphilam
Accersi, ut delectet hic nos: illa exclamat, Minimè gentium,
Tún' in convivium illam? miles tendere indè ad jurgium.
Interea aurum sibi clám mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc est signi: ubi primùm poterit, sese illinc subducet, scio.

ACT.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Secum cogitans Phædria, quæ sit intercepti amore passurus incommoda, si totum biduum rure manserit, vincente amore in urbem redit. *Iambici senarii.*

Phædria.

Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ità ut fit, ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem: quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam, longè jam abieram:
Cùm sensi, redeo rursum, malè verò me habens.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti:
Occœpi mecum cogitare: hem! biduum hîc
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est: quid! nihil? si non tangendi copia est,
Eho! nè videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extremâ lineâ
Amare, haud nihil est: villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACTVS IV. SCENA III.

Arg. Pamphilam ab eunucho vitiatam magnopere queritur Pythias, miratur Phædria: atque ita ex illius querela, & hujus errore, multum delectationis spectator capit.

Iambici octonarii, quibus adsunt trochaici, iambicus senarius unus.

Pythias, Dorias, Phædria.

Py. *Ubi illum ego scelerosum misera, atque impium inveniam? aut ubi*
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? Ph. *perii: hoc quid sit, vereor.*
Py. *Quin insuper etiam scelus, postquam lud ficatus est virginem,*
Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo conscidit.
Ph. *Hem!* Py. *Qui nunc si detur mihi,*
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico!
Ph. *Profectò nescio quid absente nobis turbatum est domi:*
Adibo: quid isthuc? quid festinas? aut quem quæris, Pythias?
Py. *Hem Phædria, egón' quem quæram! abi hinc quò dignus es cum donis tuis*
Tam lepidis. Ph. *quid isthuc est rei?*
Py. *Rogas me! eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit!*

Vitiavit virginem, quam liberæ dederat dono miles. Ph. *quid ais?*
Py. *Perii.* Ph. *commutemur es.* Py. *utinam sic sient, mihi qui malè volunt!*
D. *Au obsecro, mea Pythias, quid isthuc nam monstri fuit?*
Ph. *Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit?* Py. *ego illum nescio,*
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat; neque, cùm rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem, bonus vir, nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. Ph. *nequeo mirari satis,*
Quo abire ignavos ille possit longiùs, nisi domum
Fortè ad nos rediit. Py. *vise amabò num sit.* Ph. *jam faxo scias.*
D. *Perii: obsecro, tam infandum facinus, mea tu, nè audivi quidem.*
Py. *At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maximos,*
Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat.
Nam illum aliquò conclûssem, neq; illi commisissem virginem.

ACTVS IIII. SCENA IV.

Arg. Hic ridiculo quodam & perjucundo errore spectatores oblectantur. Phædria enim credit eunuchum quæri, quem dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur, ut virginis stuprarorem: signis tandem, & argumentis comperit a Chærea fratre perpetratum scelus.

Iambici senarii & trochaici octonarii.

Phædria, Dorus, Pythias, Dorias.

Ph. *EXi foras, sceleste: at etiam restitas?*
Fugitive, prodi: malè conciliate. D. *obsecro.* Ph. *oh!*
Illud vide os ut sibi distorsit carnifex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulùm si cessassem, Pythias,
Domi non offendissem: ità jam ornabat fugam.
Py. *Habesne hominem, amabo?* Ph. *Quid ni?* Py. *ô factum bene!*
D. *Isthuc pol verò bene.* Py. *ubi est?* Ph. *rogitas? non vides?*
Py. *Videam, obsecro, quem?* Ph. *hunc scilicet.* Py. *quis hic est homo?*
Ph. *Qui ad vos deductus hodie est.* Py. *hunc oculis suis,*
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.
Ph. *Non vidit!* Py. *an tu hunc credidisti esse, obsecro,*
Ad nos deductum? Ph. *namque alium habui neminem.* Py. *au!*
Né comparandus hic quidem ad illum est: ille erat

Honestâ

Honestâ facie & liberali. Ph. *Ità visus est*
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py. *Tace, obsecro: quasi verò paulum intersiet.*
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles, Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus senex,
Colore mustellino. Ph. *hem, quæ hæc est fabula?*
Eò redigis me, ut quid egerim egomet nesciam.
Eho tu! eminè ego te? D. *emisti.* Py. *jube mihi denuo*
Respondeat. Ph. *roga.* Py. *venistin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. Ph. *agedum, hoc mihi expedi.*
Primùm unde habes istam quam habes vestem? taces?
Monstrum hominis! non dicturus? D. venit Chærea.
Ph. *Fratérne?* D. *ità est.* Ph. *quando?* D. *hodie.* Ph. *quàm dudum?* D. *modò.*
Ph. *Quicum?* D. *cum Parmenone.* Ph. *ntrasne eum priùs?*
D. *non: nec quis esset unquam auditam dicier.*
Ph. *Unde igitur meum fratrem esse sciebas:* D. *Parmeno*
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. Ph. *occidi.*
D. *Meam ipse induit: pòst unà ambo abierunt foras.*
Py. *Jam satis credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi:*
Jam satis certum est virginem vitiatam esse? Ph. *agè nunc bellua,*
Credis huic quod dicat? Py. *quid isti credam? res ipsa indicat.*
Ph. *Concede istuc paululum: audin'? etiam paululum: sat est,*
Dic dum hoc rursum: Chæream' tuam vestem detraxit tibi?
D. *Factum,* Ph. *& eâ est indutus?* D. *factum.* Ph. *& pro te huc*
deductus est? D. *ità.*
Ph. *Jupiter magne, ô sceleſtum atque audacem hominem.* Py. *væ*
mihi!
Etiam nunc non credis indignis nos esse injuriæ modis?
Ph. *Mirum, ni tu credas quod iste dicat: quid agam nescio,*
Heus tu negato rursum: possúmne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? D. *non.* Ph. *non potest*
fine
Malo fateri, video: sequere hác: modò ait, modò negat.

Ora me. D. *obsecro te verò, Phædria.* Ph. *I intrò nunc jam.* D. *hoi, hei!*

Ph. *Alio pacto honestè quomodo hinc nunc abeam, nescio;*
Actum est siquidem: tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
Py. *Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me vivere.*
D. *Sic est.* Py. *invenlambodie, parem ubi pol referam gratiam.*
Sed nunc quid faciendum censes, Dorias? D: *de isthac rogas*
Virgine? Py. *ità: utrùm taceam, an prædicem.* D. *POL, si sapis,*
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re & omni tubâ evolves te, & illi gratum feceris.
Id nodò dic, abisse Dorum. Py. *Ità faciam.* D. *sed videón' Chremem?*
Thais jam aderit. Py. *quid ità?* D. *quia cùm indè abeo, jam tunc inceperat.*
Turba inter eos. Py *aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet.*

ACTVS IV. SCENA V.

Arg. A cœna militis vino semigravis egreditur Chremes adolescens, in cujus persona Terentius exprimit egregiè temulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

Iambici octonarii.

Chremes, Pythias.

C. *At at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.*
At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!
Postquam surrexi, neque pes, neq; mens satis suum officium facit.
Py. *Chreme.* C. *quis est? ehem Pythia, vah! quanto nunc formosior*
Videre, quàm dudum! Py. *certè quidem tu pol mulò alacrior.*
C. *Verbum hercle verum hoc est: SINE Cerere & Libero friget Venus.*
Sed Thais multò anté venit? Py. *anne abiit jam à milite?*
C. *Jamdudum ætatem. Lites sunt inter eos factæ maximæ.*
Py. *Nil dixit tum, ut sequerêre sese?* C. *nihil, nisi abiens mihi innuit.*
Py. *eho! nónne id sat erat?* C. *at nesciebam id dicere illam, nisi quia.*
Correxit miles, quod intellexi minùs: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam! miror ubi huic ego antevorterim.

ACT.

ACTVS IV. SCENA VI.

Arg. Colloquuntur Thais & Chremes: contra militem se munium quem venturum putant, ut virginem eripiat. Timidior hic Chremes inducitur quam Thais.

Trochaici & iambici octonarii. trochaicus quaternarius, & Iambicus quaternarius.

Thais, Chremes, Pythias.

T. CRedo equidem illum jam affuturum esse: illam ut eripiat. sine
Veniat: atqui, si illam digito attigerit uno, oculi illico
Effodientur: usque eò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint: verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.
C. *Thais, ego jamdudum hic adsum.* T. *ô mi Chreme, te ipsum expectabam:*
Scin' tu tu, bam hanc propter te esse factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. *ad me! qui? quasi isthuc.* T. *quia dum tibi sororem studeo*
Reddere, & restituere, hæc atq; hujusmodi sum multa passa.
C. *Ubi ea est?* T. *domi apud me.* C. *ehem!* T. *quid est?*
Edubia ità, uti téque illaque dignum est. C. *quid ais?* T. *id quod res est:*
Hanc tibi dono do, nec repeto pro illa abs te quicquam pretii.
C. *Et habetur, & refertur à me, Thais, tibi, ità uti merita es,*
Gratia. T. *at enim cave, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas*
Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu; cistellam, Pythias, domo effer, cum monumentis.
C. *Vidén' tu illum, Thais?* P. *ubi sita est?* T. *in risco: odiosa, cessas?*
C. *Mille tem secum ad te quantas copias adducere!*
At at. T. *num formidolosus, obsecro, es mi homo?* C. *apagesis.*
Ego formidolosus? nemo est hominum qui vivat minùs.
T. *Atque ità opus est.* C. *au! metuo, qualem tu me esse hominem existumes.*
T. *Immo ho: cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,*
Minùs potens quam tu, minùs notus, amicorum hic habens minus.
C. *Scio isthuc. Sed TV quod cavere possis, stultum admittere est.*
Malo ego nos prospicere, quàm hunc ulcisci acceptâ injuriâ.

Abi tu, atque ostium obsera intus, dum ego hinc transcurro ad forum.

Volo ego adesse hic advocatus nobis in turba hac. T. *mane.*

C. *Melius est.* T. *mane.* C. *omitte, jam adero.* T. *nil opus est istis, Chreme:*

Hoc dic modò, Sororem illam tuam esse, & te parvam virginem

Amisisse, nunc cognósse: signa ostende. P. *adsunt.* T. *cape.*

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'? C. *probe.*

T. *Fac animo hæc præsenti dicas.* C. *faciam.* T. *attolle pallium.*

Perii: HVIC ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Inepti militis vanitatem optime hic exprimit: Terentius, cum furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem pergit exercitum.

Iambici trochaici octonarii.

Thraso, Gnatho, Sanga, Chremes, Thais.

Thr. *HAnccine ego ut contumeliam tam insignem in me accipipiam, Gnatho?*

Mori me, satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primùm ædes expugnabo. G. *rectè.* Thr. *virginem eripiam.* G. *probé.*

Thr. *Malè multabo ipsam.* G. *pulchré.* Thr. *in medium huc agmen cum vecti, Donax;*

Tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrisce, in dexterum.

Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. *eccum! adest.*

Thr. *Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*

S. *Egóne? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:*

Sine sanguine hoc fieri non posse, qui abstergerem vulnera.

Thr. *Ubi alii?* S. *qui, malum, alii? solus Sannio servat domum.*

Thr. *Tu hósce instrue: hic ego ero post principia: indè omnibus signum dabo.*

G. *Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.*

Thr. *Idem hocce Pyrrhus factitavit.* G. *vidén' tu, Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.

Tha. *Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:*

Nè metuas: Thr. *quid videtur?* G. *fundam tibi nunc nimis vellem dari,*
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.
Thr. *Sed eccam Thaidem: ipsam video.* G. *quàm mox irruimus!*
Thr. *mane.*
OMNIA priùs experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.
Quiscis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. *Di vostram fidem!*
QVAnti est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
Thr. *Thais, primùm hoc mihi responde: cùm tibi do ipsam virginem,*
Dix'tin' mihi hos dies soli dare te? Tha. *quid tum postea?*
Thr. *rogas,*
Nec mihi ante oculos amatorem coràm adduxeris tuum?
Tha. *Quid cum illo ut agas?* Thr. *& cum eo te clàm subduxisti mihi.*
Tha. *Libuit.* Thr. *Pamphilam ergò huc redde, nisi vi mavis eripi.*
C. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium?* G. *ah! quid ais? tace.*
C. *Quid tu tibi vis?* Thr. *Ego non tangam meam?* C. *tuam autem furcifer?*
G. *Cave sis: nescis, cui maledicas nunc viro.* C. *non tu hinc abis?*
Scin' tu ut tibi res se habeat? si quicquam hodie hic turbæ cæperis,
Faciam ut hujus loci, dieique, mei, semper meminerit tibi.
G. *Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.*
C. *Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.* G. *ain' verò canis?*
Siccine agis? Thr. *quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?*
C. *Scibis: principiò eam esse dico liberam.* Thr. *hem!* C. *civem Atticam.* Thr. *hui!*
C. *Meam sororem.* Thr. *os durum.* C. *miles, nunc adeò edico tibi*
Nè vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc. Thr. *sin' me prohibeas,*
Meam nè tangam? C. *prohibeo, inquam.* G. *audin' tu? hic furti se alligat.*
C. *Satin' hoc est tibi?* Thr. *hoc idem tu ais, Thais?* Tha. *quare qui respondeat.*

Thr. *Quid nunc agimus?* G. *Quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans*
Ultro. Thr. *credin?* G. *immo certè: novi ingenium mulierum:*
NOLUNT, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. Thr. *bene patus.*
G. Jam dimitto exercitum? Thr. *ubi vis.* G. *Sanga, ità uti fortes decet*
Milites, domique foque fac vicissim ut memineris.
S. *Jamdudum EST animus in patinis.* G. *frugi es.* Thr. *vos me hâc sequimini.*

ACTVS V. SCENA I.

Arg. Ex Pythia ancilla Thais a Chærea vitiatam cognoscit Pamphilam. *Iambici senarii.*

Thais, Pythias.

T. PErgin' scelesta mecum perplexè loqui?
Scio, nescio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu isthuc mihi dictura aperte es, quicquid est?
Virgo conscissâ veste lacrumans obticet:
Eunuchus abiit, quamobrem? quid factum est? taces?
P. *Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant*
Fuisse. T. *quis fuit igitur?* P. *iste Chærea.*
T. *Qui Chærea?* P. *iste ephebus frater Phædriæ.*
T. *Quid ais, venefica!* P. *atque certò comperi.*
T. *Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est?* P. *nescio,*
Nisi amâsse credo Pamphilam. T. *hem misera occidi.*
Infelix, si quidem tu isthæc vera prædicas.
Nam id lacrumat virgo? P. *id opinor.* T. *quid ais, sacrilega?*
Isthuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. *Quid facerem? ita ut tu jussisti, soli credita est.*
T. *Scelesta, OVEM lupo commisisti: dispudet,*
Sic mihi data esse verba: quid hominis illic est?
P. *Hera mea, tace, obsecro: salvæ sumus: hominem*
Habemus ipsum. T. *ubi is est?* P. *hem! ad sinistram: non vides?*
En! T. *video.* P. *comprehendi jube, quantum potest.*
T. *Quid illi faciès, stulta?* P. *quid faciam, rogas?*
Vide amabò, si non, cùm adspicias, os impudens
Videtur. T. *non.* P. *tum, quæ ejus confidentia est.*

ACT.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam petenti uxorem, quam vitiaverat.

Ejusdem generis.

Chærea, Thais, Pythias.

C. APud Antiphonem uterque, mater & pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me; interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviàm
Venit: ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum; indè item
In aliud, indè in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, nè quis me cognosceret.
Sed ésne hæc Thais, quam video? ipsa est: hæreo.
Ah! quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. Bone vir, Dore salve: dic mihi,
Au fugistin'? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impunè habiturum? C. unam hanc noxiam
Mitte: si aliam unquam admisero ullam, occidito.
T. Num meam sævitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
C. Hanc metui, nè me criminaretur tibi. (pudens?
T. Quid feceras? C. paululum quiddam. P. cho! paululum im-
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem? C. conservam esse credidi.
P. Conservam? vix me contineo quin involem in
Capillum: monstrum! etiam ultro dersum advenit
T. Abi hinc, insana. P. quid ità verò? debeam,
Credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cùm se servum fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus, Non te dignum Chærea
Feciste: nam si ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consilî capiam, scio,
De virgine isthac: ità conturbâsti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ità ut æquum fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
C. At nunc deinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais: sæpe ex hujusmodi re quapiam, &

MALO ex principio magna familiaritas
Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?
T. Equidem pol in eam partem accipióque, & volo.
C. Immo ità quæso: unum hoc cito, contumeliæ
Non me feciſſe causâ, ſed amoris. T. ſcio,
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeò inhumano ingenio ſum, Chærea,
Neque tam imperita, ut, quid amor valeat, neſciam.
C. Te quoque jam, Thais, ità me dî bene ament, amo
P. Tum pol ab iſto tibi, hera, cavendum intelligo.
C. Non auſim. P. nihil tibi quicquam credo. T. aſſinas.
C. Egò me tuæ commendo & committo fidei,
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix ſies:
Te mihi patronam cupio, Thais, te obſecro,
Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.
T. Tamen, ſi pater. C. quid? ah! volet, certò ſcio,
Civis modò hæc ſit. T. paululùm opperirier
Si vis, jam frater ipſe hic aderit virginis:
Nutricem accreſcum iit, quæ illam aluit parvolam:
Incognoſcendo tùte ipſe aderis, Chærea.
C. Ego verò maneo. T. viſne interea, dum is venit,
Domi oppeiiamur potiùs quàm hîc ante oſtium?
C. Immo, percupio. P. quam tu rem actura, obſecro, es?
T. Nam quid ità? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere poſthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au! tace, obſecro.
P. Parùm perſpexiſſe ejus videre audaciam.
C. Non faciam, Pythias. C. Non pol, credo, Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. C. quin, Pythias,
Tu me ſervato. P. neque pol ſervandum tibi
Quicquam dare auſim, neque te ſervare: apage te.
T. Optumè, adeſt ipſe frater. C. perii hercle: obſecro,
Abeamus intrò, Thais: nolo me in via
Cum hac veſte videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
C. Idipſum. P. idipſum? virgo verò. T. î præ, ſequar.
Tu iſthîc mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACT.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem ulcisci possit.

Iambici senarii.

Pythias, Chremes, Sophrona.

P. QVid? quid venire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam qui referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. move verò ocyùs
Te, nutrix. S. moveo. C. video. sed nil promoves.
P. Jámne ostendisti signa matri? C. omnia.
P. Amabó, quid ait? cognoscitne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intró: jamdudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide ut otiosus sit, si diis placet.
Spero me habere, qui hunc meo excrucietem modo.
Ibo intró, de cognitione ut certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTVS V. SCENA IIII.

Arg. Gloriatur Parmeno, quod Chæream pro eunucho ad Thaidem deduxerit: meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

Ejusdem rationis:

Parmeno, Pythias.

Pa. REviso quidnam Chærea hic verum gerat.
Quòd si astu rem tractavit (dî vostram fidem!)
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id verò est quod ego mihi pro palmario,
Me reppersse, quomodo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores possit noscere;
Maturè ut cum cognorit perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cùm cœnant, ligurium.
Harum videre ingluviem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ sint domi, atque avidæ cibi,

Quæ

Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent,
Nósse omnia hæc, salus est adolescentulis.
P. *Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,*
Vlciscar, ut nè impunè in nos illuseris.

ACTVS V. SCENA V.

Arg: Parmenonem terret Pythias, confingens intus colligatum a Chremete Chæream, propter oblatum Amphilæ vitium.

Trochaici octonarii catalectici.

Pythias, Parmeno.

Py. PRÒ deûm fidem? *facinus fœdum: ô infelicem adolescentulum!*
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit! Pa. *quid est?*
Py. *Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.*
Quæ futura exempla dicuni in eum indigna? Pa. *ô Jupiter!*
Quæ illæc turba est? numnã ego perii? adibo: quid istuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? Py. *rogitas, audacissime?*
Perdidisti istum, quem adduxisti pro eunucho adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. Pa. *quid ità? aut quid factum est?*
cedo.
Py. *Dicam. Virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,*
Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem apprimè nobilem?
Pa. *Nescio.* Py. *atqui sic inventa est: eam iste vitiavit miser.*
Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus.
Pa. *Quidnam fecit?* Py. *colligavit primùm cum miseris modis.*
Pa. *Colligavit; hem!* Py. *atq; equidem orante, ut nè id faceret, Thaide.*
Pa. *Quid ais?* Py. *nunc minatur porrò sese id quod mœchis solet fieri,*
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. Pa. *quâ audaciâ*
Tantum facinus audet? Py. *quid ità tantum?* Pa. *annon hoc maximum est?*
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? Py. *nescio.* Pa. *at nè hoc nesciatis, Pythias,*
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. Py. *hem!*
Obsecro, an is est? Pa. *nè quam in illum Thais vim fieri sinat.*
Atque adeò autem cur non egomet intrò eo? Py. *vide Parmeno,*
Quid agas, nè neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. Pa. *quid igitur faciam miser?*

Quidve

Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic. an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic ut subveniat. Py. sapis:
Ego abeo intrò: tu isti narrato ordine, ut factum fuit.

ACTVS V. SCENA VI.

Arg. A villa otioso & quieto redit ad urbem animo hic senex, neq; enim mores suorum clamitat, neq; mali quidpiam suspicatur: sed ruscu-lo suo gratias agit, cujus beneficio ignorat, quid in urbe agant filii, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone.

Iambici senarii.

Laches, Parmeno.

L. *EX meo propinquo rure hoc capio commodi:*
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit:
*Ubi sati*c*as cœpit fieri, commuto locum.*
*Sed est*ne* ille noster Parmeno? & certè ipsus est.*
Quem præstolare, Parmeno, hîc ante ostium?
Pa. *Quis homo est? hem! salvum te advenire, here, gaudeo.*
L. *Quem præstolare?* P. *perii: lingua hæret metu.* L. *bem!*
*Quid est quod trepidas? sati*c*ne salvæ? dic mihi.*
Pa. *Here, primùm te arbitrari id, quod res est, velim:*
Quicquid hujus factum est, culpâ non factum est meâ.
L. *Quid?* Pa. *rectè sanè interrogâsti: oportuit*
Rem prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. *cui?* Pa. *Thaidi.*
L. *Emit? perii hercle: quanti?* Pa. *viginti minis.*
L. *Actum est.* Pa. *tum quandam fidicinam amat hic Chærea.*
L. *Hem! quid! amat? an scit jam ille quid meretrix siet?*
An in astu venit? ALIVD ex alio malum.
Pa. *Here, nè me spectes: me impulsore hæc non facit.*
L. *Omitte de te dicere; ego te furcifer,*
Si vivo: sed istuc, quicquid est, primùm expedi.
Pa. *Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.*
L: *Pro eunuchón*!* Pa. *sic est: hunc pro mœcho postea*
Comprehendêre intus, & constrinxêre. L. *occidi.*
Pa. *Audaciam meretricum spectâ.* L. *nunquid est*
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,
Reliquum? Pa. *tantum est.* L. *cessom*c* huc intrò irrumpere?*

Pa. *Non*

P. *Non dubium est quin mihi magnum ex hac re sit malum,*
Nisi quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:
Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquod faceret: is nunc reperit.

ACTVS. V. SCENA VII.

Arg. Pythias egrediens irridet Parmenonem plus satis credulum, si. mul populum docet, quid intus egerit senex.

Iambici octonarii catalectici.

Pythias, Parmeno.

Py. *Nunquam ædepol quicquam jamdiu, quod magis vellem evenire,*
Mi evênit, quàm quod modo senex intrò ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
Pa. *Quid hoc autem est?* Py. *nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.*
Sed ubi obsecro est? Pa. *mên' quærit hæc?* Py. *atq; eccum! video: adibo.*
Pa. *Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'?* Py. *perii.*
Defessa jam sum misera te ridendo. Pa. *quid ita?* Py. *rogitas?*
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo: ah!
Non potest satis narrari, quos ludos prævueris intus.
At etiam primò callidum & disertum credidi hominem.
Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te autore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit
Illam esse eum indutum patet? quid? jam scis te periisse?
Pa. *Ehem! quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?*
Itán' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? Py. *nimium.*
Pa. *Siquidem istuc impunè habueris,* Py. *verum?* Pa. *reddam hercle.* Py. *credo:*
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare:
Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.
Pa. *Nullus sum:* Py. *hic pro illo munere tibi bonas est habitus: abeo.*
Pa. *Egomet mea indicio miser, quasi forex, hodie perii.*

ACT

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Statuit hic miles ultro se dedere Thaidi, Herculis exemplo, qui Omphalæ servivit in lanificio, pro clava & leonis tegmine, acceptis ab ea calatho & colo.

Trochaici octonarii catalectici.

Gnatho, Thraso.

G. *Quid nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso?*

T. *Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat.* G. *quid est?*

T. *Quî minùs huic, quàm Hercules servivit Omphalæ?* G. *exemplum placet,*

Utinam tibi commitigari videam sandalio caput!

Sed quid? fores crepuêre ab ea: quid autem hoc est mali!

Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam properans hinc prosilit?

ACTVS V. SCENA IX.

Arg. Qui alias gaudebat a se vitiatam puellam Chærea, eandem quod permissu sit parentis habiturus uxorem, nunc exultat, & in partem amoris recipitur a Thaide miles Thraso.

Iambici trochaici octonarii.

Chærea, Parmeno, Phædria, Gnatho, Thraso.

C. *O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?*

Nemo hercle quisquam: nam in me planè dî potestatem suam

Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.

Pa. *Quid hic lætus est?* C. *ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium*

Inventor, inceptor, perfector, scin' me, in quibus sim gaudiis?

Scis Pamphilam meam inventam civem? Pa. *audivi.* C. *scis sponsam mihi?*

Pa. *Bene, ità me dî ament, factum.* G. *audin' tu illum, quid ait?* C. *tum autem Phædriæ*

Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus:

Thais patri se commendavit: in clientelam & fidem

Nobis dedit se. Pa. *fratris igitur Thais tota est.* C. *scilicet.*

Pa. *Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.*

C. *Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum hæc audiat.* Pa. *visam domum.*

T. *Nunquid, Gnatho, dubitas, quin ego perpetuò perierim?* G. *sine*

Dubio, opinor. C. *quid commemorem primùm? aut quem laudem maxumè?*

Illum

Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem, an me, qui id ausus sim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum concluſit diem? an
Mei patris feſtivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva, obſecro, hæc nobis bona. Ph. *ſi vostram fidem: incredibilia*
Parmeno modò quæ narravit: ſed ubi eſt frater? C. *præſto eſt.*
Ph. *gaudeo.*
C. *Satis credo: nihil eſt Thaide hac, frater, tua, dignius*
Quod ametur: ità noſtræ eſt omni fautrix familiæ. Ph. *hui: mihi!*
Illam laudas? T. *perii: quanto ſpei eſt minus, tanto magis amo*
Obſecro, Gnatho; in te ſpes eſt. G. *quid vis faciam?* T. *perfici hoc*
Precibus, pretio, ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
G. *Difficile eſt.* T. *ſi quid collibui: novi te: hoc ſi effeceris,*
Quod vis domum, præmium à me optato, id optatum feres.
G. *Itane?* T. *ſic erit.* G. *hoc ſi efficio, poſtulo ut mihi tua domus*
Te præſente, abſente, pateat; invocato ut ſit locus (audio?
Semper. T. *Do fidem ità futurum.* G. *accingar.* Ph. *quem hîc ego*
OThraſo. T. *ſalvete.* Ph. *Tu ſortaſe, quæ facta hîc ſient,*
Neſcis. T. *ſcio.* Ph. *cur ergo in his te ego conſpicor regionibus?*
T. *Vobis fretus.* Ph. *ſcin' quàm fretus? miles edico tibi,*
Si in platea hac te offendero pòſt unquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hàc habui: periiſti. G. *eia haud ſic decet.*
Ph. *Dictum eſt.* G. *non cognoſco voſtrum tam ſuperbum.* Ph. *ſic erit.*
G. *Prius audite paucis: quod cùm dixero, ſi placuerit,*
Tacitote. Ph. *audiamus.* G. *tu concede paulum iſthuc, Thraſo.*
Principiò ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quicquid facio, id facere maximè cauſâ meâ:
Verum idem ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
P. *Quid id eſt?* G. *militem rivalem ego recipiendum cenſeo.* P. *hem?*
Recipiendum? G. *cogita modò: tu herclecum illa Phædria*
Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas:
Et quod des paulum: & neceſſe eſt multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo.
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex uſu tuo
Nemo eſt: principiò & habet quod det: & dat nemo largiùs:
Fatuus eſt inſulſus, tardus, ſtertit noctesque & dies:
Neque tu iſtum metuas nè amet mulier: pellas facilè, ubi velis.
Ph. *Quid agimus?* G. *præterea hoc etiam, quod ego vel primum*
puto, *Accipit*

Accipit hominem nemo meliùs prorsus, neque prolixiùs.
P. *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.* C. *idem arbitror.*
G. *Rectè facitis: unum etiam hoc vos oro, ut me in vostrum gregem*
Recipiatis: satì diu hoc jam saxum volvo. P. *recipimus.*
C. *Ac libenter.* G. *at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,*
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C. *placet.*
P. *Dignus est.* G. *Thraso, ubi vis, accede.* T. *obsecro te, quid agimus?*
G. *Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,*
Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. T. *bene fecisti: gratiam habeo maxumam.*
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimúm.
G. *Dixin' ego vobis, in hoc este Atticam eloquentiam?*
P. *Nihil præter promissum est.* G. *Ite hác. Vos valete, & plaudite.*

HEAVTONTIMORVMENI PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

Chremes, senex.
Menedemus, senex, ἤτοι τὸ τοῦ δήμου μένος ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, vel robur populi, vel apud populum manens.
Clitipho, adolescens, κλεῖτον φῶς, claritas lucis.
Clinia, adolescens, παρὰ τὸ κλεινόν, à celebritate.
Syrus, servus, nomen gentile,
Dromo, servus.
Bacchis, meretrix, ἀπὸ τοῦ βάκχου
Antiphila, amasia, ἡ ἐν τῷ μέρει φιλοῦσα, redamans, vel contra amans.
Sostrata, matrona, τὸν στρατὸν σώζουσα, à salute copiarum: fœmininum est, de masculinis factum.
Nutrix.
Phrygia, ancilla, gentile nomen.
Sequentium personarum tantùm hic mentio fit.
Archonides, senex. ἀπὸ τοῦ ἄρχων παρωνύμου, est principatûs in eo nomine significatio.
Phanocrates, senex, φανερὸν τὸ κράτος, manifestum seu illustre obur.

M. ANTONII MVRETI IN *HEAVTONTIMORVMENON* TERENTII ARGVMENTVM.

CHremes Sostrata uxori grauidæ præceperat, si puellã pareret, ut eã statim interficeret: Fuit hæc immanitas in veterum moribus, ut, cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi, quos alere nollẽt liberos eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarẽt. Sostrata puellam enixa (ut est maternus semper animus clemẽtior) vitã ei adimere non sustinuit, sed pauperculæ cuidã anui Corinthiæ, Philteræ nomine exponẽdam dedit, etiamq; muliebri quadã superstitione, annulũ de digito detractũ suo, jussit, ut una eum puella exponeret: id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellæ saluti fuit: ejus enim annuls ope tandẽ agnita est a suis. Anus acceptã puellam, Antiphilã nominat, educatq; ut suã: eam, cùm adolevisset, anũsq; illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdite amare cœpit, prope jã ut pro uxore haberet: quod ubi resciuit pater, ità volẽter tulit, ut filiũ assiduitate jurgandi, clã militatũ in Asiã abire coegerit: tum vero qui filii amorẽ iniquo animo tulerat, multo insiquiore ejusdẽ absentiam ferre cœpit. Itaq; ut de se suppliciũ abstẽti filio daret, qui eum sævitiã suã exegisset ex ædibus, ædes, supellectilẽ, familiam vendit, præter, qui servi ad opus ruri faciundũ utiles erant: ingẽtémq; sibi agrũ cõparat, ubi ã prima luce ad noctẽ non servos modo exerceret, verum etiam homo se exagenarius, senectutẽ miserũ modu excruciaret suã. Profecto Cliniã, Philtera, quæ, ut divi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diẽ morte cõfecit. Clinia, cum jam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectũ dare, antiquam illius asperitatẽ veritus: sed ad Clitiphonẽ, Chremetis filium, divertit, quicũ magnaipsi à puero familiaritas intercesserat, Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonẽ servos (jam autem advesperascebat) in urbem ad accersẽdam Antiphilã mittit. Exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quãto sibi desiderio esset filius; parũ ut abfuerit quin Chremes, cùm primũ de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei renunciarẽt: cõtinuit tamẽ se in diem posterum, quod ita magis è re illius fore cẽseret. Syrus, summã servus & audaciã & astutiã, qui cum Antiphilam iam itũ accersere jussus esset, etiã Bacchidẽ adduxerat hæc meretrix procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridẽ irretierat Clitipho. Quò autem res Chremetem lateret, hoc cõsilium capiũt, ut Bacchidẽ quidem amicã Cliniæ, Antiphilam verò unã ex illius ancillis esse simularẽt. Postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur, & rediisse Cliniam nunciat: ille gaudio amens filium jamjã videre, jamjã amplecti, jamjã ei se suaq; omnia permittere cupiebat: at Chremes, Cave, inquit, faxis; hoc enim modo & te, & eũ, & rem tuã perdideris tuã: simul ei ostẽdit,

dit, quot incõmoda capturus sit, si tam molli esse se támque infracto animo ostenderit. Clinia amicã (eam enim Bacchidẽ existimabat) non jam pauperculã esse, aut parvo contentam, ut antea, sed sumptuosam gemmis atq; auro colluccntẽ, cum familia numerosissima. Vna, inquit, mihi nox tantũ non paupertatẽ attulit, nedum tu te censeas oneri ferũdo fore, si te illi perpetuò sumptibus suppeditare oporteat; quin tu ità potius agito, humanè quidẽ et comiter excipito filiũ: istud tamen tam impotens illius desiderĩũ occultũ habeto: tum si ille, quod amicæ det, ut habeat, machinã adversum te aliquam struet, falli te sinito; ità et eum cõmodius retinebis apud te, et sumptũ facies minus. Hæc Chremes, nescius (ut sunt humana) oculatũ foris esse se, cæcũ domi: interea enim meditabatur Syrus, decẽ minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipso conficeret, jamq; inibi erat, cùm eum Chremes arreptũ blande cõpellat, hortatúrq; aliquam ad Menedemũ fallaciam moliatur. Injecit in sermone Syrus mẽdaciũ à se pro tempore confictũ, anum Corinthiam, Antiphilæ (ità enim putabatur) mãtrẽ, mille drachmarũ mutuò accepisse à Bacchide: eã mortuã, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictã. Dum hæc aguntur, annulũ suum agnovit Sostrata, ejusque indicio, Antiphilam filiam suã esse cognovit: gaudio exiliens, omnem rem defert ad virũ; qui, eâ leviter objurgatâ, repertam tamen filiam, ipse quoque gavisus est. Iam omnia in tranquillo erant, absq; Bacchide fuisset: sed et illi quoquo modo decẽ excudendæ erãt argenti minæ: & periculum erat, nè aliquâ eam Chremes filii amicã esse rescisceret: ibi Syrus audax consiliũ init, quomodo & utrique seni rem ut erat, patefaceret, & commode se è tam impedito negotio expediret: primũ igitur Chremeti, reperi, inquit, quomodo argentum a Menedemo eripiam dicemus ei, Bacchidem hanc sui Clitiphonis amicã esse: orabimúsq; ut eã domi suæ dies aliquot esse patiatur, téq; id celatũ velit: porrò Clinia filiæ tuæ, quæ modò reperta est, formam sibi complacitã esse dicet, eámq; petet uxorem. Quid tum? Pecuniam, inquit, petet à patre suo, qui novæ nuptæ ornamenta coemat: eam pecuniã numeraturus est Bacchidi: jam autẽ ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eò pompam omnem suã traduxerat. Chremes primò non satis consilium illud probare; at illã certè inquit Syrus, pecuniã, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honestè non potes. Ego verò, inquit Chremes, et libenter quidem. Imò verò, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat, ità enim facilius credet Menedẽus, eam illius esse. Sit ità sanè. Numerabitur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricẽ perferret: interea tota res detegitur: indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, cùm priùs Antiphilam Cliniæ collocãsset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoscit. Clitipho, relictu meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cùm autem cæterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus nonnisi biduo explicari potest.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantẽ Antiphilam, cõpulit, durus pater,
Animique ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut reverſu' eſt, 'clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem: is amabat ſcortum Bacchidẽ.
Cùm accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt ejus Bacchis venit amica, ac ſervolæ
Habitum gerens Antiphila: factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho: hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

HEAVTONTIMORVMENOS TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. CORNELIO LENTVLO ET L. VALERIO FLACCO ED. CVRVL. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII F. GRAECA EST MENANDRV, ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, T. SEMPRONIO. M. IVVENTIO COSS.

PROLOGVS.

NE cui sit vostrûm mirum, cur partes seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primùm dicam: deinde, quòd veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset: nunc, qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vostrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum potent à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum:
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminâsse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere; & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum, quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repentè ad studium hunc se applicâsse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud naturâ suâ:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio

Valebit: quam ob rem omnes vos oratos volo,
Nè plus iniquum possit quàm æquum oratio.
Facite æqui sitis, date crescendi copiam
Novarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: nè ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decessse populum, cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere ut liceat per silentium:
Nè semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo cum labore maximo.
Mea causa, causam hanc justam esse, animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio, experimini:
In utramvis partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
Quàm maximè servire vestris commodis:
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs quàm sibi.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulo causam inquirens, cur præter ætatem ille suam id faciat: respondeus Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filiis abitionem, quem jurgiis & contumeliis domi ejectum impotentiu desiderat.

Iambici senarii.

Chremes, Menedemus, Senex.

C. QVanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est;
Indè adeò, quod agrum in proximo hîc mercatus es,
Nec rei fer è sane amplius quicquam fuit:

Tamen

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res te adhortatur tua.
Nam prò deûm atq; hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plùs eo, ut conjicio, agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet:
Servos complures: proinde, quasi nemo siet,
Ità túte attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neq; tam vesperì
Domum revertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse satis certò scio.
At enim me, Quantum hîc operis fiat, pœnitet:
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumus in illis exercendis, plus agas.
M. *Cheme, etiámne ab re tua est otii tibi,*
Aliena ut cures, eáque, nihil quæ ad te attinent?
C. *HOMO sum: humani nihil à me alienum puto.*
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum est ego ut faciam: non, te ut deterream.
M. *Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.*
C. *An cuiquam est usus homini, sic ut cruciet?* M. *Mihi est.*
C. *Si quid laboris est, nollem: sed isthuc quid mali est?*
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. *heu, hoi!*
C. *Nè lacruma: atque isthuc, quicquid est, fac me ut sciam.*
Nè retice, nè verêre: crede, inquam, mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
M. *Scire hoc vis?* C. *hâc causâ equidem, quâ dixi tibi.*
M. *Dicetur.* C. *At istos rastros interea tamen*
Depone, nè labora. M. *minimé.* C. *quam rem agis?*
M. *Ah! sine me, vacuum tempus nè quod dem mihi*
Laboris. C. *non sinam, inquam.* M. *ah! non æquum facis.*
C. *Hui! tam graves hos, quæso?* M. *sic meritum est meum.*

C. Nunc loquere. M. filium unicum adoleſcentulum
Habeo: (ah!) quid dixi? habere me? imò habui, Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum eſt. C. quid ità iſthuc? M. ſcies.
Eſt è Corintho hic advena anus paupercula:
Ejus filiam ille amare cœpit perdite,
Propè jam ut pro uxore haberet: hæc clàm me omnia.
Ubi rem reſcivit, cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare, ſed vi & viâ pervolgatâ patrum:
Quotidie accuſabam: hem! Tibine hæc dintiùs
Licere ſperas facere me vivo patre,
Amicam ut habeas propè jam in uxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras, Clinia.
EGO, te meum eſſe, dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies: ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, invenero.
Nulla adeò ex re iſthuc fit, niſi ex nimio otio.
Ego iſthuc ætatis non amori operam dabam:
Sed in Aſiam abii hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Poſtremò adeò res redit: adoleſcentulus
Sæpe e adem & graviter audiendo victus eſt:
Ætate me putavit & ſapientiâ
Plus ſcire, & providere, quàm ſeipſum ſibi:
In Aſiam ad regem militatum abiit, Chreme.
C. Quid ais! M. clàm me profectus, menſes tres abeſt.
C. Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen
Animi eſt pudentis ſignum, & non inſtrenui.
M. Ubi comperi ex iis, qui ei fuê e conſcii,
Domum revertor mœſtus, atque animo ferè
Perturbato atque incerto præ ægritudine:
Aſſido, accurrunt ſervi, ſoccos detrahunt:
Video alios feſtinare, lectos ſternere,
Cœnam apparare: pro ſe quiſque ſedulò
Faciebant, quò illam mihi lenirent miſeriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare, Hem! tot mea
Solius ſollicitiſunt cauſa, ut me unum expleant?

Ancillæ

Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam ampliùs,
Quòd illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
Ego eum hinc ejeci meum injustitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usquè dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
In erea usquè illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ità facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: corrasi omnia,
Ancillas, servos, nisi eos qui opere rustico
Faciundo facilè victum exerceant suum,
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi illico
Ædes mercede: quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hîc me exerceo:
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser:
Nec fas esse ulla me voluptate hîc frui,
Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.
C. *Ingenio te esse in liberos leni puto, &*
Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè
Tractaret: verùm neque tu illum sati' noveras,
Nec te ille: hoc ubi fit, ibi non verè vivitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes:
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi.
M. *Ità res est, fateor: peccatum à me maximum est.*
C. *Menedeme, at porrò rectè spero: & illum tibi*
Salvum affuturum esse hîc confido propediem.
M. *Utinam ita dî faxint!* **C.** *facient: nunc si commodum est.*
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
M. *Non possum.* **C.** *cur non? quæso tandem aliquantulum*
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. *Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,*
Nunc me ipsum fugere. **C.** *siccine est sententia?*

M. *Sic*, C. *bene vale*. M. *& tu*. C. *lacrumas excussit mihi,*
Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, ut visam si domi est.
Nil opus fuit monitore, jamdudum domi
Præstò apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc intrò: sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Clinia domum ex Asia reversus, mirum in modum sollicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu, magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Chremeti: Chremes filio ex Cliniæ vita & moribus viuendi modum præscribit.

Octonarii iambici trochaicique inter se mixti.

Clitipho, Chremes.

Cl. *Nihil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:*
Et illam simul cum nuncio tibi hic affuturam
Hodie scio: proin tu solicitudinem istam falsam, quæ te
Excruciat, omittas. C. *quicum loquitur filius?* Cl. *pater adest,*
Quem volui: adibo: pater, opportunè advenis. (C. *probè.*
C. *Quid id est?* Cl. *hunc Menedemum nostin' nostrum vicinum?*
Cl. *Huic filium scis esse.* C. *audivi esse in Asia,* Cl. *non est pater,*
Apud nos est. C. *quid ais!* Cl. *advenientem, è navi egredientem illico* (ritia
Adduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usq; à puc-
Semper fuit familiaritas. C. *voluptatem magnam nunciat.*
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset amplius,
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei objicerem domi!
Atque etiam nunc tempus est. Cl. *cave faxis. non est opus, pater.*
C. *Quapropter?* Cl. *quia enim incertum est etiam, quid se faciat, modò venit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ.
Eam miserè amat: propter eam hæc turba, atque ambitio evenit.
C. *scio.*
Cl. *Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum unà*
Syrum. C. *Quid*

C. *Quid narrat?* Cl. *quid ille! se miserum esse.* C. *miserum! quem minus credere est?*
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias:
Atque HÆC perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona: illi, qui non utitur rectè, mala.
Cl. *Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis*
Vereor, quàm nè quid in illum iratus plus satis faxit pater.
C. *Illéne! sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est utile.*
Cl. *Quid túte tecum?* C. *dicam: utut erat, mansum tamen oportuit.*
Fortasse aliquantò iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hæccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum injuriæ,
Uniusmodi sunt ferme: paulò qui est homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò convivarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm ubi animus semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est Clitipho, consilia consequi consimilia: HOC
Sc tum est, Periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet.
Cl. *Ità credo.* C. *ego ibo hinc intrò, ut videam nobis quid cœnæ fiet.*
Tu, ut tempus est dici, vide sis nè quò hinc abeas longiùs.
Cl. *Quàm iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices:*
Qui æquum esse censent, nos jam à pueris illico nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit:
Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre:
Nam & cognoscendi & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam:
Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, PERIclum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet.
Astutus: næ ille haud scit quàm mihi nunc STVRDO narrat fabulam.

Magis

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: Da mihi, atq; affer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoq; suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, vel gio est dicere.
Hoc, ego mali non pridem inveni: neque etiam dum scit pater.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Clinia cessatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur: solet enim amantis animus omnis moræ, quantumvis brevis, impatientior esse.

Ejusdem generis.

Clinia, Clitipho.

Clin. *SI mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum scio*
Venissent: sed vereor nè mulier, me absente, hîc corrupta
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant; (sit.
Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est, mala;
Cui nihil præter pretium jam dulce est. Clit. *Clinia.* Clin *hei misero mihi.*
Clit. *Etiam caves, nè videat fortè hinc te à patre aliquis exiens?*
Clin *Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.*
Clit. *Pergin' isthuc prius dijudicare, quàm scis quid veri siet?*
Clin. *Si nihil mali esset, jam hîc adessent.* Clit. *jam aderunt.*
Clin. *quando isthuc erit?*
Clit. *Non cogitas hinc longiùs esse, & nosti moves mulierum;*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. Clin. *ô Clitipho,*
Timeo. Clit. *respira: eccum Dromonem cum Syro! una adsunt tibi.*

ACTVS II. SCENA II.

Arg. Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudice admodum vixisse Antiphilam: qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur, quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

Octonarii trochaici & iambici, quibus immixti iambici senarii.

Syrus, Dromo, Clinia, Clitipho.

S. *AIn' tu! D. sic est. S. verùm interea dum sermones cædimus,*
Illæ sunt relictæ. C. *mulier tibi adest: audin' Clinia?*
Cl. *Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.*
D. *Minimè mirum: adeò impeditæ sunt, ancillarum gregem*

Ducunt

Ducunt secum. Cl. *perii: undè illi sint ancillæ?* C. *méne rogas*
S. *Non oportuit relictas: portant quid rerum.* Cl. *hei mihi!*
S. *Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverunt viam.*
Factum à nobis stultè est: abi dum tu, Dromo, illis obviám.
Propera: quid stas? Cl. *væ misero mihi, quanta de spe decidi!*
C. *Quid isthuc? quæ res te sollicitat autem?* Cl. *rogitas quid siet?*
Viden' tu ancillas, aurum, vestem: quam ego cum una ancillula
Hîc reliqui, unde esse censes? C. *vah! nunc demum intelligo.*
S. *Dii boni! quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.*
Quid comedent? quid ebibent? quid seni erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam! Cl. *ô Jupiter! ubinam est fides?*
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Collocupletâsti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minùs obse-
quens:
Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat
mihi,
Monuisse frustra, neq; potuisse eum unquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cùm gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. S. *hic de nostris verbis errat videlicet,*
Quæ hîc sumus locuti. Clinia, *aliter tuum amorem, atq; est, accipis:*
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsa re conjecturam fecimus.
Cl. *Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est*
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
S. *Hoc primùm, ut nè quid hujus ignores: Anus*
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. C. *quænam est altera?*
S. *Mane, hoc, quod cœpi, primùm enarrem,* Clitipho:
Pòst istuc veniam. C. *propera.* S. *jam primùm omnium,*
Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores.
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,
Continuo hic se conjecit intrò: ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam, te absente, exegerit:
Ubi de improviso est interventum mulieri:

(*Nam*

(*Nam ea res dedit tum existumandi copiam*
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxumè)
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anus causâ, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ità uti quæ ornantur sibi:
Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: pax. Clin. Syre mi, obsecro,
Nè me in letitiam frustra conjicias. S. anus
Subtegmen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat unà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie. Clit. si hæc sunt, Clinia,
Vera, ità uti credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cùm ejus tam negligentur internuncii:
Nam disciplina est, eisdem muneratier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
Clin. *Perge, obsecro te, & cave nè falsam gratiam*
Studeas inire: quid ait, ubi me nominas?
S. *Ubi dicimus rediisse te, & rogare uti*
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
Clin. *Præ gaudio (ità me di ament) ubi sim nescio:*
Ità timui. **Clit.** *at ego nihil esse scibam, Clinia.*
Agendum vicissim, Syre, dic, quæ illa est altera?
S. *Adducimus tuam Bacchidem.* **Clit.** *hem! quid Bacchidem!*
Eho! sceleste, quò illam ducis? **S.** *quò illam ego! ad nos scilicet.*
Clit. *Ad patrémne?* **S.** *ad eum ipsum.* **Clit.** *ô hominis impudentem audaciam!* **S.** *heus*
Tu! NON fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
Clit. *Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:*
Ubi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.

Quid

Quid illo facias? S. *at enim.* Clit. *quid enim?* S. *si sinas, dicam.* Clin *sine.*

Clit. *sino.* S. *ità res est, hæc nunc quaſs cum.* Clit. *quas, malùm, ambages mihi*
Narrare occipit? Clin. *Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.*
S. *Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius*
Clitipho est: neq; firmi potis est. Clin. *audiendum hercle est: tace.*
S. *Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:*
Tuum esse in potiundo periculum non vis. HAUD stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
AUT hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:
Tum, illi argentum quod pollicitus es, eâdem hâc inveniam viâ:
Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? Clit. *siquidem hoc fit.* S. *siquidem! experiundo scies.*
Clit. *Agè, agè, cedo isthuc tuum consilium: quod id est?* S. *assimulabimus,*
Tuam amicam hujus esse amicam. Clit. *pulchrè: cedo: quid hic faciet suâ?*
An ea quoque hujus dicetur, si hæc una dedecori est parùm?
S. *Immo ad tuam matrem abducetur.* Clit. *quid eò?* S. *longum est, Clitipho,*
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa est.
Clit. *fabulæ.*
Nihil satis firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
S. *Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini*
Sine periclo esse. Clit. *hujusmodi, obsecro, aliquid reperi* S. *maxu-*
Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum. Clit. *bem! (mè:*
Quid dixti! S. *ademptum tibi jam faxo omnem metum,*
In aurem utram vis otiosè ut dormias. (*modò*
Clit *Quid ago nunc?* Clin. *túne? quod boni est.* Clit. *Syre, dic*
Verum. S. *agè modò: hodie serò ac nequicquam voles.*
Clin. *Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,*
Ejus sit potestas posthac, an nunquam tibi.

Clit.

Clit. *Syre, inquam.* S. *perge porrò: tamen isthuc ago.*
Clit. *Verùm hercle isthuc est: Syre, Syre inquam, heus, heus Syre.*
S. *Concaluit: quid vis?* Clit. *redi, redi.* S. *adsum: dic, quid est?*
Jam hoc quoque negabis tibi placere. Clit. *immo, Syre,*
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: nè quid accusandus sis, vide.
S. *Ridiculum est, te isthuc me admonere, Clitipho:*
Quasi isthîc minor mea res agatur, quàm tua.
Hîc si quid nobis fortè advorsi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera,
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, ut suam esse assimulet. Clin. *scilicet*
Facturum me esse: in eum jam res rediit locum,
Ut sit necesse. Clit. *meritò amo te, Clinia.*
Clin. *Verùm illa nè quid titubet.* S. *perdocta est probè.*
Clit. *At hoc demiror, quî tam facilè potueris*
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!
S. *IN TEMpore ad eam veni, quod rerum omnium est*
Primum: nam miserum quendam offendi ibi militem
Ejus noctem orantem: hac arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,
Eademq; ut esset apud te hoc quàm gratissimum:
Sed heus tu: vide sis, nè quid imprudens ruas.
Patrem novisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens:
Inversa verba, eversas cervices tuas,
Gemitus, screatus, tusses, risus, abstine.
Clit. *Laudabis.* S. *vide sis.* Clit. *tutemet mirabere.*
S. *Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres!*
Clit. *Ubi sunt? cur retines?* S. *jam nunc hæc non est tua.*
Clit. *scio, apud patrem: at nunc interim.* S. *nihilò magis.*
Clit. *Sine.* S. *non sinam, inquam.* Clit. *quæso paulisper.* S. *vetо.*
Clit. *Saltem salutare.* S. *abeas, si sapis.* Clit. *eo: quid*
Isthic? S. *manebit.* Clit. *ô felicem hominem!* S. *ambula.*

ACT.

ACTVS II. SCENA III.

Arg: Meretricia conditio peream exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena jucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

Mixti generis, ut scena superior.

Bacchis, Antiphila, Clinia, Syrus.

B. EDepol, *Antiphila mea, laudo te & fortunatam judico,*
Id cùm studuisti, isti formæ mores ut consimiles forent:
Minimeque (ità me dii ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Adeóque vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibuscum res est, non sinunt.
Quippe formâ impulsi nostrâ nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.
Nisi si prospectum est interea aliquid nobis, desertæ vivimus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,
Cujus mos maximè est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant;
Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori vostro incidere possit calamitas.
A. *Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulò,*
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. C. *ah!*
Ergò, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quòd erat. S. *credo.* C. *Syre, vix suffero.*
Hoccine me miserum non liceret meo modo ingenio frui? (bit.
S. *Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras da-*
B. *Quisnam hic adolescens est, qui intuetur nos?* A. *ah etine me, obsecro.*
B. *Amabo quid tibi est?* A. *disperii.* B. *perii misera: quid stupes,*
Antiphila? A. *videon' Cliniam, an non?* B. *quem vides?* C. *salvè anime mi.*
A. *O mi expectate Clinia, salve.* C. *ut vales?*
A. *Salvum venisse gaudeo.* C. *tenèone te,*
Antiphila, maximè animo exoptatam meo?
Ite intro: nam vos jamdudum expectat senex.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium: ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magis instituit, quod ei magnopere dissuadet Chremes.

Iambici senarii.

Chremes, Menedemus.

C. *Lucescit: hoc jam cesso pultare ostium*
Vicini? primum ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse: etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verùm, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pernicii ex indicio siet?
Haud faciam: nam quod potero, adjutabo senem.
Item, ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis,
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.
M. *Autego profectò ingenio egregio ad miserias*
Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgò audio
Dici, DIEM adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quantò diutius
Abesi, magis cupio tantò, & magis desidero.
C. *Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.*
Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
Cujus maxumè te fieri participem cupis.
M. *Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme?*
C. *valet atque vivit.* M. *ubinam est, quæso?* C. *apud me domi.*
M. *Meus gnatus!* C *sic est.* M. *venit!* C. *certè.* M. *Clinia*
Meus venit! C. *dixi.* M. *eamus: duc me ad eum, obsecro.*
C. *Non volt te scire se rediisse: etiam & tuum*
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
M. *Non tu ei dixisti, ut essem?* C. *non.* M. *quam ob rem, Chremes?*
C. *Quia pessumè isthuc in te atque in illum consulis,*
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
M. *Non possum: satis jam, satis pater durus fui.* C. *ah!*
Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ
In eandem fraudem ex hac re atque ex illa incides.

Primum

Primùm olim, potiùs commearc filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. Ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Habere, quidvis dare cupis Nam, ut tu scias
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primùm jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste atque auro. Satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat.
Nedum tu possis. M. *estne ea intus?* C. *sit rogas?*
Sensi: nam ei unam cœnam atque ejus comitibus
Dedi, quod si iterum mihi sit danda, actum sict.
Nam, ut alia omittam, potissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic, Hoc, dicens, asperum,
Pater, est: hoc aliud lenius: sodes vide,
Replevi dolia omnia, omnes serias,
Omnes habui sollicitos: atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me dii amabunt, ut tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. M *faciat, quod lubet:*
Sumat, consumat, perdat. decretum est pati:
Dum illum modò habeam mecum. C. *si certum est tibi*
Sic facere: illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
M. *Quid faciam?* C *quidvis potiùs quàm quod cogitas:*
Per alium quemvis ut des: falli te sinas
Technis per servulum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculum.
Syru cum illo vestro consusurrat: conserunt
Consilia, adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud quo modo
Minimo pericolo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui!

Quantam feneſtram ad nequitiam pateſeceris?
Tibi autem porrò ut non ſit ſuave vivere.
Nam DETERIORES omnes ſumus licentiâ.
Quodcunque incidérit in mentem, volet: neque id
Putabit, prævúmne an rectum ſit quod petet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegâris: ibit ad illud illico,
Quo maxumè apud te ſe valere ſentiet.
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.
M. *Vidére verum, atque, ità uti res eſt, dicere.*
C. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,*
Dum id quæro, tibi qui filium reſtituerem.
M. *Cedo dextram: porrò te oro idem ut facias, Chreme.*
C. *Paratus ſum.* M. *ſcin' quid nunc facere te volo?*
C. *Dic.* M. *quod ſenſiſti illos me incipere fallere.*
Id ut maturent facere: cupio illi dare
Quod volt: cupio ipſum jam videre. C. *operam dabo.*
Syrus eſt prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit: concede hinc domum,
Nè nos inter nos congruere illi ſentiant.
Paulum hoc negoti mi obſtat: Simus & Crito
Vicini noſtri hîc ambigunt de finibus:
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non poſſe his dare.
Continuò hîc adero. M. *ità quæſo. dii voſtram fidem!*
Itán' comparatam eſſe hominum naturam omnium,
Aliéna ut meliùs videant, & dijudicent
Quàm ſua? an cò fit, quia in re noſtra aut gaudio
Sumus præditi nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plùs ſapit quàm egomet mihi!
C. *Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem.*

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Servus herum Chremetem decipit, credentem Menedemo fallaciam intendi, & ita ſua ipſius conjectura & ſolertia fallitur:

Ejuſdem generis.

Syrus, Chremes.

S. *HAc illàc circumcurſa: inveniendum eſt tamen*
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
C. *Num me ſefellit, boſce id ſtruere? videlicet*

Eſt

Eſt Clitiæ ille ſervus tardiuſculus:
Idcirco huic noſtro tradita eſt provincia.
S. *Quis hic loquitur? perii, nunquam hæc audiit?* C. *Syre.* S. *hem!*
C. *Quid tu iſthîc?* S. *rectè equidem te demiror, Chreme,*
Tam manè, qui heri tantum biberis. C. *nihil nimis.*
S. *Nihil, narras! verſa vero eſt, quod dici ſolet,*
AQVILA ſenectus. C. *eia.* S. *mulier commoda, &*
Faceta hæc eſt meretrix. C. *ſane idem viſa eſt mihi.*
S. *Et quidem hercle forma luculenta.* C. *ſic ſatis.*
S. *Ità non ut olim, ſed uti nunc, ſanè bona:*
Minimèque miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam avidum, miſerum, atque avidum,
Vicinum hunc: nóſtin'? at quaſi is non divitiis
Abundet gnatus ejus profligit impiâ.
Scín' eſſe factum, ut dico? C. *quid ego neſciam?*
Hominem piſtrino dignum! S. *quem?* C. *iſthunc ſervolum*
Dico adoleſcentis. S. *Syre, tibi timui malè.*
C. *Qui paſſus eſt id fieri.* S. *Quid faceret?* C. *rogas!*
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde eſſet adoleſcenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum ſervaret ſenem.
S. *Garris.* C. *hæc facta ab illo oportebant, Syre.*
S. *Ebo, quæſo, laudas qui heros fallunt!* C. *in loco*
Ego verò laudo. S. *rectè ſanè.* C. *quippe quia*
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt:
Jam huic manſiſſet unicus gnatus domi.
S. *Jocóne an ſeriò illæc dicat, neſcio,*
Niſi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
C. *At nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuò*
Abeat, cùm tolerare hujus ſumptus non queat?
Nónne ad ſenem aliquam fabricem fingit? S. *ſtolidus eſt.*
C. *At te adjutare oportet, adoleſcentuli*
Cauſâ. S. *equidem facilè facere poßum, ſi jubes;*
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
C. *Tanto hercle melior.* S. *NON eſt mentiri meum.*
C. *Fac ergò.* S. *at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,*
Si quid hujus ſimile fortè aliquando evenerit,
Ut ſunt humana, tuus ut faciat filius,

C. *Non usus veniet, spero.* S. *spero hercle ego quoque:*
Neque eò nunc dico, quò quicquam illum senserim:
Sed si quid, nè quid: quæ sit ejus ætas, vides-
E nè ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme,
Tractare possim. C. *de isthoc, cum usus venerit,*
Videbimus quid opus sit: nunc isthuc age.
S. *Nunquam commodius unquam horum audivi loqui,*
Nec, cùm malefacerem, crederem mi impunius
Licere. Quisnam à nobis egreditur foras?

ACTVS III. SCENA III.

Arg. Chremes filium objurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maxume ad extorquendum facit argentum.

Iambici & troehaici octonarii catalectici, & acatalectici, senarius unus, quaternarii duo.

Chremes, Clitipho, Syrus.

Ch. *Quid isthuc, quæso? qui isthic mos est, Clitipho? itáne fieri*
Oportet? Cl. *Quid ego feci?* Ch. *vidine ego te modò manum in sinum huic*
Meretrici inserere? S. *acta est res, perii.* Cl. *méne?* Ch. *hisce oculis, nè nega.*
Facis adeò indignè injurium illi, qui non abstineas manum.
Nam isthæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque ejus amicam subagitare: Vel herì in vino quàm immodestius
Fuisti! S. *factum est.* Ch. *quàm molestius! ut equidem.*
(Ità me di ament) metui quid futurum denique esset! novi ego
Amantium animos: graviter advertunt, quæ non censeas.
Cl. *At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.*
Ch. *Esto: at certè concedas ab ore eorum aliquantisper aliquò,*
LIBIDO multa fert: ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. NEmo est meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam:
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet,
Nè ineptus, ne protervus videar: quod illum facere credito
Sed nostrum est intelligere, utcunque: atque, ubicunque opus sit, obsequi.
S. *Quid isthic narrat?* Cl. *perii.* S. *Clitipho, hæc ego præcipio tibi:*

Hominis

Hominis es frugi & temperantis functus officium. Cl. *tace*
Sodes. S. *rectè sanè.* Ch *Syre, pudet me.* S. *credo: neque id injuriâ.*
Quin mihi molestum est. Cl. *pergin' hercle?* S. *verùm dico, quod videtur.*
Cl. *Nónne accedam ad illos?* Ch. *eho quæso, una accedundi via est?*
S. *Actum est. hic prius se indicavit, quàm ego argentum effero*
Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? C. *quid faciam?*
S. *jube hunc*
Abire hinc aliquó. Cl. *quò ego hinc abeam?* S. *quó! quò lubet: da illis locum,*
Abi deambulatum. Cl. *deambulatum! quó?* S. *vah! quasi desit locus*
Abi sane isthác, istorsum, quò vis. Ch. *rectè dicit: censeo.*
Cl. *Dii te eradicent, Syre, qui me isthinc extrudas.* S. *at tu pol tibi*
Posthac comprimito istas manus.
Censén' verò? quid illum porrò credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum dî dant opis tibi, servas, castigas, mones?
Ch. *Ego isthuc curabo.* S. *atque nunc, here, hic tibi asservandus est.*
Ch. *Fiet.* S. *si sapias: nam mihi jam minus minúsq; obtemperat.*
C. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut*
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. *de fallacia*
Dicis? est. inveni quandam nuper. Ch. *frugi es: credo, quid id est?*
S. *Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit.* Ch. *quidnam, Syre?*
S. *Pessuma hæc est meretrix.* Ch. *ità videtur.* S. *immo, si scias.*
Vah! vidi quod inceptet facinus, Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
Ch. *Quid tum?* S. *ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:*
Ea relicta huìc arrhabóni est pro illo argento. Ch. *intelligo.*
S. *Hanc secum huc adduxit, eáque est nunc ad uxorem tuam.*
Ch. *Quid tum?* S. *Clinia orat, sibi uti nunc det illam: illi tamen*
Pòst daturum mille nummûm poscit. Ch. *& poscit quidem!*
S. *hui!*
Dubiúmne id est? Ch. *ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?*
S. *Egone! ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,*
Ditem, & nobilem: si redimat; magnum inesse in ea lucrum.

C. *Erras.* S. *quid ità?* C. *pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,*
Non emo: quid ais? S. *optata loquere.* C. *atqui non est opus.*
S. *Non opus est!* C. *non hercle verò.* S. *quid isthuc, miror.* C. *jam scies.*
Mane, mane, quid est, quòd tam à nobis graviter crepuêre fores?

ACTVS IIII. SCENA I.

Arg. Hæc scena Antiphilæ continet agnitionem, unde jurgium inter virum & uxorem oritur. Chremes enim jusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa: quod factum non est. Post agnitam Antiphilam, Syro novum quæritur de invenienda pecunia consilium.

Octonarii iambici & trochaici.

Sostrata, Chremes, Nutrix, Syrus.

So. *NIsi me animus fallit, hic profectò est amulus, quem ego suspicor,*
Is, quicum exposita est gnata: C. *quid volt sibi, Syre, hæc oratio?*
So. *Quid est? isne tibi videtur?* N. *dixi equidem, ubi ostendisti, illico*
Eum esse. So. *at ut sati' contemplata modò sis, mea nutrix.*
N *satis.*
So. *Abi nunc jam intrò: atque, illa si jam laverit, mihi nuncia.*
Hic ego virum interea opperibor. Sy te volt: videas quid velit.
Nescio quid tristis est: non temerè est: metuo quid sit. C. *quid siet!*
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
So. *Ehem mi vir!* C. *ehem mea uxor!* So. *te ipsum quæro.* C. *loquere quid velis.*
So. *Primùm hoc te oro, nè quid credas me adversus edictum tuum*
Facere esse ausam. C. *vin' tibi me isthuc, etsi incredibile est, credere?*
Credo. Sy. *nescio quid peccati portet hæc purgatio.*
So. *Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid feceris:*
Sustuliſti. So. *sic est factum.* Sy. *Domina, ergo heru' damno auctus est.*
So. *Minimè: sed hic erat Corinthia anus haud impuva: ei dedi*
Exponendam. C. *ó Jupiter! tantam esse in animo inscitiam?*

So. *Perii:*

So. Perii: quid ego feci? C. at rogitas? So. si peccavi, mi Chreme,
Insciens feci. C. id quidem ego, etsi tu neges, certo scio,
Te inscientem atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis: nam jam primum, si meum
Imperium exequi voluisses, in eremptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissimè.
Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palàm.
Credo, id cogitâsti: quid vis? satius est, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neq; jus, neq; bonum, atq; æquum sciunt,
Melius, pejus, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ justitia tua sit aliquid præsidi.
C. Scilicet equidem isthuc factum ignoscam: verum, Sostrata,
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quicquid est,
Quâ hoc occœptum est causâ, loquere. So. ut stultæ & miseræ omnes
sumus
Religiosæ! cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & cum dico ut unà cum puella exponeret;
Si moreretur, nè expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc rectè: conservâsti te atque illam. So. hic is est annulus.
C. Unde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentu-
lam. Sy. hem!
C. Quid ea narrat? So. ea lauatum dum it, servandum mihi dedit
Annulum. non aduorti primo: at postquam aspexi, illico
Cognovi: ad te exilui. C. quid nunc suspicare aut invenis
De illa? So. Nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit:
Si potis est reperiri Sy. interii: plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ità si est. C. vivitne illa cui tu dederas? So nescio.
C. Quid renunciavit olim ferisse? So. id quod jusseram.
C. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. So. Philtere.
Sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii, C. Sostrata,
Sequere me intrò hác. So. ut præter spem evênit! quàm timui
male,
Nè nunc animo ità esses duro, ut olim in tollendâ, Chreme!

C. NON

C. *NON licet hominem esse sæpé ità ut volt, si res non sinit.*
Nunc ità tempus est mî, ut cupiam filiam : olim nil minùs.
S. *Nisi fallit me animus, haud multùm à me aberit infortunium.*
Ità hercle in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ :
Nisi aliquî video, nè esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est : TRIumpho, si licet me latere tecto abscedere.
CRUcior, bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.
Quid agam ? aut quid comminiscar ? ratio de integro ineunda est
NIL tam difficile est, quin quærendo investigari possiet. (mihi.
Quid si hoc sic incipiam nunc ? Nihil est. Si sic ? Tantundem egero.
At sic, opinor : non potest : immo optumé. Euge, habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACTVS IV. SCENA II.

Arg. Clinia hic testatur, quam gaudeat de agnita Antiphila: & a Syro admonetur, ut amici etiam Clitiphonis rem curet in servanda Bacchide.

Iambici octonarii catalectici, unus senarius acatalectícus, reliqui trochaici octonarii.

Clinia, Syrus.

C. *NVlla mihi res posthac potest jam intervenire tanta,*
Quæ mihi ægritudinem afferat : tanta hæc lætitia obor-
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quàm volt. (ta est.
S. *Nil me fefellit : cognita est, quantum audio hujus verba.*
Isthuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
C. *O mi Syre, audîstine, obsecro ?* S. *quidni, qui usq; unà affuerim.*
C. *Cui æquè audîsti commodè quicquam evenisse ?* S. *nulli.*
C. *Atq; ità me dii ament, ut ego nunc non tam meâpte causâ*
Lætor, quàm illius : quam ego scio esse honore quovis dignam.
S. *Ità credo; sed nunc, Clinia, agé, da te mihi vicissim :*
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur :
Nè quid de amica nunc senex. C. *ô Jupiter !* S. *quiesce.*
C. *Antiphila mea nubet mihi.* S. *siccine me interloquêre ?*
C. *Quid faciam, Syre mi ? gaudeo : fer me.* S. *fero hercle verò.*
C. *Deorum vitam adepti sumus.* S. *frustra operam hanc, opinor, sumo.*
C. *Loquere ; audio.* S. *at jam hoc non ages.* C. *agam.* S. *videndum est, inquam,*

Amici

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
C. *At enim isthoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum:*
Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? S. quidni?
C. *Quid dicam? quam causam afferam? S. quin nolo mentiare:*
Apertè ità ut res sese habet, narrato. C. Quid ais? S. jubeo,
Illam te amare, & velle uxorem hanc esse Clitiphonis.
C. *Bonam atq; justam rem oppidò imperas & factu facilem.*
Et scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem vostrum. S. Immo ut rectâ viâ rem narrat ordine omnem.
C. *hem!*
Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.
S. *Huic equidem consilio palmam do: hîc me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut, cùm narrat senex
Vester nostro, esse istam amicam gnati, non credat tamen.
C. *At enim spem isthoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.
S. *Quid? (maltum.) me tandem censes velle id assimulare?*
Unus est dies, dum argentum eripi, pax, nihil amplius.
C. *Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?*
S. *Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat?*
C. *Metuo quid agam. S. metuis? quasi non ea potestas sit tua,*
Quo velis in tempore ut te exolvas, rem facias palam.
C. *Agè, agè, traducatur Bacchis. S. optumè ipsa exit foras.*

ACTVS IV. SCENA III.

Arg. Bacchis irata ob decem minas nondum traditas, abituram se assimulat: cum Syro expostulat: tandem placata suasu ejusdem, cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum, tantisper dum Chremes fallatur.

Iambici octonarii catalectici.

Bacchis, Clinia, Syrus, Dromo, Phrygia.

B. *Sati' pol protervè me Syri promissa huc induxerunt,*
Decem minas, quas mihi dare pollicitus est: quod si is nunc

Dece-

Deceperit, ſæpe obſecrans me ut veniam, fruſtra veniet:
Aut, cùm venturam dixero, & conſtituero; cùm is certè
Renunciârit; Clitipho cùm ſpe pendebit animi:
Decipiam, ac non veniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. *Satis ſcitè promittit tibi.* S. *atque tu hanc jocari credis?*
Faciet, niſi caveo. B. *dormiunt: pol ego iſtos commovebo.*
C. *Mea Phrygia, audiſtin' modò iſte homo quam villã demonſtravit*
Charini? P. *audivi.* B. *proxumam eſſe huic fundo ad dexteram?*
P. *memini.*
B. *Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.*
S. *Quid inceptas?* B. *dic me hîc oppidò eſſe invitam, atq; aſſervari:*
Verùm aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.
S. *Perii hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis iſthanc, quæſo?*
Jube maneat. B *abi.* S. *quin paratum eſt argentum.* B. *quin maneo.*
S. *Atqui jam dabitur.* B. *ut lubet: num ego inſto?* S. *at ſcin' quid ſodes?* (*pompa*
B. *Quid?* S. *tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, & tua*
Eò traducenda eſt. B. *quam rem agis, ſcelus?* S. *egone! argentum cudo* (*temerè.*
Quod tibi dem. B. *dignam me putas, quam illudas?* S. *non eſt*
B. *Etiámne tecum hic res mihi eſt?* S. *minimè! tuum tibi reddo.*
B. *Eatur.* S. *ſequere hâc: heus Dromo!* D. *quis me volt?* S. *Syrus.*
D. *quid eſt rei?*
S. *Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.*
D. *Quamobrem?* S. *nè quæras: & ferant, quæ ſecum huc attu-*
Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe harum abitu levatum. (*lerunt.*
Næ ille baud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu neſcis id quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. D. *mutum dices.*

ACTVS IV. SCENA IV.

Arg. Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rurſum miſeretur ob traductam ad illum cum omni pompa ſumptuoſam Bacchidem, quam Cliniæ, non ſui filii amicam putat. *Iambici ſenarii:*

Chremes, Syrus.

C. *Ità me dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem*
Miſeret me, tantum devenìſſe ad eum mali.
Illaccine mulierem alere cum illa familia?
Etſi ſcio, boſce aliquot dies non ſentiet,

Ità

Ità magno desiderio fuit ei filius :
Verùm ubi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius :
Syrum optumè eccum ! S. *cesso hunc adoriri ?* C. *Syre.*
S. *hem !*
C. *Quid est ?* S. *te mihi ipsum jamdudum optabam dari.*
C. *Vidêre egisse jam nescio quià cum sene.*
S. *De illo quod dudum ? dictum ac factum reddidi.*
C. *Bonân' fide ?* S. *bonâ hercle.* C *non possum pati*
Quin tibi caput demulceam : accede huc, Syre :
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. *At sciscias quàm scitè in mentem venerit.*
C. *Vah ! gloriâre evenisse ex sententia ?*
S. *Non hercle vero : verum dico.* C. *dic, quid est ?*
S *Tui Clitiphonis esse amicam hanc* Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxisse, nè tu id persentisceres.
C. *Probé.* S. *dic sodes.* C. *nimiùm, inquam.* S. *immo, sic satis*
Sed porrò ausculta quod superest fallaciæ,
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam :
Sibi complacitam ejus formam, postquam aspexerit :
Hanc secupere uxorem. C. *modóne quæ inventa est ?* S. *eam:*
Et quidem jubebit posci, C. *quamobrem isthuc,* Syre ?
Nam prorsum nihil intelligo. S. *vah ! tardus es.*
C. *Fortasse.* S. *argentum dabitur ei ad nuptias,*
Aurum, atque vestem, quî : Tenésne ? C. *comparet.*
S *Id ipsum.* C: *at ego illi nec do, nec despondeo.*
S *Non ! quamobrem ?* C. *quamobrem, me rogas ! homini fugitivo*
dabo ? S *ut lubet.*
Non ego perpetuò dicebam illam illi ut dares,
Verùm ut simulares. C. *NON mea est simulatio :*
Ità tu isthæc tua misceto, nè me admisceas:
Ego cui daturus non sim, ut ei despondeam ?
S. *Credebam.* C. *minime.* S. *scitè poterat fieri :*
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eò cœpi. C. *credo.* S. *cæterùm equidem isthuc, Chreme,*
Æqui boníque facio. C. *atqui tum maxumè*

Volo

Volo te dare operam ut fiat : verùm aliâ viâ.
S. Fiat : quæratur aliud : sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi : neque tu scilicet
Eò nunc confugies, Quid meâ ? num mihi datum est ?
Num jussi : num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit ? Verum illud, Chreme,
Dicunt, JVS summum sæpe summa injuria est.
C. Haud faciam. S. immo alius si licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
C. Quin egomet jam ad eam deferam. S. imò filium
Jube potius. C. quamobrem ? S. quia enim in eum suspicio est
Translata amoris. C. quid tum ? S. quia videbitur
Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit :
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeò adest : abi : effer argentum. C. effero.

ACTVS IV. SCENA V.

Arg. Irascitur Clitipho, a Syro placatur, eidem præscribente, quibus uti mox debeat verbis, & oratione apud patrem, pro amica ab illo argentum acceptarus.

Iambici senarii.

Clitipho, Syrus.

C. NVLLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quam invitus facias. Vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa ad languorem dedit :
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm nè denuo
Miser aliquò extrudar hinc, nè accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes dî, deæque quantum est, Syre,
Isthoc cum invento, cúmque incepto perduint !
Hujusmodi mihi res semper comminiscere,
Ubi me excarnufices. S. î tu hinc quò dignus es.
Quàm penè tua me perdidit protervitas !
C. Vellem hercle factum : ità meritus. S. meritus ! quomodo ?
Næ me isthuc ex te priùs audîsse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis ? abiisti : mihi
Amicam adduxti, quam non licitum est tangere.
S. Jam non sum iratus ? sed scín' ubi nunc sit tibi

Tua

Tua Bacchis ? C.apud nos S.non.C.ubi ergó ? S.apud Clinium.
C.Perii: S:bono animo es : jam argentum ad eam deferes
Quod ei es pollicitus.C.garris : undè id ? S. à patre.
C.Ludis fortaſſe me,S.ipsâ re experibere.
C.Næ ego fortunatus homo ſum : deamo te,Syre.
S.Sed pater egreditur : cave quicquam admiratus ſis ;
Quâ causâ id fiat,obſecundato in loco ;
Quod imperabit, facito : loquitur paucula.

ACTVS IV. SCENA VI.

Arg. Chremes argentum adfert: quod det Clitiphoni: ad poſtremum queritur de ſumptu faciendo filiæ cauſa.

Ejuſdem generis:

Chremes, Clitipho, Syrus.

C. UBI Clitipho nunc eſt? S.eccum me! inque. Cl. eccum hic tibi!
C. Quid rei eſſet, dixti huic ? S.dixi plera que omnia.
C.Cape hoc argentum, ac defer.S.I,quid ſtas,lapis ?
Quin accipis ? Cl.cedo ſanè.C.ſequere hàc me ocyùs ;
Tu hic nos,dum eximus,interea opperibere :
Nam nihil eſt illic quod moremur diutiùs.
C.Minas quidem jam decem habet à me filia ;
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis appoſcent duo.
Quàm multa injuſta ac prava fiunt moribus !
Mihi nunc,relictis rebus,inveniendus eſt
Aliquis,labore inventa mea cui dem bona:

ACTVS IV. SCENA VII:

Arg. Iucundum habet errorem Chremetis : qui Menedemum falli putat, dum ipſe fallitur.

Ejuſdem generis.

Menedemus, Chremes.

M. MVlto omnium nunc me fortunatiſſimum
Factum puto eſſe,gnate,cùm te intelligo
Reſipiſſe.C.ut errat ! M.te ipſum quærebam,Chreme :
Serva, quod in te eſt,filium,& me,& familiam.
C.Cedo,quid vis faciam ? M.invenisti hodie filiam.
C.Quid tum ? M.hanc uxorem ſibi dari volt Clinia.
C.Quæſo,quid hominis es ? M.quid ? C.jámne oblitus es
Inter nos quid ſit dictum de fallacia,

Vt eâ viâ abs te argentum auferretur? M. *scio.*
C. *Ea res nunc agitur ipsa.* M. *quid narras, Chreme!*
C. *Erravi: sic res acta est.* M. *quantâ spe decidi!*
C. *Immo hæc quidem quæ apud te est, Clitiphonis est*
Amica. M. *ità aiunt.* C. *& tu credis?* M. *omnia.*
C. *Et illum aiunt velle uxorem, ut, cùm desponderim,*
Des, quî aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
T. *Id est profectò: id amicæ dabitur.* C. *scilicet*
Daturum. M. *ah! frustra igitur gavisus sum miser.*
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere:
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
C. *Ægrè! nimiùm illi, Menedeme, indulges.* M. *sine:*
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.
C. *Dic convenisse, egisse te de nuptiis,*
M. *Dicam: quid deinde?* C. *me facturum esse omnia:*
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M. *hem! istuc volueram.*
C. *Tantò ocyùs te ut poscat, & tu id, quod cupis,*
Quàm ocyssimè ut des. M. *cupio.* C. *nè tu propodiem,*
Vt istam rem videt istius obsaturabere.
Sed hæc utut sunt, cautim & paulatim dabis,
Si sapies. M. *faciam.* C. *abi intrò: vide quid postulet.*
Ego domi ero, si quid me voles. M. *sanè volo:*
Nam te sciente faciam, quicquid egero.

ACTVS V. SCENA I.

Arg. Ad exitum jam properante Comœdia, Syri fallacia detegitur, ut Cliniæ nubat. Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit.

Trochaici octonarii, & iambici senarii.

Menedemus, Chremes.

M. EGo me non tam astutum, neq; ità perspicasem esse id scio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonstrator
Chremes
Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in stultum; CAVdex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nil potest: nam exuperat ejus stultitia omnia hæc.
C. *Obe! jam desine deos, uxor, gratulando obtundere,*

Tuam

Tuam esse inventam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio judicas,
ut nil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
Sed interim quid jamdudum illic gnatus cessat cum Syro?
M. *Quos ais homines, Chremes, cessare?* C. *bem! Menedeme; advenis?*
Dic mihi; Cliniæ, quæ dixi, nunciâstin'? M. *omnia.*
C. *Quid ait?* M. *gaudere adeò occœpit, quasi qui cupiunt nuptias.*
C. *Ha, ha, hæ!* M. *quid risisti?* C. *servi venêre in mentem Syri*
Calliditatès. M. *itáne?* C. *voltus quoq; hominum fingit scelus.*
M. *Gnatus quod se assimulat lætum, id dicis?* C. *id.* M. *idem isthuc mihi*
Venit in mentem. C. *veterator.* M. *magi', si magi' nôris, pues*
Ità rem esse. C. *ain' tu?* M. *quin tu ausculta.* C. *mane: prius hoc scire expeto,*
Quid perdideris: nam, ubi desponsam nunciâsti filio,
Continuò injecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
M. *Non.* C. *quid non!* M. *non, inquam.* C. *neq; ipse gnatus?*
M. *nil prorsus, Chreme.*
Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ. sibi.
C. *Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quicquam?* M. *nî-*
C. *Quamobrem?* M. *nescio equidem: sed te miror, qui alia tam*
planè scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem miré finxit filium,
ut né paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
C. *Quid ais!* M. *mitto jam osculari, atq; amplexari: id nil puto*
C. *Quid est, quod ampliùs simuletur?* M. *vah!* C. *quid est?* M. *audi modo:*
Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro,
Huc est intro latus lectus; vestimentis stratus est,
C. *Quid, postquam hoc est factum?* M. *dictum factum, huc abiit Clitipho.*
C. *Solus?* M. *solus.* C. *timeo.* M. *Bacchis consecuta est illico.*
C. *Sola?* M. *sola.* C. *perii.* M. *ubi abiêre intrò, operuêre ostium.*
Clinia hæc fieri videbat? M. *quidni? unà mecum simul.* C. *bem!*
C. *Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.*
M. *Quamobrem?* C. *decem dierum vix mihi est familia.*
M. *Quid! isthuc times, quòd operam amico ille dat suo?*

C. *Immo quòd amicæ.* M. *si dat.* C. *an dubium id tibi est?*
Quemquamne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui, se vidente, amicam patiatur suam? M. *ha, ha, hæ!*
Quidni? quò verba facilius dentur mihi.
C. *Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.*
Quot res dedere, ubi possem persentiscere,
Ni essem lapis, quæ vidi! væ misero mihi!
At næ illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam jam. M. *non tu te cohibes? non te respicis?*
Non tibi ego exempli sati' sum? C. *præ iracundia,*
Mercdeme, non sum apud me. M. *tene isthuc loqui?*
NONNE id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. *Quid faciam?* M. *id quod me fecisse aiebas parùm:*
Fac te esse patrem sentiat: fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Nè quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. *Immo abeat potiùs multò quovis gentium,*
Quàm hìc per flagitium adinopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Mercdeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.
M. *Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves!*
Difficilem ostendis te esse, & ignoscs tamen
Post: & id ingratum. C. *ha! nescis quàm doleam.* M. *ut lubet.*
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. *immo & gener, & affines placent.* M. *Quid dotis*
dicam te dixisse filio
Quid obtituisti? C. *dotis!* M. *ità dico.* C. *ha!* M. *chreme,*
Nequid vereare, si est minus: nil dos nos movet.
C. *Duo talenta prore nostra ego esse decrevi satis:*
Sed ità dictu opus est, si me vis salvum esse & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. *quam rem agis?*
C. *Id mirarite simulato, & illum hoc rogitato simul,*
Quamobrem id faciam. M. *quin ego verò, quamobrem id facias,*
nescio.
C. *Egóne ut illius animum, qui nunc luxuriâ & lasciviâ*
Diffluit, retundam, redigam, ut, quò se vortat, nesciat.
M. *Quid agis?* C. *mitte, ac sine me in hac re gerere mihi moremn*
M. *sino:* *Itáne*

Itáne vis? C. itá. M. fiat. C. agè jam, ut uxorem accerſat, paret.
Hic, ità ut liberos eſt æquum, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egone? ſi vivo, adeò exornatum dabo,
Adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ità me dî ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

Arg. Clitiphonem filium objurgat propter amicam pater: idque adeò fit, ut ſic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta uxorem ducat. Continet hæc ſcena & callidum Syri conſilium, quo cataſtrophen, id eſt, exitum eventumque negotii machinatur.

Trochaici & Iambici octonarii.

Clitipho, Menedemus, Chremes, Syrus.

Cl. *ITáne tandem, quæſo, eſt, Menedeme, ut pater*
Tam in brevi ſpatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Volgo id faciunt. M. ſcio tibi eſſe gravius multo, ac duriùs
Cui fit: verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui neſcio,
Nec rationem capio, niſi quòd tibi bene ex animo voles. Cl. *hic*
Patrem eſſe aiebas? M. *eccum!* C. *quid me incuſas, Clitipho?*
Quicquid ego hujus feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ tuæ:
ubi te vidi animo eſſe omiſſo, & ſuavia in præſentia
Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc poſſes perdere:
Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant: eis commiſi, & credidi.
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium, Clitipho,
Victus, veſtitus, quo in tectum te receptes. Cl. *hei mihi!*
C. *Satius eſt, quàm te ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.*
S. *Diſperii: ſceleſtus quantas turbas concivi inſciens!*
Cl. *Emori cupio.* C. *priùs, quæſo, diſce, quid ſit vivere.*
Ubi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſthoc utitor.
S. *Here, licétne?* C. *loquere.* S. *at tutò?* C. *loquere.* S. *quæ iſta eſt pravitas,*
Quæve amentia eſt, quod peccavi ego, id obeſſe huic? C. *licet,*
Nè te admiſce, nemo accuſat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem parâris. S. *quid agis?* C. *nil ſuccenſeo,*
Nec tibi, nec huic: nec vos eſt æquum, quod facio, mihi.

S. *Abiit. vah! rogâsse vellem.* Cl. *quid, Syre?* S. *unde mihi peterem cibum.*
Ità nos alienavit, tibi jam esse ad sororem intelligo.
Cl. *Adeóne rem redisse, ut periculum etiam famê mihi sit, Syre?*
S. *Modò liceat vivere, spes est.* Cl. *quæ?* S. *nos esurituros satis.*
Cl. *Irrides in re tanta, neque me quicquam consilio adjuvas?*
S. *Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum loquitur pater: (longiùs.*
Et, quantum ego intelligere possum. Cl. *quid?* S. *non aberit*
Cl. *Quid id ergo?* S. *sic est, non esse horum te arbitor.* Cl. *quid isthuc, Syre?*
Satin' sanus es? S. *ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.*
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset te, indulgebant, tibi dabant: nunc, filia
Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te expellerent
Cl. *Est verisimile.* S. *an tu ob peccatum hoc esse illumiratum putas?*
Cl. *Non arbitror.* S. *nunc aliud specta: MATRES omnes filiis*
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit. Cl. *verum dicis: quid ergò nunc, Syre,*
Faciam? S. *suspicionem istam ex illis quære: rem profer palàm.*
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut
Scribis cujus sis. Cl. *rectè suades: faciam.* S. *sat rectè hoc mihi*
In mentem venit: namq; adolescens, quàm minima in spe situs erit,
Tam facillimè boni patri' pacem in leges conficiet suas.
Et jam haud scio anne uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ. (est,
Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio: ob hoc factum quod
Miror non jussisse illico me arripi: ad Menedemum hinc pergam: eum
Precatorem mi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Chremes filii occasione uxorem objurgat, & mordacibus dictis impetit, salibusque non illepidis, & maternum animum in hac scena ob oculos ponit Terentius.

Iambici octonarii, & trochaici, iambicus quaternarius unus.

Sostrata, Chremes.

S. *PRofectò, nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:*
Idq; adeò miror, qui tam ineptum quicquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. C. *oh! PERGIN' mulier esse? ullámne*

ego Rem

Rem unquam volui, quin tu in ea mihi advorsatrix fueris, So-
strata? at (*ciam; nescias.*
Si rogitem jam, Quid est, quod peccem, aut quamobrem id fa-
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. *ego nescio.*
C. *Immo scis potiùs, quàm quidem vedeat ad integrum eadem*
S. *Oh! iniquus es, qui me tacere de re tantâ postules.* (*oratio.*
Ch. *Non postulo: jam LOquere, nihilominus ego hoc faciã tamen.*
S. *Facies?* C. *verum.S. non vides quantum mali ex ea re excites?*
Subditum se suspicatur. C. *subditum! ain' tu?* S. *certè sic erit.*
Mi vir. C. *confitere.* S. *ah! obsecro te, isthuc inimicis fiet.*
Egón' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
K. *Quid? metuis nè non, cùm velis, convincas esse illum tuum?*
S. *Quòd filia est inventa?* C. *non, sed quod magi' credendum*
Quòd est consimilis moribus, (*fiet,*
Facilè convinces ex te natum: nam tui similis est probé:
Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur; quàm severus! rem cùm videas, censeas.

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: quâ oratione hanc admodum reddit solicitam, Chremes contumeliosè filium objurgat.

Trochaici octonarii.

Clitipho, Sostrata, Chremes.

Cl. *Si unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati*
Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro (*tibi*
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te misereat mei:
Quod peto, & volo, parentes meos ut commonstres mihi.
So. *Obsecro, mi gnate, nè isthuc in animum inducas tuum,*
Alienum esse te. Cl. *sim.* S. *miseram me! hoccine quæsisti, obsecro?*
Ità mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atq; ex hoc natus es.
Et cave posthac, si me amas, unquam isthuc verbum ex te audi-
am. Ch. *at*
Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.
Cl. *Quos?* Ch. *si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,*
Ganeo, dammosus: crede; & nostrum te esse credito.
Cb. *Non sunt hæc parentis dicta.* Ch. *NON, si ex capite sis meo*

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ causâ magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me in famem fieri.
S. *Di isthæc.* Ch. *nescio Deos: ego, quod potero, enitar sedulò.*
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quomodo obsequare, & serves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere, hac præsente, verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. Cl. *ebeu! quàm ego nunc totus displiceo mihi!*
Quàm pudet! neq;, quod principium inveniam ad placandũ, scio.

ACTUS V. SCENA V.

Arg. Menedemi interventu post turbationes tranquilla fiunt omnia: volenti datur Clitiphoni uxor Archonidis filia: Syro à Chremete ignoscitur.

Iambici, & trochaici octonarii.

Menedemus, Chremes, Clitipho, Sostrata.

M. *ENimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,*
Nimisque inhumanè. Exeo ergò, ut pacem conciliem: optumè
Ipsos video. Ch. *ehem! Menedeme, cur non accersi jubes*
Filiam, &, quod dixi dotis, firmas? S. *mi vir, te obsecro (me.*
Né facias. Cl. *pater, obsecro ut mî ignoscas.* M. *da veniam, Chre--*
Sine te exorem. Ch. *Egone mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?*
Non faciam. M. *at id nos non sinemus.* Cl. *si me vivum vis, pater,*
Ignosce. So. *agé, Chreme mi.* M. *age, quæso, né tam obfirma te,*
Chreme.
Ch. *Quid isthuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.*
M. *Facis, ut te decet.* Ch. *eâ lege hoc adeò faciam, si facit*
Quod ego hunc æquum censeo. Cl. *pater, omnia faciam: impera.*
Ch. *uxorem ut ducas.* Cl. *pater.* Ch. *nihil audio.* M. *ad me recipio,*
Faciet. Ch. *nil etiam audio ipsum.* Cl. *perii.* S. *An dubitas Clitipho?*
Ch. *Immò, utrum vult.* M. *faciet omnia.* S. *hæc, dum incipias, gravia sunt,*
Dumque ignores; ubi cognôris, facilia. Cl. *faciam, pater.*
S. *Nate mi, ego puellam tibi pol dabo lepidam, quam tu facilè ames,*
Filiam Phanocratæ nostri. Cl. *rusamne illam virginem*

Cæsiam,

Cæsiam, sparso ore, adunco naso! non possum, pater.
Ch. *Eia, ut elegans est! credas animum ibi esse.* S. *aliam dabo.*
Cl. *Quid isthuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum*
Pol quam volo. S. *nunc te laudo, gnate.* Cl. *Archonidis filiam.*
S. *Perplacet.* Cl. *pater, hoc nunc restat.* Ch. *quid?* Cl. *Syro ignoscas volo,*
Quæ meâ causâ fecit. Ch. *fiat. Vos valete, & plaudite.*

ADELPHORUM PERSONÆ, EARUMQUE INTERPRETATIO.

Mitio, senex, ἀπὸ τῆς μήτιδος, à mente, & consilio: vel ἀπὸ τῆς μικκοῦ, unde & μικκύλος, quòd in eo omnia sunt mitia, depressa & placida.
Demea, senex, ἀπὸ τοῦ δήμου, antiquis homo moribus, & popularis statûs amans.
Hegio, senex, ἀπὸ τῆς ἡγεῖσθαι, à ductu, seu principatu.
Æschinus, adolescens, ἀπὸ τῆς αἴσχους, à pudore. Vide num scribi debeat *Æschines*, quomodo Græcis αἰσχίνης.
Ctesipho, adolescens, τὸ τῆς κτήσεως φῶς, patrimonii splendor.
Sostrata, matrona.
Pamphila, puerpera.
Canthara, nutrix, à cantharo: nomen aptum nutricibus, quæ ferè bibulæ sunt.
Syrus, servus, etiam gentile, à Getis qui postea Gothi dicti.
Dromo, servus.
Sannio, leno, à sannis, vel potiùs ἀπὸ τῆς σαννίου, ab hasta quâ valere à jocantibus dicebatur.

Sequentium personarum tantùm hic mentio fit.

Babylo, vel forte *Babyla*, βαβύλας, futilis videtur trapezitæ nomen fuisse.
Storax, vel *Styrax*, servus olidus, per antiphrasim, cùm styracis odor sit longè optimus.

M. ANTONII MVRETI IN ADELPHOS TERENTII ARGUMENTUM.

Micio, & Demea, duo dissimillimo fratres ingeniosi fuere: ille urbanam vitam secutus est, hic rusticam: ille cœlebs vixit, hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo, hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic severus etiam in suos: ille etiam in ira placidus, hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filii duo: ex quibus natu majorem Æschinum sibi adoptavit Micio, eumq; secum in urbe liberalissime indulgentissimeque educavit: minorem Ctesiphonem rure secum severe in primis ac restricte habuit pater. Æschinus multas meretrices, patre ad omnia connivente, adamavit: multa contra ius celebravit: quæ denique juventus fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licenter exercuit. Postremo usque eo progressus est, ut virginem pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Sophrona vidua sancte secum, & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidisset, vim ei attulit, gravidamq; fecit: venit postea ad matrem illius, veniam petens, pollicensque se puellam uxorem ducturum ea fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesipho, cum in urbem interdum venitaret, ipse quoque citharistriæ cujusdam amore correptus est; totam ejus rei famam, ne qua emanaret ac perveniret ad Demeam, in se Æschinus transferebat: tandem cum leno, puella dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii venditurum minitaretur, adductus in summam desperationem Ctesipho, jam de relinquenda patria cogitabat: cum Æschinus, re intellecta, qui nullo nisi pudore teneretur, neq; metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellam per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Mitionem objurgat, inclamat, testatur deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod vinosus, quod scurrator, quod nullius bonæ rei Æschinus foret, omnem in Mitione uno hærere culpam: Dii gratias agere, quod ille saltem, quem ipse rure habere, frugi ac temperans esset, rei studeret, & famæ, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem; tantum videlicet interesse inter suam, & fratris disciplinam: placat hominem, quantum in se est, Mitio; jamque se ab eo expediverat, cum supervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret, raptam ab Æschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphila, quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam edolore laboraret. Quid faceret misera? mutatum Æschini animum, se verosiliamque suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, jubetque ei rem, ut erat, exponere: interea audierat Demea suum quoque Ctesiphonem in raptione fuisse: jamque totus in fervento, ut aiunt, erat, cum ei Syrus servus vaferrimus, mendaciolum adpergit:

git: veniſſe quidem rure Cteſiphontem, ſed veniſſe objurgatum. Æſchinum multa ei medio foro mala dixiſſe, deinde rediſſe rus in præfecturam ſuam: lacrymare gaudio Demeam, & gratulari ſibi, quod unum ſaltem haberet, in quo exeraret paternæ ſeveritatis exemplum: dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de conſtuprata per vim ab Æſchino Pamphila intelligit: denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quærit, obvium habuit mercenarium a villa, ex quo ſciſcitatus de filio, accipit, non eſſe rure: redit ad Syrum; a quo ei rurſus novum mendacium, velut offa in os, ne latraret, objicitur: quærit, ubi fratrem reperire poſſet: id vero ita indicavit Syrus, ut infelix ſenex, dum illius verbis fidem habet, ne quidquam omne opidum perreptaverit: interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipſemet ad mulieres profectus, jacentes jam & afflictas exerexerat, labantes & dubias confirmaverat, triſtitia ac mœrore confectas recreaverat, pollicitus, ſe Æſchino Pamphilam uxorem daturum: venit Demea: clamor, jurgium, convitia; etiam eo præſente, ſervulus quidam Cteſiphontem per imprudentiam nominat: ille cum ſubito per vim in ædes irrupiſſet; quem jampridem putabat rure fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & ſuaviter potitantem deprehendit: ibi vero tanta iracundia incitatus eſt, ut arderet: ſatis diu vociferatus cum eſſet; tandem placida & compoſita Mitionis oratione, eo perducitur, ut depoſita vetere ſævitia, benignus, affabilis, lepidus eſſe meditetur; itaq; ipſo non permittente tantum, ſed etiam jubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ; lenoni numeratur argentum; Mitio ipſe Sophronam ducit uxorem. Hegioni datur unde vivat. Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur. Cum Mitio, cæteriq; omnes, ſed tamen præque Mitio, illam tantam, tam inſperatam, tam ſubitam mutationem admiraretur, gravi & eordata oratione claudit fabulam Demea; ſi omnia profundere, ſi in omni libidine ac nequitia vivere, ſi totam rem helluationibus, ſcortationibus, largitionibus conſumere lubeat, nihilo id ſua magis, aliquanto etiam minus, quo ſibi minus ætatis ſuperſit, quam aliorum intereſſe: ſin corrigi ſe in loco, & modice coerceri, atque admoneri velint, eum eſſe ſe, qui id præſtare poſſit: permittuntur ei omnia: ita fabula concluditur.

C. SUL-

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Duos cùm haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æſchinum:
Sed Cteſiphonem retinet. Hunc citharistriæ
Lepôre captum, ſub duro, ac triſti patre,
Frater celabat Æſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni arripuit. Vitiaverat
Idem Æſchinus civem Atticam pauperculam;
Fidémque dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre: mox tamen,
Ut veritas patefacta eſt, ducit Æſchinus
Vitiatam: potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

ADELPHI TERENTII.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. ÆMILII PAVLI, Q. FABIO MAXIMO ET P. CORNELIO AFRICANO ÆD. CVRVL. EGERE L. ATTILIVS PRÆNESTINVS, ET MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII F. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDR. L. ANICIO ET M. CORN. COSS.

PROLOGUS.

Poſtquam poëta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſervari, & adverſarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat:
SYNAPOTHNESCONTES Diphili *comœdia eſt,*
Eam COMMORIENTES Plautus *fecit fabulam.*
In Græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit

Mere-

Meretricem, in prima fabula eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtumne factum existimetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ est:
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, assidueque unà scribere,
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui vobis universis & populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ;
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Vestra poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTUS I. SCENA I.

Arg. Admodum est solicitus Mitio, quod nondum a cœnâ redierit filius Æschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate, plùs quàm asperitate parentes proficere.

Iambici senarii.

Mitio.

STorax, non rediit hac nocte à cœna Æschinus,
Neque servulorum quisquam, qui advorsum ierant?
Profectò hoc verè dicunt, Si absis usquam,
Aut ubi si cesses evenire ea satiùs est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Vxor, si cesses; aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito!
Quibus nunc sollicitor rebus, nè aut ille alserit,
Aut usquam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid! Vah! Quenquamne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quam ipse est, sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre: is adeò

Dissimili

Dissimili studio est, jam inde ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquam habui: ille contra hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo: indè ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: solum id est charum mihi.
Ille ut item contrà me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremo, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea nè me celet, consuesci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuérit patrem, aut
Audebit; tantò magis audebit cæteros.
PVDORE & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe clamans, Quid agis, Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimio indulges: nimiùm ineptus es:
Nimiùm ipse est durus, præter æquumque, & bonum.
Et ERRAT longè meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum.
MALO coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clàm, rursum ad ingenium redit.
QUEM beneficio adjungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens absensq; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest. Hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.

Nescio

Neſcio quid triſtem video: credo jam, ut ſolet,
Jurgabit: ſalvum te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Demea Æſchinum abſentem peculantiæ graviter accuſat, excuſat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem, aſperum Demeam induci à Terentio.

Iambici ſenarii.

Demea, Mitio.

D. *Hem! opportunè: teipſum quærito.*
M. *Quid triſtis es?* D. *rogas me, ubi nobis Æſchinus*
Siet, quid triſtis ego ſim! M. *dixin' hoc fore?*
Quid fecit? D. *quid ille fecerit! quem neque pudet*
Quicquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
Tenere ſe ullam: nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modò quid deſignavit! M. *quidnam id eſt?*
D. *Fores effregit, atq; in ædes irruit*
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multavit uſquè ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. Clamant omnes indigniſſimè
Factum eſſe. Hoc advenienti quot mihi, Mitio,
Dixêre! In ore eſt omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum eſt, Non fratrem videt
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum hujus ſimile factum. Hæc cùm illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi ſinis.
M. *HOMINE imperito numquam quicquam injuſtius,*
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
D. *Quorſum iſthuc?* M. *quia tu, Demea, hæc male judicas.*
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque foris
Effringere. Hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſivit egeſtas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopiâ.
Injurium eſt: nam, ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm ubi te expectatum ejeciſſet foras:

Alienis

Alieniore ætate post faceret tamen.
D. *Prô Jupiter! Tu me homo adigis ad insaniam.*
Non est flagitium, facere hæc adolescentulum! M. *ah!*
Ausculta: nè me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta? De meo
Amat? Dabitur à me argentum, ubi erit commodum:
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. Discidit
Vestem? resarcietur. Est, diis gratia,
Et unde hæc fiant; & adhuc non molesta sunt.
Postremó, aut desine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. D. *hei mihi!*
Pater esse disce ab illis qui verè sciunt.
M. *Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.*
D. *Tún' consulis quicquam!* M. *ah! si pergis, abiero.*
D. *Siccine agis?* M. *an ego toties de eadem re audeam?*
D. *Curæ est mihi.* M. *& mihi curæ est: verùm, Demea,*
Curemus æquam uterque partem; tu alterum,
Ego item alterum: non ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. *ah Mitio!*
M. *Mihi sic videtur.* D. *quid isthuc! tibi si isthuc placet,*
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Jam si verbum unum posthac. M. *rursum, Demea,*
Irascere? D. *an non credis? repetón' quem dedi?*
Ægrè est: alienus non sum. Si obsto; hem desino.
Unum vis cuvem: curo; & est diis gratia,
Cùm ità, ut volo, est. Iste tuus ipse sentiet
Posteriùs: nolo in illum graviùs dicere.
M. *Nec nihil, neq; omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen*
Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægrè pati, illi nolui: nam, ità est homo,
Cùm placo, advorsor sedulò, & deterreo:
Tamen humanè vix patitur. Verum si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus insaniæ,
Insaniam profectò cum illo: etsi Æschinus

Non-

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem! aut cui non dedit
Aliquid! postremò, nuper (credo, jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. Ecce autem de integro: nisi, quicquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Senibus omissis, describitur Æschini factum jurgantis cum lenone; nec error est poëtæ, quòd hic fiant, quæ facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuntio acceperat fecisse Æschinum, quod facturum ille se minatus fuerat.

Trochaici & iambici octonarii, & unus quaternarius.

Sannio, Æschinus.

OBsecro, populares, ferte misero atq; innocenti auxilium:
Subvenite inopi. Æ. *otiosè nunc jam illico hîc consiste:*
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. S. *ego istam inviti' omnibus.*
Æ. *Quanquam est scelestius; non committet hodie unquam iterum ut vapulet.*
S. *Audi, Æschine: nè ignarum fuisse te dicas morum meorum,*
Ego leno sum. Æ. *scio.* S. *at ità ut usquam fuit fide quisquam optuma,*
Tu quòd te posteriùs purges, Nolle hanc injuriam mihi
Factam esse; hujus non faciam: crede hoc, EGO meum jus perse-
Neq; tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris. (quar:
Novi ego vestra hæc, Nollem factum, Dabitur jusjurandum esse te
Indignum injuriâ hâc; indignis cùm egomet sim acceptus modis.
Æ. *Abi præstrenuè, ac fores aperi.* S. *cæterùm hoc nihil facis.*
Æ. *I intro nunc jam.* S. *at enim non sinam.* Æ. *accede illùc, Parmeno;*
Nimiùm abiisti isthûc: hic propter hunc astiste. Hem! sic volo.
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquàm dimoveas tuos.
Nè mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.
S. *Isthuc volo ergò ipsum experiri.* Æ. *hem! serva: omitte mulierem*
S. *O facinus indignum!* Æ. *geminabit, nisi caves.* S. *hei misero mihi!*
Æ. *Non innueram: verùm in istam partem potiùs peccato tamen.*

I nunc jam. S. quid hoc rei est? Regnúmne, Æschine, hic tu pos-
Æ. Si posiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus. (sides?
S. Quid tibi rei mecum est? Æ. nihil. S. quid? nóstin' qui sim?
Æ. non desidero.
S. Tetigine tui quicquam? Æ. si attigisses, ferres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
Responde. Æ. ante ædes non feciße erit melius hîc convitium.
Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiêre, atque tibi
vsquè ad necem operiére loris. S. loris liber? Æ. sic erit.
S. O hominem impurum! hîccine libertatem aiunt æquam esse
omnibus?
Æ. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam.
S. Egóne debacchatus sum autem, an tu in me? Æ. Mitte ista,
atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò redeam? Æ. jámne me vis dicere id quod ad
te attinet?
S. Cupio, æquâ modó aliquid. Æ. vah! leno iniqua me non volt loqui.
S. LENO sum, fateor, PERnicies communis adolescentium,
Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta injuria.
Æ. Nam hercle etiam hoc restat. S. illuc, quæso, redi, quò cœpisti,
Aeschine.
Æ. Minis viginti tu illam emisti; quæ res tibi vortat malè.
Argenti tantum dabitur. S. quid, si ego illam nolo vendere?
Cogis me? Æ. minimè. S. namque id metui. Æ. neque vendundam
censeo,
Quæ libera est: nam ego illam liberali asséro causâ manu.
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari
tuam.
Delibera hoc, dum egò redeo, leno. S. prô Supreme Jupiter!
Minimè miror, qui insanire occipiunt exinjuria.
Domo me eripuit, verberavit, me invito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tamidem emtam postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Agè, jam cupio, modò si argentum reddat: sed ego hæc hariolor,
ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento omnium: mox cras redi.

di

Id quoq; posſem ferre, ſi modò reddat: quanquam injurium eſt.
Verùm cogito id quod res eſt, quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda & mußitanda injuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes deputo.

ACTUS II. SCENA II.

Arg. Sannio queritur de injuria ſibi facta ab Æſchino, & Syri conſiliis eluditur.

Iambici octonarii.

Syrus, Sannio.

Sy. TAce; egomet conveniam jam ipſum: cupidè accipiat faxo, (dio
Bene dicat ſecum eſſe actum: quid iſthuc Sannio eſt, quod te au-
Cum hero neſcio quid concertâſſe? Sa. nunquam vidi iniquius
Concertationem comparatam quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, uſquè ambo diffeſſi ſumus.
Sy. *Tua culpa.* Sa. *quid agerem?* Sy. *adoleſcenti morem geſtum*
oportuit.
Sa. *Quid potui melius hodie qui uſquè os præbui?* Sy. *agè, ſcis*
quid loquar?
PECUNIAM in loco negligere, maxumum interdum eſt lu-
crum: hui!
Metuiſti, ſi nunc de tuo jure conceßiſſes paululùm,
Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultißime,
Nè non tibi iſthuc fœneravet. Sa. EGO *ſpem pretio non emo.*
Sy. *Nunquam rem facies: abi, neſcis ineſcare homines, Sannio.*
Sa. *Credo iſthuc melius eſſe: verùm* EGO *nunquam adeò aſtutus*
fui,
Quin, quicquid poſſem, mallem auferre potiùs in præſentia.
Sy. *Agè, novi tuum animum: quaſi quicquam tibi ſint viginti*
Dum huic obſequare: præterea autem te aiunt proficiſci (minæ,
Cyprum. Sa. *hem!* (hoc ſcio,
Sy. *Coemiſſe hinc, quæ illùc veheres, multa; navem conductam:*
Animus tibi pendet: ubi illinc, ſpero, redieris, tamen hoc ages.
Sa. *Nuſquam pedem: perii hercle: hâc illi ſpe hoc inceperunt.*
Sy. *timet:*
Injeci ſcrupulum homini. Sa. *ô ſcelera! illud vide,*
Vt in ipſo articulo oppreßit: emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum veniam, damnum maxumum eſt.

Nunc si hoc omitto, ubi illinc rediero, actum agam;
Nihil est, refrixerit res: Nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quàm aut hic manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. *Fámne enumerâsti id quod ad te rediturum putes?*
Sa. *Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?*
Per oppressionem ut hanc mî eripere postulet?
Sy. *Labascit: unum hoc habeo: vide, si satis placet,*
Potiùs quàm venias in periculum, Samio,
Servésne an perdas totum, dividuum face.
Minas decem corradet alicunde. Sa. *hei mihi!*
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet mihi: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput:
Etiam insuper defraudet? nusquam abeo. Sy. *ut lubet.*
Nunquid vis, quin abeam? Sa. *immo hercle hoc quæso Syre.*
Ut hæc sint facta, potius quàm lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est, Syre.
Scio te non usum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, & gratum. Sy. *sedulò*
Faciam: sed Ctesiphonem video; lætus est
De amica. Sa. *quid quod te oro?* Sy. *paulisper mane.*

ACT. II. SCENA III.

Arg. Ctesipho fratrem laudat & commendat, agitque gratias absenti pro accepto beneficio.

Iambici senarii.

Ctesipho, Syrus.

C. *Abs quivis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas:*
Verum enimvero id demum juvat, si, quem æquum est facere, is benefacit.
O frater frater! quid ego nunc te laudem? satis certò scio,
Nunquam ità magnificè quicquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaq; unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarium artium magìs principem.
Sy. *O Ctesipho.* Ct. *ô Syre, Æschinus ubi est?* Sy. *ellum! te expectat domi.* Ct. *hem!*

Sy. *Quid*

Sy. Quid est? C. quid sit! illius operâ, Syre, nunc vivo: festivum caput.
Omnia sibi qui pòst putárit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum laborem & peccatum in se transtulit.
Nihil pote suprá: sed quisnam? foris crepuit. Sy. mane, ipse exit foras.

ACTUS II. SCENA IV.

Arg. Colloquuntur fratres: agitur de pecunia reddenda lenoni, & paranda cœna.

Ej isdem generis.

Æschinus, Sannio, Ctesipho, Syrus.

Æ. UBi ille est sacrilegus? Sa. me quærit: num quidnam efsert? occidi:
Nil video. Æ. ehem! opportunè: te ipsum quærito: quid fit, Cte-
IN TUTO est omnis res: omitte verò tristitiam tuam. (sipho?
Ct. Ego illam verò omitto, qui te fratrem habeam quidem, ô mi Æschine,
O mi germane: (ah!) vereor coràm in os te laudare amplius,
Nè id assentandi magìs quàm quod habeam gratum fatere existumes.
Æ. Age inepte, quasi nunc non nôrimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Rediisse, ut, si omnes caperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. Pudebat. Æ. ah! stultitia est isthæc, non pudor, tam ob parvolam (ant.
Rem penè è patria; turpe dictu: deos quæso, ut istæc prohibe-
Ct. Peccavi. Æ. quid ait tandem nobis Sannio? Sy. jam mitis est:
Æ. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intrò ad illam, Ctesipho.
Sa. Syre, insta. Sy. eamus: namque hic properat in Cyprum. Sa. nè tam quidem,
Quamvis etiam maneo ôtiosus hic. Sy. reddetur: nè time.
Sa. At istum reddat. Sy. omne reddet: tace modo ac sequere hac. Sa. sequor.
Ct. Heus heus Syre. Sy. hem quid est? Ct. obsecro hercle, hominem istum impurissimum.
Quamprimum absolvitote, nè si magìs irritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permânet, atq; ego tum perpetuò perierim.

Sy. *Non fiet: bono animo esto: tu cum illa te intus oblecta interim,*
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cætera.
Ego jam transactâ re convortam me domum cum obsonio.
C. *Ità quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.*

ACT. III. SCENA I.

Arg. Solicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex Æschino gravida est vicinum partum.

Iambici & trochaici octonarii.

Sostrata, Canthara.

S. *OBsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet?* C. *quid fiet, rogas! Rectè ædepol, spero.* S. *modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.*
C. *Jam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris!*
S. *Miseram me! neminem habeo; solæ sumus: Geta autem hic non adest;* (chinum.
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æs-
C. *Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum intermittit diem,*
Quin semper veniat. S. *solus mearum miseriarum est remedium.*
C. *E rè nata meliùs fieri haud potuit, quàm nunc factum est, hera: Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimùm,*
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
S. *Ità pol est, ut dicis: salvus nobis, deos quæso, ut fiet.*

ACTUS III. SCENA II.

Arg. Geta Sostratæ servulus commotior, heræ nunciat Æschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Ejusdem generis, inserto quaternario.

Geta, Sostrata, Canthara.

G. *NUnc illud est, quòd, si omnes omnia sua consilia conferant, Atq; huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant,*
Quod mihi q; heræq; filiæq; herili est: væ misero mihi!
Tot res repentè circumvallant, unde emergi non potest;
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia. (pium!
Hoccine sæculum? ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominem im-
So. *Me miseram! quidnam est, quòd sic video timidum & properantem Getam?*

G. *Quem*

G. Quem neq; fides, neque jusjurandum, neq; ulla miſericordia
Repreßit, neque reflexit: neque quòd partus inſtabat propé,
Cui miſeræ indignè per vim vitium obtulerat. So. non intelligo
Satis, quæ loquatur. C. propiùs, obſecro, accedamus, Soſtrata.
G. ah,
Me miſerum! vix ſum compos animi: ità ardeo iracundiâ.
Nihil eſt, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviám,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc eſt recens:
Satis mihi id habeam ſupplicii, dum illos ulciſcar modò.
Senũ animã primùm extinguerem ipſi, quâ illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem (vah!) quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, capite primùm in terram ſtatuerem,
Ut cerebro diſpergat viam:
Adoleſcenti ipſi eriperem oculos, poſt hæc præcipitem darem:
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.
Sed ceſſo hoc malo heram impertiri properé? So. revocemus:
Geta. G. hem!
Quiſquis es, ſine me, So. ego ſum Soſtrata. G. ubi ea eſt? te ipſam quærito:
Te expecto: oppidò opportunè te obtuliſti mî obviám,
Hera. So. quid eſt? quid trepidas? G. hei mihi. So. quid feſtinas mi Geta?
Animam recipe. G. prorſu'. So. quid iſthuc prorſus ergò eſt?
G. periimus:
Actum eſt. S. obſecro te quid ſit. G. jam. So. quid jam, Geta?
G. Æſchinus. So. quid ergò is? G. alienus eſt ab noſtra familia.
Perii: quare? G. amare occepit aliam. S. væ miſeræ mihi! (S. hem!
G. Neque id occultè fert: à lenone ipſius eripuit palám.
So. Satin' hoc certum? G. certum: hiſce oculis egomet vidi, Soſtrata. S. ah,
Me miſeram! quid credas jam, aut cui credas? noſtrúmne Æſchinum,
Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes opéſque omnes ſitæ
Erant, qui ſine hac jurabat ſe unum nunquam victurum diem,

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris,
Ità obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere?
G. *Hera, lacrumas mitte, ac potiùs quod ad hanc rem opu', porrò prospice,*
Patiamùrne, an narremus cuipiam. C. *au, au mi homo, saníssne es? an*
Hoc proferendum tibi usquam esse videtur? D. *mihi quidem non placet.*
Jam primùm, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palàm proferimus, ille inficias ibit, sat scio:
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si maxumè
Fateatur, cùm amet alium, non est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. *ah! minimè gentium:*
Non faciam. D. *quid ages?* S. *proferam.* D. *hem, mea Sostrata,*
vide quam rem agas.
S. *Pejore res loco non potis est esse, quàm in hoc, quo nunc sita est*
Primum, indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò, quando ego conscia mî sum à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem ullam intercêsse illâ a.t me indignam; experiar Geta.
G. *Quid isthuc? accedo, ut meliùs dicas.* S. *tu, quantum potes, abi,*
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine:
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxumè.
G. *Nã hercle alius nemo respicit nos.* S. *propera tu, mea Canthara.*
Curre, obstetricem accerse: ut cum opus sit, nè in mora nobis siet.

ACTUS III. SCENA III.

Arg. Malè est Demeæ, quòd filium Ctesiphonem audiverit unà adfuisse, cùm eriperet mulierem Æschinus.

Iambici senarii.

Demea.

Disperii: Ctesiphonem audivi filium
unà fuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.

Sed

Sed eccum ire Syrum video: binc ſcibó jam ubi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam id me velle.

ACTUS III. SCENA IV.

Arg. Commendatur Cteſipho, vituperantur Mitio & Æſchinus: callide utrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Cteſiphonis plurimùm gaudet.

Ejuſdem generis.

Syrus, Demea.

S. OMnem rem modò ſeni,
Quo pacto haberet, enarrâmus ordine.
Nil quicquam vidi lætius. D. prô Jupiter
Hominis ſtultitiam! S. collaudavit filium:
Mihi, quâ dediſſem conſilium, egit gratias.
D. Diſrumpor. S. argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in ſumptum dimidium minæ:
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententia. D. hem!
Huic mandes, ſi quid rectè curatum velis.
S. Hem, Demea! haud aſpexeram te: quid agitur?
D. Quid agatur! voſtram requeo mirari ſatis
Rationem. S. eſt herclè inepta, nè dicam dolo, &
Abſurda. Piſces cæteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Pauliſper: ubi ego rediero, exoſſabitur:
Priùs nolo. D. hæccine flagitia? S. mihi quidem non placent:
Et clamo ſæpè Salſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè. D. dî voſtram fidem!
Utrùm ſtudióne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi!
Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ô Demea,
ISTHUC eſt ſapere, non, quod ante pedes modò eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. D. quid? iſthæc jam penes vos pſaltria eſt?
S. Ellam intus! D. eho! an domi eſt habiturus? S. credo, ut eſt
Dementia. D. hæccine fieri? S. inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. D. fratris me quidem

Pudet, pigetque. S. nimium inter vos, Demea; ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimium interest.
Tu, QUANTUS quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futilis, somnium: sineres verò illum tuum
Facere hæc? De. sinerem illum! annon sex totis mensibus
Priùs olfeciſſem, quàm ille quicquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic siet
Modo ut nunc est. Sy. UT QUISQUE suum volt esse, ità est.
De. Quid eum? vidistin' hodie? Sy. tuumnè filium?
D. Abigam hunc rus. Sy. jamdudum aliquid ruri agere arbitror.
De. Sati' scis ibi esse? Sy. oh! quem egomet produxi. D. optumè est.
Metui, nè hæreret hîc. Sy. atq; iratum admodum.
De. Quid autem? Sy. adortus jurgio fratrem apud forum
De psaltria isthac. De. ain' verò? Sy. vah! nil reticuit:
Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviso, cœpit clamare, Aschine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? De. oh! lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
De. Salvos sit: spero, est similis majorum suûm. S. hui!
De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phy!
Domi habuit unde disceret. De. fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sanè. D. hoc fugito. S. callidè.
De. Hoc laudi est. S. isthæc res est. D. Hoc vitio datur.
S. Probissimè. De. porrò autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi nè corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dixti: & quod queo,
Conservis ad eundem isthunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parùm:
Illud rectè: iterum sic memento: sedulo
Moneo quæ possum pro mea sapientia:
Postremò, tanquam in speculam, in patinas, Demea,

Inspicere,

Inſpicere jubeo, & moneo quid facto uſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
Verùm quid facias? ut homo eſt, ità morem geras,
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc abis? D. rectá. S. nam QUID tu hîc agas,
Vbi ſi quid bene præcipias, nemo obtemperet?
D. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ità volt frater, de iſthoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem video procul? eſtne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, is hercle eſt: vah!
Homo amicu' nobis jam indè à puero: dî boni!
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt: antiqua homo virtute ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè.
Quàm gaudeo ubi etiam hujus generis reliquias
Reſtare video! (vah!) vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut ſalutem, & colloquar.

ACTUS III. SCENA V.

Arg. Hegio docet Soſtratæ filiam iniquè ab Æſchino tractatam, ac tandem vitiatam eſſe. Id factum nunc Demea narrat.

Ejuſdem generis.

Hegio, Geta, Demea, Pamphila.

H. PRò dî immortales! facinus indignum. Geta,
Quid narras! G. ſic eſt factum. H. ex illân' familia
Tam illiberale facinus eſſe ortum! ô Æſchine,
Pol haud paternum iſthuc dediſti. D. videlicet
De pſaltria hac audivit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi!
Vtinam hîc propè adeſſet alicubi, atque audiret hæc!
H. Ni facient quæ illos æquum eſt, haud ſic auferent.
G. In te ſpes omnis, Hegio, nobis ſita eſt.
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit ſenex.
Si deſeris tu, perimus. H. cave dixeris:
Nec faciam: neque me ſatis piè poſſe arbitror.
D. Adibo. Salvere Hegionem plurimùm
Jubeo. H. oh! te quærebam ipſum: ſalve, Demea.

D. Quid

D. *Quid autem?* H. *major filius tuus Æschinus,*
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
D. *Quid isthuc?* H. *nostrum amicum nôras Simulum, atq,*
Æqualem? D. *quidni?* H. *filiam ejus virginem*
Vitiavit. D. *hem!* H. *mane, nondum audisti, Demea,*
Quod est gravissimum. D. *an quid est etiam amplius?*
H. *Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:*
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est: ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est: virgo ex eo
Compressa gravida facta est: mensi' hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si diis placet,
Paravit, quicum vivat: illam deserit.
D. *Pro certôn' tu isthæc dicis?* H. *mater virginis*
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.
G. *Immo hercle extorque, nisi it à factum est, Demea:*
Postremó, non negabit: coràm ipsum cedò.
D. *Pudet: nec quid agam, neq, quid huic respondeam,*
Scio. P. *miseram me! differor doloribus.*
Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro. H. *hem!*
Numnam illa, quæso, parturit? G. *certè Hegio.* H. *hem!*
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea:
Quod vos jus cogit, id voluntate impetret:
Hæc primúm ut fiant, deos quæso, ut vobis decet.
Sin aliter animus vester est; ego, Demea,
Summâ vi defendam hanc atq, illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvoli
Sumus educti: unà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, exoriar, denique
Animam relinquam potiús, quám illas deseram.
Quid mihi respondes? D. *fratrem conveniam, Hegio:*

Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. *Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,*
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maximè
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maximè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
D. *Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.*
H. *Decet te facère, Geta; duc me intrò ad Sostratam.*
D. *Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit modo*
Defunctum! verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACTUS III. SCENA VI.

Arg. Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit.

Iambici senarii.

Hegio.

Bono animo fac sis Sostrata: & istam, quod potes,
Fac consolere: ego Mitionem, si apud forum est,
Conveniam: atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re ejus sententia est,
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

Arg. Probi adolescentis ingenium moresque hâc scenâ exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri: initio scenæ ostendit non rarò contingere, ut filii optent parentum absentiam, si quando solutiùs vivere, & genio indulgere statuerint.

Iambici octonarii, & quaternarius.

Ctesipho. Syrus.

C. *Ain' patrem hinc abiisse rus?* S. *jamdudum.* C. *dic sodes.* S. *apud*
Villam est: nunc eum maximè operis aliquid facere credo. C. *utinam quidem!*
Quod cum salute ejus fiat, ità se defatigârit velim,
ut triduo hoc perpetuo é lecto prorsus nequeat surgere.
S. *Ità fiat, & isthoc si quid potis est rectius.* C. *ita: nam hunc diem*
Miserè mihi perpetuum, ut cœpi, cupio in lætitia degere.
Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longius,

Prius

Priùs nox oppreſſiſſet illic, quàm huc reverti poſſet iterum.
Nunc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, ſat ſcio:
Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? S. *nihilne in mentem?* C. *nunquam quicquam.*
S. *tanto nequior.*
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis? C. *ſunt: quid poſtea?*
S. *Hiſce opera ut data ſit.* C. *quæ non data ſit! non poteſt fieri.*
S. *poteſt.*
C. *Interdiu: ſed ſi hîc pernocto, cauſæ quid dicam, Syre?*
S. *Vah! quám vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari!*
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchrè calleo.
Cùm ſervit maxume, tam placidum quàm ovem reddo. C. *quomo-*
S. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum: (do?*
Virtutes narro. C. *meas!* S. *tuas. Homini illico lacrumæ cadunt,*
Quaſi puero, gaudio, Hem tibi autem! C. *quidnam eſt?* S. *Lupus in fabula.*
C. *Pater adeſt?* S. *ipſu' eſt.* C. *Syre, quid agimus?* S. *fuge modò intrò: ego videro.*
C. *Si quid rogabit; nuſquam tu me: audiſtin'?* S. *potin' ut deſinas?*

ACTUS IV. SCENA II.

Arg. Queritur Demea quòd fratrem non repererit: idem à Syro deluditur, locum in quo ſit frater, bifariam deſcribente.

Trochaici octonarii.

Demea, Cteſipho, Syrus.

D. *Næ ego homo infelix, primùm fratrem nuſquam invenio gentium:*
Præterea autem dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec quid agam ſcio.
C. *Syre.* S. *quid ais?* C. *mèn' quærit?* S. *verum.* C. *perii.* S. *quin tu animo bono es.*
D. *Quid hoc (malum!) infelicitatis? nequeo ſatì' decernere:*
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſeriis.
Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia.
Primus porrò obnuncio: ægrè ſolus, ſi quid ſit, fero.
S. *Rideo hunc: primùm ait ſeſcire: is ſolus neſcit omnia.*
D. *Nunc redeo: ſi fortè frater redierit, viſo.* C. *Syre,*
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. S. *etiam taces!*
Ego cavebo. C. *nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi:*
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſſimum eſt.

S. *Agè,*

S. Agè, tamen ego hunc amovebo. D. sed eccum sceleratum Syrum!
S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic sit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quae haec est miseria?
D. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? hem! est frater domi? (tibi est?
S. Quid (malum) bone vir, mihi narras? equidem perii. D. quid
S. Rogitas! Ctesipho me pugnis miserum, & istam Psaltriam
usquè occidit. D. hem! quid narras? S. hem! vide ut discidit labrum.
D. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? S. factum: verùm pòst venit insaniens:
Nil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestavi meis!
D. Laudo, Ctesipho: patrissas: abi: virum te judico.
S. Laudas! nae ille continebit posthac, si sapiat, manus.
D. Fortiter. S. perquam: quia miseram mulierem, & me servo-
Qui referire non audebam, vicit: hui! perfortiter. (lum,
D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput:
Sed estne frater intus? S. non est. D. ubi illum quaeram cogito.
S. Scio ubi sit: verùm hodie nunquam monstrabo. D. hem! quid ais? S. ità.
D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. S. at nomen nescio
Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. dic ergò locum.
S. Nôstin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quidni no-
S. Praeterito hàc rectâ plateâ sursum: ubi eò veneris, (verim!
Clivos deorsum vorsum est: hàc te praecipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? S. ubi etiam caprificus magna est: nôstin'? D. novi.
S. hàc pergito.
D. Id quidem angiportum non est pervium. S. verùm hercle (vah!)
Censen' hominem me esse? erravi: in porticum rursum redi.
Sanè hàc multò propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini hujus ditis aedes? D. scio. S. ubi eas praeterieris,
Ad sinistram hàc rectâ plateâ: ubi ad Dianae veneris,
Ito ad dextram: priusquam ad portum venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & ex advorsum est fabrica: ibi est. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in solo ligneis pedibus faciundos dedit.

ubi

ubi potetis vos. D. *bene sanè: sed cesso ad eum pergere?*
S. *I sanè; ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.*
Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Cteſipho autem in amore est totus. Ego jam prospiciam mihi:
Nam jam adibo, atq; unumquodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACTUS IV. SCENA III.

Arg. Rogat Mitionem Hegio, ut Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati à Pamphila Æschini, ortam esse propter ereptam Cteſiphoni psaltriam.

Iambici octonarii.

Mitio, Hegio.

M. *EGo in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.*
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ità putant
Sibi fieri injuriam, ultro si quam secêre ipsi: expostulant,
Et ultro accusant: id quòd non est à me factum, agi gratias!
H. *Ab! minimè: nunquam te aliter, atq; es, in animum induxi*
Sed quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Mitio, (*meum.*
Atque istæc eadem, quæ mihi dixisti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, & illam psaltriam.
M. *Si ità æquum censes, aut si ità opus est facto, eamus.* H. *bene fa-*
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseriâ (*cis:*
Tabescit; & tu officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixisti. M. *immo ego ibo.* H. *bene facis:*
OMNes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quo
Suspitiosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis (*modo*
Propter suam impotentiam: se semper credunt negligi.
Quapropter, te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.
M. *Et rectè, & verum dicis.* H. *sequere me ergò hàc intrò.* M. *ma-* (*xumè.*

ACTUS IV. SCENA IV.

Arg. Dolet vehementer Æschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri ut gratum faceret, ab lenone eripuerat.

Trochaici & Iambici octonarii, trochaicus unus, quaternarius abundans syllabâ.

Æschinus.

DIscrutior animi: hoccine de improviso mali mihi objici.
Tantum, ut neque quid de me faciam, neq; quid agam, certum siet!

Membra

Membra metu debilia sunt : animu' timore obstupuit : pectore
Consistere nihil consilî quicquam potest. Vah ! quo modo
Me ex hac turba expediam tanta ? Nunc suspicio de me incidit,
Neq; ea immeritò. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem missa erat, ubi eam vidi, illico
Accedo: rogito Pamphila quid agat; jam partus adsiet :
Eóne obstetricem accersat. Illa exclamat, Abi, abi jam Æschine,
Satìn' diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem ! quid isthuc, obsecro inquam, est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari : sed me repressi tamen,
Nè quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palám.
Nunc quid faciam ? dicámne fratris esse hanc ? quod minimè est opus
usquam efferri : agè, mitto: fieri potis est, utì nè quà exeat.
Ipsum id metuo ut credant : tot concurrunt verisimilia :
Egomet rapui : ipse egomet solvi argentum : ad me abducta est domum.
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri : non me hanc rem patri, ut ut
Erat gesta, indicâsse? exorâssem ut eam ducerem domum.
Cessatum usque adhuc est : nunc porrò, Æschine, expergiscere :
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores.
Perii: horresco semper, ubi fores pultare hasce occipio miser.
Heus, heus! Æschinus ego sum : aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis : concedam huc.

ACTUS IV. SCENA V.

Arg. Mire faceto commento novum incutit Æschino metum pater, ostendens alii viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere seriò incipiens, filii animum gaudio explet, futurum promittens, ut illam ipse ducat uxorem.

Trochaici octonarii, *Iambici senarii & octonarii.*

Mitio, Æschinus.

M. ITà utì dixi, Sostrata,
Facito : ego Æschinum conveniam, ut, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit ? Æ. pater hercle est : perii : M. Æschinè.

Æ. Quid

Æ. Quid huic hîc negotî est? M. túne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? Æ. non equidem istas, quòd sciam.
M. Itá! nam mirabar, quid hîc negotî esset tibi.
Erubuit: salva res est. Æ. dic sodes pater,
Tibi verò quid isthîc est rei? M. Nihil mihi quidem,
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum sibi. Æ. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nôsse te, & certò scio:
Neq; enim diu huc commigrârunt. Æ. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. Æ. perge. M. hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. Æ. perii. M. quid est?
Æ. Nil rectè: perge. M. is venit, ut secum avehat:
Nam habitat Mileti. Æ. hem! virginem ut secum avehat!
M. Sic est. Æ. Miletum usquè, obsecro! M. ità. Æ. animo malè est.
Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid illas censes? nihil enim:
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque cum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Æ. Eho! nónne hæc justa tibi videntur postea?
M. Non. Æ. obsecro, non! an illam hinc abducet pater?
M. Quidni illam abducat? Æ. factum à vobis duriter,
Immisericorditerq;, atq; etiam, si est, pater,
Dicendum magís apertè illiberaliter.
M. Quamobrem? Æ. rogas me! quid illi tandem creditis
Fore animi? misero, qui illi consuevit priús,
(Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat)
Cùm hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.
M. Quâ ratione isthuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? autor his rebus quis est?
cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hûc
Illinc veniret, expectantem? hæc, mi pater,

Te

Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. *Ridicule, advorsúmne illum causam dicerem,*
Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus: quid est?
Quid lacrumas? Æ. *pater, obsecro ausculta.* M. *Æschine, omnia divi omina,*
Et scio; nam amo te: quò magis, quæ agi', curæ sunt mihi.
Æ. *Ità velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,*
Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet, M. *credo hercle: nam ingenium novi tuum*
Liberale: sed vereor ne indiligens nimiùm sies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiásti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primùm magnum; at humanum tamen.
Fecére alii sæpe, item bonis at postquam evenit, cedo,
Nunquid circumspex'ti? aut nunquid túte prospex'ti tibi,
Quid fieret? quid fieret? Si te ipsum mihi pudùit dicere,
Quà resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quid quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua operâ illam in cubiculum tri deductam domum?
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo,
Bono animo es, ducis uxorem hanc. Æ. *hem!* M. *bono animo es, inquam.* Æ. *pater,*
Obsecro, non ludis tu nunc me? M. *ego te! quamobrem?* Æ. *nescio:*
Nisi, quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò vereor magis.
M. *Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.*
Æ. *Quid! jam uxorem!* M. *jam.* Æ. *jam!* M. *jam quantum potes.*
Æ. *di me, pater,*
Omnes oderint, ut magis te quàm oculos nunc amo meos.
M. *Quid! quàm illam!* Æ. *equé.* M. *perbenignè.* Æ. *quid? ille ubi est Milesius?*
M. *Abiit, periit, navem ascendit: sed cur cessas?* Æ. *abi pater:*
Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò scio,

Quò vir melior multò es quàm ego sum, obtemperaturos magis.
M. *Ego eo intrò, ut, quæ opu' sunt, parentur: fac tu, ut dixi, si sapis.*
Æ. *Quid hoc negoti! hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse!*
Si frater, aut sodalis esset, quî magì morem gereret?
Hic non amandus! hiccine non gestandus in sinu est! hem,
Itaque adeò magnam mî injecit suâ commoditate curam,
Nè fortè imprudens faciam, quod nolit: sciens cavebo.
Sed cesso ire intrò, nè mora meis nuptiis egomet sim?

ACTUS IV. SCENA VI

Arg. Demea ambulando fatigatus, de Syro queritur, quòd non apertè facis commonstraverit locum, ubi frater esset Mitio.

Iambici senarii.

Demea.

Defessus sum ambulando: ut, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Jupiter!
Perreptavi usquè omne oppidum, ad portum, ad lacum:
Quò non? neque fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quâsquam: nunc verò domi
Certum obsidere est usquè donec redierit.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Demea de vitio virgini oblato, & nuptiis rescisci: is fingitur jam tumultuari, sed postea placatur.

Ejusdem generis.

Mitio, Demeà.

M. *Ibo, illis dicam nullam esse in nobis moram.*
D. *Sed eccum ipsum! te jamdudum quæro, Mitio.*
M. *Quidnam?* D. *fero alia flagitia ad te ingentia*
Boni illius adolescentis. M. *ecce autem.* D. *nova*
Capitalia. M. *obs, jam!* D. *ah! nescis quâ vir sit.* M. *scio.*
D. *O stulte! tu de psaltria me somnias*
Agere. Hoc peccatum in virginem est civem. M. *scio.*
D. *Obe! scis & patere?* M. *quidni patiar?* D. *dic mihi,*
Non clamas? non insanis? M. *non: malim quidem.*
Puer natu' est. M. *di bene vortant.* D. *virgo nihil habet.*
M. *Audivi.* D. *& ducenda indotata est?* M. *scilicet.*
D. *Quid nunc futurum est?* M. *id enim, quod res ipsa fert:*
Illinc huc transferetur virgo. D. *ô Jupiter!*

Istho-

Isthoccine pacto oportet! M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas! si non re ipsa tibi dolet,
Simulare certè est hominis. M. quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. D. cæterùm
Placet tibi factum, Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc cùm non queo, æquo animo fero.
ITA VITA est hominum, quasi cùm ludas tesseris;
Si illud, quod maximè opus est jactu, non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.
D. Corrector: nempe tuâ arte viginti minæ
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abjicienda est, si non pretio, at gratiis.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prò divûm fidem!
Meretrix & materfamilias unà in domo!
M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ità me dî ament, ut video ego tuam ineptiam;
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
M. cur non? D. & nova nupta eadem hæc discet? M. scilicet.
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probè!
Et tu nobiscum unà, si opus sit. D. hei mihi!
Non te hæc pudent? M. jam verò omitte, Demea,
Tuam isthanc iracundiam, atque, ità uti decet.
Hilarem ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, pòst huc redeo. D. ô Jupiter!
Hanccine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!
uxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: IPSA, si cupiat, Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Servorum licentiam in hac scena Terentius ostendit. Exit egregie potus Syrus multùm exultans, laute se ac opipare cœnatum esse: hunc Demea ob temulentiam increpat, & objurgat.

Ejusdem generis.

Syrus, Demea.

S. *Æ Depol, Syrisce, te curâsti molliter,*
Lautèque munus administrâsti tuum:

Abi: sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc lubitum est. Illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. Ecce autem hîc adest senex
Noster: quid sit? quid tu es tristis? D. obe scelus!
S. Eho! jam tu verba fundes hîc, sapientia?
D. Tún'? Si meus esses. S. dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus
Curarem ut esses. S. quamobrem? quid feci? D. rogas!
In ipsa turba, atque in peccato maximo,
Quod vix sedatum satis est, potásti, scelus,
Quasi re bene gestâ. S. sanè nollem hunc exitum.

ACTUS V. SCENA II.

Arg. Exitu parasiti cujusjam Ctesipho Demeæ proditur.

Ejusdem generis.

Dromo, Syrus, Demea.

Dr. HEus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas. S. abi.
De. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil. De. eho carnufex!
Est Ctesipho intus? S. non est. S. cur hic nominat?
S. Est alius quidem parasitaster parvolus,
Nóstin'? De. jam scibo. S. quid agis? quò abis? De. mitte me.
S. Noli, inquam. De. non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hîc? S. abit.
Ædepol comessatorem haud sane commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid egonunc agam?
Nisi, dum hæ filescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. Sic agam.

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem jurgio adoritur, ut liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni.

Ejusdem generis.

Mitio, Demea.

M. PArata à nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
ubi vis. Quisnam à me pepulit tam graviter fores?
D. Hei mihi! quid faciam? quid agam, quid clamem, aut querar?
O cœlum! ó terra! ó maria Neptuni! M. hem tibi!
Rescivit omnem rem: id nunc clamat scilicet.

Para-

Paratæ lites : succurrendum est. D. *eccum adest*
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. *Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.*
D. *Repressi, redii, mitto maledicta omnia :*
Rem ipsam putemus : dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeo est ortum, nè tu curares meum,
Néve ego tuum : responde. M. *factum est : non nego.*
D. *Cur nunc apud te potat ? cur recipis meum ?*
Cur emis amicam, Mitio ? nam quî minùs
Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum est tibi ?
Quando ego tuum non curo, nè cura meum.
M. *Non æquum dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,*
COMMUNIA esse amicorum inter se omnia.
D. *Facetè : nunc demum isthæc nata oratio est.*
M. *Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.*
Principiò si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hoc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tolerabas tua,
Quòd satìs putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum : eandem illam rationem antiquam obtine :
Conserva, quære, parce : fac quamplurimum
Illis relinquas : gloriam tu istam obtine :
Mea, quæ præter spem evenêre, utantur sine.
De summa nihil decedet : quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse : omnia si hæc voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. *Mitto rem : consuetudinem ipsorum.* M. *mane :*
Scio, isthùc ibam. MULTA in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibu' conjectura facilè fit,
Duo cùm idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet :
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd, qui facit :
Quæ ego esse in illis video : ut confidam fore ità
Ut volumus : video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare : scire est liberum

Ingenium, atque animum: quovis illos ex die
Reducas: at enim metuas, nè ab re sint tamen
Omissiores paulò: ô noster Demea,
AD OMNIA aliâ ætate sapimus rectius:
SOLUM uNUM hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes quàm sat est;
Quod illos sat ætas acuet. D. nè nimium modo
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio,
Et tuus iste animus æquus subvertat. M. tace,
Non fiet: mitte jam istuc: da te hodie mihi,
Expor'ge frontem. D. scilicet, ità tempu' fert,
Faciundum est: cæterum rus cras cum filio
Cum prima luce. M. immo de nocte censeo:
Hodie modò hilarum te face. D. & istam psaltriam
Utùà illùc mecum hinc abstráham. M. pugnaveris.
Eo prorsus pacto illi alligâris filium.
Modò facito, ut illam serves. D. ego istuc videro:
Atque tibi favillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atque atram quàm carbo est. M. placet.
Nunc mihi vidêre sapere: atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa unà cubet.
D. Derides? fortunatus, quâ isto animo sies:
Ego sentio. M. ah! pergisne? D. jamjam desino.
M. I ergò intro, &, cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA IV.

Arg. Demea cùm videat non probari vulgò severitatem in liberos, diversam institutionis viam meditatur, in qua persona Terentius indicat mitioribus se favere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ità faciendum esse existimet.

Trochaici octonarii catalectici.

Demea.

Nunquam ità quâsquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies.

Quod

Quod mî evênit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi usquè adhuc,
Propè jam decurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsâ reperi,
FACILITATE nihil esse homini melius, neq; clementiâ: id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit, sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura: porrò autem, illis dum studeo ut quamplurimum
Facerem; contrivi in quærendo vitam atque ætatem meam.
Nunc exactâ ætate hoc fructi prò labore abiis fero
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda;
Illum amant; me fugitant: illi credunt consilia omnia,
Illum diligunt, apud illum sunt ambo; ego desertus sum:
Illum ut vivat optant; meam autem mortem expectant scilicet:
Ità eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Agè, agè, jam experiamur porrò contrà, & quid ego possim
Blandè dicere, aut benignè facere, quando hunc provocat.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id meâ minimè refert, qui sum natu maxumus.

ACTUS V. SCENA V.

Arg. Demea absurdè contra ingenium suum blandus esse conatur. *Iambici senarii.*

Syrus, Demea.

S. *HEus Demea! rogat frater, nè abeas longiùs.*
D. *Quis homo? ô Syre noster! salve: quid fit? quid agitur?*
S. *Rectè* D. *optimè est: jam nunc hæc tria primùm addidi*
Præter naturam: ô noster! quid fit? quid agitur?
Servum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. *gratiam habeo.* D. *atqui, Syre,*
Hoc verum est, & ipsâ re experière propediem.

ACT.

ACTUS V. SCENA VI.

Arg. Pergit esse commodus Demea, ut instituerat.

Ejusdem generis.

Geta, Demea.

G. *HEra, ego huc ad hos proviso, quam mox virginem*
Accersant: sed eccum Demeam! salvos sies.
D. *Oh! qui vocâre, G. Geta.* D. *Geta! hominem maxumi*
Pretii esse te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi est profecto servus spectatus satìs,
Cui dominus curæ est ità utì tibi sensi, Geta,
Et tibi ob eam rem, si quid usûs venerit,
Lubens bene faxim: meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. *bonus es, cùm hæc existumas.*
D. *Paulatim plebem primulùm facio meam.*

ACT. V. SCENA VII.

Arg. Nuptiarum morâ offenditur Æschinus: hunc Demea blandè alloquitur: & maceriam dirui jubet, quâ puerperam traducat.

Ejusdem generis.

Æschinus, Demea, Syrus, Geta.

Æ. *OCcidunt me quidem, dum nimi' sanctas nuptias*
Student facere: in apparando consumunt diem.
D. *Quid agitur, Æschine?* Æ. *hem, pater mi! tu hìc eras,*
D. *Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,*
Qui te plús quàm oculos hosce: sed cur non domum
Uxorem accersis? Æ. *cupio: verùm hoc mihi moræ est,*
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. *eho!*
Vìn' tu huic seni auscultare? Æ. *quid?* D. *missa hæc face,*
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto maceriam jube dirui,
Quantùm potest: hác transfer; unam fac domum:
Tradûce & matrem, & familiam omnem ad nos. Æ. *placet,*
Pater lepidissime. D. *euge, jam lepidus vocor.*
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam: jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere! S. *quid ago?* D. *dirue:*
Tu, illas, abi, & tradûce. G. *dî tibi, Demea,*
Bene faxint, cùm te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. *dignos arbitror.*

Tu

Tu quid ais? Æ. sic opinor. D. multò rectiùs est,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum! Mitio egreditur foras.

ACTUS V. SCENA VIII.

Arg. Mitioni suadetur, ut uxorem ducat Sostratam, ac vix tandem persuadetur: & non sine risu spectantium, Demea, præter naturam, facilis esse studet.

Iambici senarii, & octonarii.

Mitio, Demea, Æschinus.

M. Jubet frater! ubi is est? tu jubes hoc, Demea!
D. Ego verò jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. Æ. Ità quæso, pater.
M. Haud aliter censeo. D. immo hercle ita nobis decet.
Primùm hujus uxoris est mater. M. quid posteà?
D. Proba, & modesta. M. ità aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere jamdiu hæc per annos non potest:
Nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquum est ducere, & te operam, ut fiat, dare.
M. Me ducere autem! D. te. M. me! D. te, inquam. M. ineptis.
D. si tu sis homo, (tas! D. nihil agis.
Hic faciat. Æ. mi pater. M. quid? tu autem huic, asine, auscul-
Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exorem, mi pater.
M. Insanis! aufer. D. agè, da veniam filio. N. sati' sanus es!
Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atq, anum decrepitam ducam? idne estis autores mihi?
Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem! de te largitor, puer.
D. Agè, quid si quid te magis orct? M. quasi non hoc sit maxumum.
D. Da veniam. Æ. nè grava're. D. fac, promitte. M. non omittis!
Æ. Nisi te exorem. M. vis hæc quidem est. D. agè prolixè, Mitio.
M. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atq, alienum à vita mea
Videatur; si vos tantopere isthuc vultis, fiat. Æ. bene facis:
Meritò te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc constit quod volo.
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

M. Quid

M. *Quid facere?* D. *agelli est hic sub urbe paulum, quod locitas foras:*
Huic demus, qui fruatur. M. *paulum id autem!* D. *si multum tamen,* (tur.
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est; rectè da-
Postremò, non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene & sapienter dix'ti dudum: VITIUM commune omniũ est,
Quòd nimiùm ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est verè, & re ipsâ fieri oportet, Mitio.
M. *Quid isthuc? dabitur, quandoquidem hic volt.* Æ. *mi pater.*
D. *Nunc tu mihi germanus es pariter corpore, & animo.* M. *gau-*
D. *Suo sibi hunc gladio jugulo,* (deo.

ACTUS V. SCENA IX.

Arg. Servis libertas, filiis dantur uxores. Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores mutaverit: in cujus persona Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Trochaici octonarii.

Syrus, Demea, Mitio, Æschinus.

S. *FActum est, quod jussti, Demea.*
D. *Frugi homo es: ego ædepol hodie meâ quidem sententiâ*
Judico, Syrum fieri, æquum, liberum. M. *isthunc liberum!*
Quodnam ob factum? D. *multa.* S. *ô noster Demea, ædepol vir bonu' es:*
Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulò.
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. *Res apparet, & quidem hæc porrò, Obsonare, cum fide*
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. *ô lepidum caput!*
D. *Postremò, hodie in psaltria ista emunda hic adjutor fuit,*
Hic curavit: prodesse æquum est: alii meliores erant;
Denique hic volt fieri. M. *vin' tu hoc fieri?* Æ. *cupio.* M. *siquidem*
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me, liber esto. S. *bene facis:*
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.
D. *Gaudeo.* Æ. *Et ego.* S. *credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut*
Phrygiam uxorem meam unà mecum videam liberam! D. *optumam*
Mulierem quidem. S. *& quidem nepoti tuo hujus filio*
Hodie primam mammam dedit hæc. D. *hercle vero seriò,*

Siqui-

Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquum fiet.
M. Ob eam rem? D. ob eam. Postremò, à me argentum, quanti
est, sumito.
S. Dî tibi, De mea omnes semper omnia optata offerant.
M. Syre, processisti hodie pulchrè. D. siquidem porrò, Mitio,
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, unde utatur, reddet tibi citò. M. isthoc vilius.
Æ. Frugi homo est. S. reddam hercle: da modò. Æ. agè patet.
M. post consulam.
D. Faciet. S. ô vir optume! Æ. ô pater mi festivissime!
M. Quid isthuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?
Quod proluvium? quæ isthæc subita est largitas? D. dicam tibi.
ut id ostenderem, quòd te isti facilem, & festivum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.
Nunc adeò si ob eam rem vobis mea vita invisa est, Æschine,
Quia non justa injustâ, prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minùs videtis, magis impensè cupitis, consulitis parùm,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundare in loco:
Ecce me, qui id faciam vobis! Æ. tibi pater permittimus:
Plùs scis, quid facto opus est. Sed de fratre quid fiet? D. sino.
Habeat: finem in isthac faciat. M. isthuc rectè. Plaudite.

PHORMIONIS PERSONÆ, EARUMQUE INTERPRETATIO.

Phormio, parasitus, ἀπὸ τῆς φορμοῦ, à sarmentis, & codicibus: vel, ut vult Donatus, à sparteis fiscis & stramentis nauticis.
Demipho, senex, τὸ τῶν δήμου φώς, populi claritas.
Chremes, senex, vide supr. Andr.
Antipho, adolescens Eunuch.
Phædria, adolescens Eunuch.
Geta, servus Adelph.

Davus. servus, Andr.
Dorio, leno, à gente, unde etiam δωριάζειν.
Sophrona, nutrix, Eunuch.
Nausistrata, matrona, magnificum nomen, à copiis navalibus, quarum gloriâ populus Atheniensis aliquando floruit.
Cratinus, advocatus, à robore, quod est κράτος.
Hegio, advocatus. Adelph.
Crito, advocatus Andr.

Sequentium personarum tantùm hîc mentio fit.

Doricum, ancilla, ἀπὸ τῆς δορκὸς, à damâ.
Phanium, adolescentula, ἀπὸ τοῦ φανοῦ, à faculâ.

M. ANTONII MVRETI IN *PHORMIONEM TERENTII* ARGUMENTUM.

CHremes & Demipho fratres Athenienses erant: Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam duxerat Nausistratam, & ex ea susceperat filium Phædriam. Habebat Nausistrata, præter cæteras opes, opimo prædia in Lemno. eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendòsque fructus commeabat. Dum illic residet, paupercule cuiusdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea suscepit filiam Phanium: ac ne res emanaret, commutato nomine, Stilphonem se Lemni vocari jubet. Detrahebat autem è fructibus prædiorum uxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram unà cum filia nutriendam: deinde Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid causabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim iam haberet annos, conveniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret: Demipho verò Phanium filio suo uxorem daret: ejus rei causâ proficiscitur in Lemnum Chremes: eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam: abeuntes ambo, Getæ (is Demiphoni servus erat) filios committunt suos. Profectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cuiusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui à lenone amaret, quod daret, nihil habebat: Interea, uxor è Lemno, quæ, propter paupertatem viri, diutiùs fortè quam solebat, morantis adventum expectare non posset, conscensâ novi, Athenas unà cum filiâ & nutrice ipsius venit, quærunt Stilphonem frustrà Athenis: qui quenquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo. Ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur: ei funus unà cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit; venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi

copiam

copiam faceret, obsecrans: illa se nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. Illi, cùm & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit: lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducerent; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur: Ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoq; causam illius suscipere: vocabo te in judicium, tanquam illius cognatum, tecùmq; lege agam ut eam ducas, tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam præbeas: ita condemnabere, sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reverso paratam excusationem habeas. Ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. Confectis jam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes: turbati uterq; : ille, quod filius indotatam uxorem se absente duxisset; hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hâc collocandæ filiæ occasione, tota res fieret palàm: eo ipso die, leno citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum se eam minitabatur: ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem verò, si sibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho: eam pecuniam Demipho à Chremete sumptam numerat Phormioni, is eam Phædriæ, Phædria lenoni pro amica tradit. Cùm hæc jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi verò senes gaudere, quòd quas nuptias ipsi facere moliebantur, eę ipsis absentibus atque inscientibus factæ essent, sed dolebant, sibi periisse triginta minas. Eas, dum à Phormione, primò blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur; Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deq; tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia. Illa, cum aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filiique ipsius judicio omnia se permissuram pollicetur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam:
Athenis aliam conjugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam: mater è Lemno advenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam visam Antipho
Cùm amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reversi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHOR-

PHORMIO TERENTII.

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA. ÆD. CURUL. EGERE L. AMBIVIUS. TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS FACTA IIII. C. FANNIO, ET M. VALERIO COSS.

PROLOGUS.

Postquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Quia ità dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenuè esse oratione & scripturâ levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam vidère, fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi
Quòd si intelligeret, olim cùm stetit nova,
Actoris operâ magìs stetisse, quàm suâ:
Minùs multò audaciter quàm lædit, læderet;
Et magìs placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit revocare:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audisset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi cùm ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim animum attendite. Apporto novam
EPIDICAZOMENON quam vocant comœdiam

Græci

Græci: Latini PHORMIONEM nominant,
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxumè.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium,
Nè simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
Cùm per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitásq; vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Davus exiens dicit adferre se quam debet Getæ pecuniam: & hæc persona extra argumentum inducitur cui rem gestam narraturus est Geta.

Iambici senarii.

Davus.

AMicus summus meus & popularis Geta
Herì ad me venit: erat ei de ratiuncula
Jam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
uxorem: ei credo, munus hoc corraditur.
QUAM iniquè comparatum est, bi quì minus habent,
ut semper aliquid addant divitioribus!
Quod ille unciatim vix demensо de suo.
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum: porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porrò alio autem, ubi erit puero natalis dies:
ubi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittendi. Sed videón' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Geta narrat, quò sint profecti senes Demipho & Chremes, qua occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

Ejusdem generis.

Geta, Davus.

G. *SI quis me quæret rufus. D. præstò est, desine. G. obi*
At ego obviàm conabar tibi, Dave. D. accipe, hem
Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.

G. Ame

G. *Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.*
D. *Præsertim ut nunc sunt mores: adeò res redit,*
Si Quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. *egóne! nescis quo in metu, &*
Quanto in peric'lo sim. D. *quid isthuc est?* G. *scies,*
Modò ut tacere poßis. D. *abi sis insciens:*
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere! ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. *ergo ausculta.* D. *hanc operam tibi dico.*
G. *Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem*
Nóstín'? D. *quidni?* G. *quid? ejus gnatum Phædriam?*
D. *Tanquam te.* G. *evénit senibus ambobus simul*
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modó non montes auri pollicens.
Sic est ingenium. D. *oh! regem me esse oportuit.*
G. *Abeuntes ambo hinc tum senes me filiis*
Relinquunt quasi magistrum. D. *ô Geta, provinciam*
Cepisti duram. G. *mi usu vênit, hoc scio.*
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi advorsari primò: quid verbis opu'st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. *Venére in mentem isthæc mihi: namq, INSCITIA est;*
Advorsum stimulum calces. G. *cœpi his omnia*
Facere, obsequi quæ vellent. D. *SCISTI uti foro.*
G. *Noster mali nil quicquam primò: hic Phædria*
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea serviebat lenoni impurißimo:
Neque quod daretur quicquam: id curârant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex advorso illico
Tonstrina erat quædam: hic solebamus ferè
Plerumque eam opperiri, dum indè iret domum.
Interea dum sedemus illic, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier;

Rogamus

Rogamus quid sit: Nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
Modò quanquam vidi virginem hîc viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex adverso: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quisquam aderat, qui adjutaret funus: miseritum est.
Virgo ipsa facie egregiâ; quid verbis opus est?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltisne eamus viseret alius, Censeo;
Eamus, duc nos sodes. Imus. venimus,
Videmus: virgo pulchra; & quò magis diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis; ut, ni vis boni
In ipsa ineßet forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis scita, inquit: noster verò. D. jam scio:
Amare cœpit. G. scin' quàm! quo evadat vide:
Postridie ad anum rectâ pergit: obsecrat,
Ut sibi ejus faciat copiam, illa enim se negat:
Neque cum æquum ait facere: illam civem esse Atticam;
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat; & metuebat absentem patrem.
D. Non si rediisset pater ei veniam daret?
G. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi! nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat! est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui (illum dii omnes perduint)
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me aßimulabo virginis.
Ad judices veniemus qui fuerit pater,

Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. *jocularem audaciam!*
G. *Persuasum est homini: factum est: ventum est: vincimur:*
Duxit. D. *quid narras!* G. *hoc quod audis.* D. *ô Geta,*
Quid te futurum est? G. *noscio hercle: unum hoc scio:*
QUOD sors feret, feremus æquo animo. D. *placet:*
Hem istuc viri est officium. G. *in me omnis spes mihi est.*
D. *Laudo.* G. *ad peccatorem abeam, credo, qui mihi*
Sic oret: Nunc omitte, quæso, hunc: cæterùm
Posthac si quicquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. *Quid pædagogus ille, qui citharistriam?*
Quid rei gerit? G. *sic tenuitèr.* D. *non multum habet*
Quod det fortasse. G. *immo nihil nisi spem meram.*
D. *Pater ejus rediit, an non?* G. *nondum.* D. *quid? senem*
Quoad expectatis vestrum? G. *non certum scio:*
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. *Nunquid, Geta, aliud me vis?* G. *ut bene sit tibi.*
Puer heus, nemón' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

Arg. Contendunt inter se adolescentes, uter eorum magis sit miser, unde tota hæc scena versatur in genere causæ demonstrativo.

Trochaici & iambici octonarii, & quaternarius unus.

Antipho, Phædria.

A. *ADeón' rem rediisse, ut, qui mihi consultum esse optumè velit,*
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd nî fuissem incogitans, ità eum expectarem, ut par fuit.
P. *Quid istuc est?* A. *rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius*
Sis! quod utinam nè Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Non me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali!

Non

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. *audio.*
A. *Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.*
P. *Aliis, quia desit quod amant, ægrè est; tibi, quia superest, dolet.*
Amore abundas Antipho,
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandáque est:
Ità me di bene ament; ut mi liceat tam diu, quod amo, frui,
Jam depacisci morte cupio, tu conjicito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex isthac copia:
ut nè addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ità ut voluisti, uxorem, sine mala fama: palàm
Beatus, nî unum desit, animus qui modestè isthæc ferat.
Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quòcum mihi est, tum sentias.
ITA PLERIque ingenio sumus omnes: nostrî nosmet pœnitet.
A. *At tu mihi contrà nunc vidére fortunatus, Phædria,*
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quidvelis
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mi ejus sit amittendi nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videón' ego advenire huc currentem Getam?
Is ipsus est: timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTUS I. SCENA IV.

Arg. Ita Antiphoni affert e Cilicia rediisse patrem: quo nuncio tantus injicitur metus male sibi conscio adolescenti, ut subducat illico sese.

Octonarii trochaici iambicique, senarii iambici, & unus quaternarius cum senario hypercatalecto.

Geta, Antipho, Phædria.

G. *Nullu' es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium colere repereris:*
Ità subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque utì devitem scio, neq; quo modo me indè extraham:
Nam non potest celari nostra diutiùs jam audacia:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessundabunt.
A. *Quidnam ille commotus venit?* G. *tum, temporis punctum*
Ad hanc rem est: herus adest. A. *quid istuc est mali?* (*mihi*
G. *Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?*

Loquárne? intendam? taceam? instigem? purgem me? LATEREM lavem.

Eh, me miserum! cùm mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absq; eo
Esset, rectè ego mihi vidissem, & senis essem ultus iracundiam:
Aliquid convasâssem, atq; hinc me conjicerim protinam in pedes.

A. *Quam hic fugam, aut furtum parat?*

G. *Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere insistam viâ?*

Ph. *Te nominat.* A. *nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.*

Pâ. *Ah! sanú'ne es?*

G. *Domum ire pergam: ibi plurimùm est.* Ph. *revocemus hominem.* A. *sta illico.* G. *hem!*

Satìs pro imperio, quisquis es. A. *Geta.* G. *ipse est, quem volui obviam.*

A. *Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.*

G. *Faciam.* A. *eloquere.* G. *modò apud portum.* A. *meúmne?* G. *intellex' ti.* A. *occidi.* Ph. *hem!*

A. *Quid agam?* Ph. *quid ais?* G. *huju' patrem vidisse me, patruum tuum.*

A. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?*

Quòd sieò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar?

Nulla est mihi vita expetenda. G. *ergò isthæc cùm ità sint, Antipho,*

Tantò magì' te advigilare æquum est. FORtes fortuna adjuvat.

A. *Non sum apud me.* G. *atqui opus est nunc, cùm maxumè, ut sis Antipho:*

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. Ph. *hoc verum est.* A. *non possum immutarier.*

G. *Quid si aliquid gravius tibi nunc faciundum foret?*

A. *Cùm hoc non possum, illud minù' possem.* G. *hoc nihil est, Phædria: illicet,*

Quid conterimus operam frustra? quin abeo? Ph. *& quidem ego.* A. *obsecro,*

Quid si assimulabo? satin' est? G. *garris.* A. *voltum contemplamini: hem!*

Sa-

Satin' sic est? G. *non.* A. *quid si sic?* G. *propemodum.* A. *quid si sic?* G. *sat est:*
Hem! isthuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,
Nè suis te iratus sævis dictis protelet. A. *scio.*
G. *Vi coactum te esse invitum, lege, judicio: tenes?*
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? A. *ipsus est.*
Non possum adesse. G. *ah! quid agis? quò abis, Antipho? mane,*
Mane inquam. A. *egomet me novi, & peccatum meum;*
Vobis commendo Phanium & vitam meam.
Ph. *Geta, quid nunc fiet?* G. *tu jam lites audies:*
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
Ph. *Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.*
G. *Meministin' olim ut fuerit vostra oratio*
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph *Memini.* G. *hem! nunc ipsa est opus, aut, si quid potest,*
Meliore, & callidiore. Ph. *fiet sedulò.*
G. *Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero*
Succenturiatus, si quid deficies. Ph. *agè.*

ACTUS I. SCENA V.

Arg. Filium Antiphonem se absente uxorem duxisse admodum ægrè fert Demipho. à Phædria ille & Geta servo defenditur: ad postremum Demipho convenire Phormionem constituit, ut injuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

Iambics octonarii senarii.

Demipho, Geta, Phædria.

D. *ITáne tandem, uxorem duxit Antipho injussu meo!*
Nec meum imperium (agè, mitto imperium) non simultatem meam
Revereri! saltem non pudere! ô facinus audax! ô Geta
Monitor! G. *vix tandem.* D. *quid mihi dicent? aut quam causam reperient?*
Demiror. G. *atqui repperi jam: aliud cura.* D. *an hoc dicet mihi?*
Invitus feci: lex coegit: audio, & fateor. G. *placet.*
D. *Verùm scientem, tacitum, causam tradere adversariis,*
Etiámne id lex coegit. Ph. *illud durum.* G. *ego expediam: sine.*

D. Incertum est quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit.
Ità sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere.
Quamobrem OMNES, cùm secundæ res sunt maxumè, tum maxumè
Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant:
Peric'la, damna, exilia peregrè rediens semper cogitet,
Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ;
Communia esse hæc, fieri posse: ut nè quid animo sit novum:
Quicquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.
G. O Phædria, incredibile est, quantò herum anteeo sapientiâ.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit!
Molendum usque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciendum: horum nil quicquam accidit animo novum:
Quicquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid hominem cessas adire, & blandè in principio alloqui?
D. Mei fratris video filium ire mihi obviam.
P. Mi patrue, salve D. salve: sed ubi est Antipho?
P. Salvum venire. D. credo: hoc responde mihi.
P. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?
D. Vellem quidem. P. quid isthuc? D. rogitas, Phædria!
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
P. Eho! an id succenses nunc illi? G. artificem probum!
D. Egóne illi non succenseam! ipsum gestio
Dari mî in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
P. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.
D. Ecce autem SIMILIA omnia; omnes congruunt:
Unum cognôris, omnes nôris. P. haud ità est.
D. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.
Cùm ille est, hic præstò est: tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit senex.
D. Nam nî hæc ità essent, cum illo haud stares, Phædria.
P. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit.
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans?

Non

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat:
Sed si quis fortè malitiâ fretus suâ,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit; nostrân' culpa ea est, an judicium,
Qui sæpè propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt paupertì?
Ge. *Ni nôssem causam, crederem vera hunc loqui.*
De. *An quisquam judex est, qui possit noscere*
Tua jurgia, ubi tute verbum non respondeas,
Ità ut ille fecit? Ph. *functus adolescentuli est*
Officium liberalis: postquam ad judices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ità eum tum timidum ibi obstupefecit pudor.
Ge. *Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem!*
Here, salve: salvum te advenisse gaudeo. De. *oh!*
Bone custos, salve; columen verò familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Ge. *Jamdudum te omnes nos accusare audio*
Immeritò, & me horum omnium immeritissimò.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servum hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. De. *mitto omnia: adde*
Isthuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu servus: verùm, si cognata est maximè,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
Ge. *Non ratio, verùm argentum deerat.* De. *sumeret*
Alicunde. Ge. *alicunde! Nihil est dictu facilius.*
D. *Postremò, si nullo alio pacto, fœnore.*
G. *Hui! dixti pulchrè, siquidem quisquam crederet*
Te vivo. D. *non, non sic futurum est: non potest.*
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritum est: hominem commonstrarier
Mi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
Ge. *Nempe Pharmionem.* De. *istum patronum mulieris.*
Ge. *Jam, faxo, hîc aderit.* De. *Antipho ubi nunc est?* Ph. *foris.*
De. *Abi Phædria, eum require, atque adduce huc.* Ph. *eo*

Rediit vidi quidem illum. G. Semper ad Pamphilum
D. At ego deos penates hinc salvum domum
Divortar: inde ibo ad forum, atq; quosquos mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
ut nè imparatus sim, cùm ad eum veniam Phormio.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Adducitur Phormio, ut insidias declinet, qui hic se instruit cum sene litigaturus.

Trochaici octonarii catalectici.

Phormio, Geta.

P. ITáne patris ais conspectum verum hinc abisse! **G.** admodum.
P. Phanium relictam solam! **G.** sic. **P.** & iratum senem?
G. Oppidò. **P.** ad te summa solum, Phormio, rerum redit:
TUTE hoc intristi; tibi omne est credendum, accingere.
G. Obsecro te. **P.** si rogitabit. **G.** tu te ipse ejis. **P.** eccere.
Quid si reddet? **G.** tu impulisti. **P.** sic opinor. **G.** subsem.
P. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.
G. Quid agis? **P.** quid vis, nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?
G. O vir fortis atque amicus! verùm hoc sæpe, Phormio,
Vereor, nè isthæc fortitudo in nervum erumpat denique. **P.** ah!
Non ità est: FACTUM est periclum: jam PEDUM visa est via.
Quot me censes homines jam detrectâsse usque ad necem
Hospites? tum cives? quo magis novi, tanto sævus.
Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mi fieri tam dicam?
G. Quid istuc? **P.** quia NON rectè accipitur, redditur negotium,
Qui malè faciunt nobis; illis qui mi faciunt, redditur:
Quia enim in illis fructus est, utilis opera luditur.
Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest;
Mihi sciunt nihil esse: dices, Ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem; & sapiunt mea sententiâ,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
G. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Immò enimverò satis pro merito gratiam refert.

Tene

Téne assymbolum venire inutilem, atque lautum à balneis,
Otiosum ab animo, cum ille ex cura, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit quod placerat? ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: eorum dubia apponitur?
G. *Quid isthuc verbi est?* P. *ubi tu dubites, quid sumas potissimum.*
Hæc cum rationem ineas, quàm sint suavia, & quàm cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem deum?
G. *Senex adest: vidi quid agas: prima coitio est acerrima,*
Si eam sustinueris, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA I.

Arg. Hæc scena concertationem habet Demiphonis & parasiti Clam patre uxorem duxerat Antipho: domum reversus pater illam vult ejicere: contradicit Phormio.

Iambici tetram.

Demipho, Geta, Phormio.

D. *EN unquam tam inimicum cum tam alienis fortunis*
Audistis fabulam animum? quam hæc est mihi?
Adeste, quæso. G. *datus est.* P. *quin tu hinc age.*
Jam ego hunc agitabo, pro deum immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demiphonem?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. *negat.*
P. *Nec ejus patrem se scire, qui fuerit?* G. *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.*
P. *Nec Stilphonem ipsum scire una sorore?* G. *negat.*
P. *Quia egens relicta est misera, negatur parens.*
Negligitur ipsa: vides, avaritia quid facit.
G. *Si herum insimulabis avaritiæ, male audies.*
D. *O audaciam! etiamne me accusatum advenit?*
P. *Nam jam adolescenti mihi est quid succenseam,*
Si illum minus horum quippe hominem grandem,
Pauper, cui in opere vita erat, viri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatam suam:
At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.
G. *Videas te, atque illum, ut narras.* P. *ubi in malam crucem*
Nam ni ità cum existumâssem, nunquam tam graves

Ob hanc inimicitiam caperim in nostram familiam,
Quam is asservatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergin' hero absenti malè loqui, impurissime!*
P. *Dignum autem hoc illo est.* G. *ain' tandem, carcer!* D. *Geta.*
G. *Bonorum extortor, legum contorter.* D. *Geta.*
P. *Respende.* G. *quis homo est?* *ehem!* D. *tace.* G. *absenti tibi*
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessavit dicere hodie. D. *ohe! desine.*
Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ peto.
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P. *Proinde expiscare, quasi non nósses.* D. *nóssem!* P. *ità.*
D. *Ego me nego: tu qui ais, redige ad memoriam.*
P. *Eho! tu sobrinum tuum non nóvas!* D. *enecas:*
Dic nomen. P. *nomen maxume.* D. *quid nunc taces?*
P. *Perii hercle, nomen perdidi.* D. *hem, quid ais?* P. *Geta,*
Si meministi id quod olim dictum est, subjice: hem,
Non dico: quasi non nóvis, exulatum advenis.
D. *Egón' autem tento!* G. *Stilpho.* P. *atque adeò quid mea?*
Stilpho est. D. *quem dixti?* P. *Stilphonem, inquam, noveras?*
D. *Neque ego illum nóram, neque mihi cognatus fuit*
Quisquam isto nomine. P. *itane! non te horum pudet?*
At si talentûm rem reliquisset decem.
D. *Dii tibi malefaciant.* P. *primus esses memoriter*
Progeniem vostram usque ab avo atque atavo proferens.
D. *Ità ut dicis: ego tum si advenissem, qui mihi*
Cognatus ea esset dicerem: istidem tu face:
Cedo, qui est cognatus? G. *heus noster, retrò: heus tu, cave.*
P. *Dilucide expedivi; quibus me oportuit*
Judicibus: tum, id si falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. *filium narras mihi,*
Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest!
P. *At tu, qui sapiens es, magistratus adi,*
Judicium de eadem causa iterum ut reddam tibi:
Quandoquidem solus regnas & soli licet
Hîc de eadem causa bis judicium subiscier.

D. *Etsi*

D. *Etsi facta mihi injuria est, veruntamen*
Potius quam lites secter, aut quam te audiam,
Itidem ut cognata sit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. *Ha, ha, he, homo suavis!* D. *quid est? nam iniquum postulo?*
An nè hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?
P. *Itàne tandem, quæso, civem ubi abusi'sis,*
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
Vt nè quid turpe civis in se admitteret
Propter egestatem, proximo jussa est dari,
Vt cum uno ætatem degeret, quod tu vetas!
D. *Ita proximo quidem: at nos? unde aut quimobrem?* P. *ohè!*
ACTUM, aiunt, nè agas D. *non agam! immo haud desinam,*
Donec perfecero hoc. P. *ineptis.* D. *sine modo.*
P. *Postremò, tecum nihil rei nobis, Demipho, est:*
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat jam ducendi ætas. D. *omnia hæc*
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
G. *Iratus est.* P. *tute idem melius feceris.*
Itáne es paratus facere me adversum omnia,
Infelix! P. *metuit hic nos tametsi sedulò*
Dissimulat. G. *bene habent tibi principia.* P. *quin quod est*
Ferendum feras: tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus. D. *egón' tuam expectam*
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. *Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam*
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. *Te oblectet: tibi habe.* P. *minue verò iram.* D. *hoc age:*
Sati' jam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam, dixi Phormio.
P. *Si tu illam attigeris secùs quàm dignum est liberam,*
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domi me. G. *intelligo.*

ACT.

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Consulit Demipho advocatos, super filii conjugio; unus suadet, dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri jungere debuit. versatur autem in deliberativo.

Ejusdem generis,

Demipho, Geta, Hegio, Cratinus, Crito.

D. *Quantâ me curâ & sollicitudine afficit*
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis!
Neq; mî in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu, vise redierítne jam, an nondum, domum.
G. *Eo.* D. *videtis quo in loco res hæc sit:*
Quid ago? dic, Hegio. H. *ego! Cratinum censeo.*
Si tibi videtur. D. *dic, Cratine.* Cra. *mene vis?*
D. *Te.* Cra. *ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi*
Sic hoc videtur. Quod te absente hîc filius
Egit restitui in integrum æquum est, & bonum:
Et id impetrabis: dixi. D. *dic nunc, Hegio.*
H. *Ego sedulò hunc dixisse credo: verùm ita est,*
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum, legibus
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. *dic, Crito.*
Cri. *Ego amplius deliberandum censeo:*
Res magna est. H. *nunquid nos vis?* D. *feciſtis probè:*
Incertior sum multò quàm dudum. G. *negant*
Rediisse. D. *frater est expectandus mihi: is*
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Per contatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. *At ego Antiphonem quæram, ut quæ alia hîc fiant sciat.*
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

Arg. Antipho se vehementer incusat, quòd ità consulto patri se subduxerit & causam suam aliis tutandam dederit: rem totam denique ex Geta cognoscit.

Iambici catalectici & acatalectici octonarii, in sinc trochaici.

Antipho, Geta.

A. *Enimvero, Antipho, multimodis cum isthoc animo vituperandus es:*
Hinc te hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse aliis tuam!
Alios tuam rem credidisti, quàm tete, animadversiores magis!

Nam,

Nam, ut erant alia, illi cerè consuleres, quo nunc tua est dom?
Nè quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miseræ spes, opesque sumus in te uno omnes sitæ.
G. *Equidem, here, nos jamdudum hic te absentem incusamus, qui abieris.*
A. *Te ipsum querebam.* G. *sed eâ causâ nihilò magis defecimus.*
A. *Loquere, obsecro: quonam in loco sint res & fortunæ meæ?*
Nunquid patri subolet? G. *nil etiam.* A. *ecquid spei porrò est?*
G. *nescio.* A. *ah!*
G. *Nisi Phædria haud cessavit pro te emiti.* A. *Nihil fecit novi.*
G. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.*
A. *Quid is fecit?* G. *confutavit verbis admodum iratum senem.*
A. *Heu Phormio!* G. *ego quod potui porrò.* A. *mi Geta, omnes vos amo.*
G. *Sic sese habet principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:*
Mansuruque patruum pater est, dum huc adveniat. A. *quid eum?* G. *aiebat,*
De ejus consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
A. *Quantus metus est mihi, venire huc salvum nunc patruum, Geta!*
Nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar, sententiam.
G. *Phædria ibi adest.* A. *ubinam?* G. *eccum à sua palæstra exit foras.*

ACTUS III. SCENA I.

Arg. Phædria lenonem orat, ut venditam militi Pamphilam non tam citò abducendam tradat. se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

Trochaici octonarii & iambici, uno addito senario.

Phædria, Dorio, Antipho, Geta.

P. *Dorio, audi obsecro.* D. *non audio.* P. *paucumper.* D. *quin omitte me.*
P. *Audi quid dicam.* D. *at enim tædet jam audire eadem millies.*
P. *At nunc dicam, quod lubenter audias.* D. *loquere: audio.*
P. *Neque te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?*
D. *Mirabar, si tu mihi quicquam afferres novi.*

A. *Hei!*

A. Hei! metuo lenonem, nè quid suo suat capiti. G. idem ego metuo.
P. Non mihi credis! D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.
P. Fameratum istuc beneficium tibi pulchrè dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.
P. Experire, non est longum. D. CANTILENAM eandem canis.
Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. G. garris modò.
P. Adeón' ingenio te esse duro atque inexorabili,
Ut neq; misericordiâ neque precibus molliri queas!
D. Adeón' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?
A. Miseritum est. P. hei! veris vincor. G. quàm similis uterque est sui!
P. Neque aliâ Antipho cùm occupatus esset sollicitudine,
Tum esse hoc mî objectum malum! A. ah! quid istuc autem est, Phædria!
P. O fortunatissime Antipho! A. egóne! P. cui quod amas domi est;
Nec cum hujusmodi unquam usus vênit ut conflictares malo.
A. Mihine domi est! immo, id quod aiunt, AURIBVS teneo lupum.
Nam neque quò omittam à me, invenio, neq; ut retineam, scio.
D. Ipsum isthuc mihi in hoc est. A. Eia, nè parùm leno sies.
Num quid hic consecit? P. biccine! quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid! vendidit! A. aín', vendidit!
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo!
P. Nequeo exorare, ut maneat, & cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horum nè oppertus sies,
D. Obtundi'. A. haud longum est id quod orat, Dorio: exoret sine.
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
D. Verba istbæc sunt. A. Pamphilámne hac urbe privari sines!
Tum tu præterea horum amorem distrahi poterit' pati!
D. Neq; ego, neq; tu. G. dii tibi omnes id, quod est dignum, duint.
D. Ego te complures advorsum ingenium meum menses tuli,
Pollicitantem, flentem, & mî ferentem: nunc contrà omnia hæc

Repperi

Repperi quâ det, neq; lacrumet: da locum melioribus.
A. *Certè herclè, ego sati' si commemini, tibi quidem est olim dies,*
Quum ad dares huic, præstituta. P. *factum.* D. *num ego isthuc nego?* (*pudet*
H. *Jámne ea præteriit?* D. *non, verùm ei hæc anteceßit.* A. *non*
Vanitatis! D. *minimè, dum ob rem.* G. *sterquilinium!* P. *Dorio,*
Itáne tandem facere oportet! D. *sic sum: si placeo, utere.*
A. *Siccine hunc decipis!* D. *immo enimvero Antipho hic me decipit:*
Nam hic me hujuſmodi scíbat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Ille me fefellit: ego illi nihilò sum aliter ac sui.
Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,
Meâ lege utar, ut potior sit qui prior ad dandum est. Vale.

ACTUS III. SCENA III.

Arg. Antipho Getam monet, ut argentum inveniat, quod detur lenoni à Phædria.

Trochaici octonarii & unus iambicus quaternarius.

Phædria, Antipho, Geta.

P. *Quid faciam? unde ego nunc tam subitò huic argentum inveniam miser,*
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. *itáne hunc patiemur, Geta,*
Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adjúrit comiter?
Quin, cùm opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. *Scio equidem hos esse æquum.* A. *agè ergo, solus servare hunc potes.*
G. *Quid faciam?* A. *invenias argentum.* G. *cupio: sed, id unde, edoce.* (*sat est.*
A. *Pater adest hîc.* G. *scio: sed quid tum?* A. *ah! dictum sapienti*
G. *Itáne!* A. *ita.* G. *sanè herclè pulchrè suades: etiam tu hinc abis!*
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscar mali;
Nî etiam nunc me hujus quærere causâ in malo jubeas crucem!
A. *Verum hic dicit.* P. *quid! ego vobis, Geta, alienus sum!*
G. *haud puto:*
Sed parúmne est, omnibus quod nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci!
P. *Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum!*
Hem! dum igitur licet, dúmque adsum, loquimini mecum, Antipho:

Contem-

Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
P. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. G. di bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
A. Vide, si quid opis potes afferre huic. G. si quid! quid! A. quære, obsecro,
Nè quid plus minúsve faxit, quod nos post pigeat, Geta.
G. Quæro: salvos est, ut opinor: verùm enim metuo mal m.
A. Noli metuere: unà tecum bona, mala tolerabimus.
G. Quantum argenti opus est tibi? loquere. P. solæ triginta minæ.
G. Triginta! hui! percara est, Phædria. P. isthæc verò vilis est.
G. Age, agè, inventas reddam. P. ô lepidum caput! G. auferte hinc. P. jam opus est.
G. Jam feres: sed opu'st mihi Phormionem adjutorem ad rem hanc dari.
A. Præstò est: audacissimè oneris quidvis impone; & feret:
SOLUS est homo amico amicus. G. eamus ergò ad eum ocyùs.
P. Abi: dic, præstò ut sit domi.
A. Nunquid est, quod operâ meâ vobis opu' sit? G. nil: verùm abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intu' scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas! A. nihil est æquè quod faciam lubens.
P. Quâ viâ isthuc facies? G. dicam in itinere: modò te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

Arg. Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes: narrat hic ille, cur in Lemno diutiùs hæserit; fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

Iambici senarii.

Demipho, Chremes.

D. Quid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ità non?
C. Postquam videt me ejus mater esse hic diutiùs;
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipsam cum omni familia
Ad me esse profectam aiebant. D. quid illic tam diu,
Quæso, igitur commorabere, ubi id audiveras?
C. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? C. rogas?
SENECTUS ipsa est morbus: sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta qui illas vexerat.

D. Quid

D. Quid quæso obtigerit me absente, audistin' Chremes?
C. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
Nam hunc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreverit me, plus, quàm opus est scito, sciet.
Verebórque, nè uxor aliquà hoc resciscat mea.
Quod si sit, ut me excutiam atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ità esse, & isthæc mihi res sollicitudini est:
Neque defetiscar unquam ego experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

Arg. Tota hæc scena est Getæ exultantis, duos sibi senes offerri quos fallere possit.

Ejusdem generis.

Geta.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram: intellexerat,
Gaudebat, me laudabat, quærebat senem,
Diis gratias agebat, tempus sibi dari:
Ubi Phædriæ se ostenderem nihilò minus
Amicum esse quàm Antiphoni: hominem ad forum
Jussi opperiri: eo me esse adducturum senem.
Sed eccum! quis est ulterior? at at Phædriæ
Pater venit: quod pertimui autem bellua!
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati!
Commodius esse opinor duplici spe uti.
Petam hinc, unde à primo instituí: is si dat, sat est;
Si ad hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Geta cudit argumentum Phædriæ.

Iambici dimetri.

Antipho, Geta, Chremes, Demipho.

EXpecto, quàm mox recipiat sese huc Geta:
Sed patrium video cum patre astantem: hei mihi!

Quàm timeo, adventus hujus quò impellat patrem!
G. *Adibo hosce: ô noster Chremes!* C. *salve, Geta.*
G. *Venire salvum, volupe est.* Ch. *credo.* G. *quid agitur?*
C. *Multa advenienti, ut fit, nova hîc compluria.*
G. *Ità de Antiphone audistin' quæ facta?* C. *omnia:*
G. *Tùn' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,*
Sic circumiri. D. *id cum hoc agebam commodum.*
G. *Nam hercle ego quoque id quidem agitans mecum sedulò,*
Invéni, opinor, remedium huic rei. D. *quid, Geta?*
Quod remedium? G. *ut abii abs te, fit fortè obviàm*
Mihi Phormio. C. *qui Phormio?* G. *is qui isthanc.* C. *scio.*
G. *Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.*
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic hæc potiùs cum bona
Ut componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Uno ore autores fuêre, ut præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie?* G. *an legibus*
Dabitur pœnas dices, si illam ejecerit?
Jàm id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo incœptas homine: eâ eloquentiâ est.
Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, sed pecaniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier
Soli sumu' nunc hîc, inquam: eho! dic quid velis dari
Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus nè sies.
A. *Satin' illi dii sunt propitii?* G. *nam sat scio,*
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. *quis te isthæc jussit loqui?*
C. *Immo non potuit meliùs pervenirier*
Eò quò nos volumus. A. *occidi.* C. *perge eloqui.*
G. *At primo homo insanibat.* C. *cedo, quid postulat?*
G. *Quid! nimium: quantum lubuit.* C. *dic.* G. *si quis dari*

Talem

Talentum magnum. C. immo malum hercle. & nil pudet?
G. Quod dixi adeò ei: quæso, quid ß filiam
Suam unicam locaret? parvi rettulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
ut ad pauca redeam, ac mittam illius neptias,
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ità ut æquum fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat (ut apertè tibi nunc fabuler)
Aliquantulum quæ afferret, quî dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, uxorem dari.
A. Utrùm stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
Dicam, scientem, an imprudentem, incertus sum.
D. Quid, si animam debet? G. ager oppositus est pignori ob
Decem minas, inquit. D. agè, agè, jam ducat: dabo.
G. Æduculæ item sint ob decem aliæ. D. hoi, hui!
Nimium est. C. nè clama: petito hasce à me decem.
G. Uxori emunda ancillula est: tum autem plusculæ
Supellectile opus est, opus sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
D. Sexcentas prius potius scribito jam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat!
C. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac ut illam ducat nos quam volumus. A. hei mihi,
Geta! occidisti me tuis fallaciis.
C. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquum amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face.
Si istam dant, hanc ut omittam, nè incertus siem:
Nam illi mî dotem jam constituerunt dare.
C. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malè.
C. Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,
Fructum quem Lemni uxoris reddunt prædia,
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

Arg. Objurgat Antipho Getam, cujus opera & in periculum venisse putat, extrudatur conjux: idem ab eodem placatur.

Eadem generis.

Antipho, Geta.

A. Geta. G. hem! A. quid egisti? G. emunxi argento senem.
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum jussu' sum
A. Eho verbero aliud mihi respondes ac rogo!
G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem! operâ tuâ ad
Rectum mihi quid res rediit planissime:
Vt te quidem omnes dii, deæque, superi, inferi:
Malis exemplis perdant: hem! si quid velis,
Huic mandes, quâ te ad scopulum è tranquillo infert?
Quid minùs utile fuit, quàm hoc ulcus tangere:
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi: cedo nunc porrò Pharmo
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi: cæterùm
Cum argentum repetent, nostra causa scilicet
In nervum potius ibit. G. Nihil est, Antipho,
Quin malè narrando possit depravarier.
Tu id quod boni est excerpis; dicis quod mali est.
Audi nunc contrà jam, Si argentum acceperit,
Ducenda uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Indè istis reddet. A. quam ob rem? aut quid dicet? G. rogas!
Quot res post illa monstra evenerunt mihi!
Intrauit in ædes ater alienus canis:
Angui' per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere, quæ causa est justissima.
Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient: me vide.
Patet exit: abi, dic esse argentum Phædriæ.

ACT

ACT. IV. SCENA V.

Arg. Colloquuntur senes detrahendo Phormioni argento: Chremes Demiphonem instigat, ut argentum solvere festinet.

Iambici octonarii.

Demipho, Geta, Chremes.

D. *Quietus esto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duint. Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam,*
Cùm dem: &, quam ob rem dem, commemorabo. G. *ut cautus est, ubi nil opus'st!*
C. *Atque ità opus est facto: at matura, dum lubida eadem hæc manet.*
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos rejiciat.
G. *Rem ipsam putâsti.* D. *duc me ad eum ergo.* G. *non moror.*
C. *ubi hoc egeris.*
Transito ad uxorem, ut conveniat hanc priùs quàm hinc abeat,
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, nè succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. D. *quid, malùm, tuâ id refert?* C. *magni Demipho.*
D. *Non sat, tuum te officium fecisse, si non id fama approbat?*
C. *Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, nè se ejectam putet.*
D. *Idem ego isthuc facere possum.* C. *mulier mulieri magis congruet.*
D. *Rogabo.* C. *ubi nunc illas ego reperire possim cogito.*

ACTUS V. SCENA I.

Arg. Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Chremes ex eadem nutrice discit filiam suam Phanium nuptam esse Antiphoni, quæ res ingentem ei lætitiam affert; cavent item ne uxor hoc resciscat.

Octonarii iambici, catalectici & acatalectici, & iambicus quaternarius unus, missis aliquot trochaicis octonariis.

Sophrona, Chremes.

S. *Quid agam? quem amicum inveniam mihi misera? aut cui consilia.*
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera nè ob meum suasum indignâ injuriâ afficiatur:
Ità patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
S. Quod ut facerem, me egestas impulit, cùm scirem infirmas
Hasce esse nuptias: ut id consulerem, interea vita
Ut in tuto foret. C. certè ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum prospiciunt oculi, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neque ille investigatur. C. quid ago? S. qui est ejus pater: C. ædeón',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quod si eum nunc
Reperire possim, nihil est quod verear. C. ea ipsa est: colloquar:
S. Quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat! C. ad me respice.
S. Dii, obsecro vos: éstne hic Stilpho? C. non. S. negas!
C. Concede hinc paululùm à foribus isthorsum sodes, Sophrona:
Nè me isthoc posthac nomine appellâsis. S. quid! non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitásti! C. est. S. quid has metuis fores?
C. Conclusam hic habeo uxorem sævam: verùm isthoc de nomine
Eò perperam olim dixi, nè vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliquà uxor mea resciscerет.
S. Hem, Isthoc pol nos te hic invenire miseræ nunquam potuimus.
C. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac unde exis? aut ubi
Illæ sunt? S. miseram me! C. hem quid est? vivúntne? S. vivit
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Male factum. S. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ig-
ut potui nuptum virginem locavi huic adolescenti, (nota.
Harum qui est dominus ædium. C. Antiphonine? S. hem isti ipsi. C. quid!
Duásne is uxores habet? S. au, obsecro, unam quidem hanc solam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergo est. C. quid ais!
S. Compositò est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C. dii vostram fidem! quàm sæpe forte temerè
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,

Quicum

Quicum voleham, atque ut voleham, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxuma, suâ curâ hæc sola fecit.
S. *Nunc quid facto sit opus vide: pater adolescentis venit,*
Animumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. *nihil pericli est.*
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, cave resciscat quis-
S. *Nemo ex me scibit.* C. *sequere me: cætera intus audies.* (*quam.*

ACT. V. SCENA II.

Arg. Demipho seipsum accusat, quòd, dum avaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem incideret; dolet Phormioni datum esse argentum.

Iambici octonarii catalectici.

Demipho, Geta.

D. *NOs nostrâpte culpâ facimus, ut malos expediat esse,*
Dum nimiùm dici nos bonos studemus & benignos.
ITA fugias, nè præter casam, quod aiunt: nonne id sat erat,
Accipere ab illo injuriam! etiam argentum est ultrò objectum ei,
Ut sit quî vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.
G. *Planissimè.* D. *IIS nunc præmium est, quî recta prava faciunt.*
G. *Verissimè.* D. *ut stultissimè quidem illi rem gesserimus.*
G. *Modò ut hoc consilio posset discedi, ut istam ducat.*
D. *Etiámne id dubium est?* G. *haud scio herclè, ut homo est, an*
mutet animum.
D. *Hem, mutet autem!* G. *nescio: verùm, si fortè, dico.*
D. *Ità faciam, ut frater censuit; uxorem ejus huc adducam,*
Cum ista ut loquatur: tu abi, Geta: præmuncia hanc venturam.
G. *Argentum inventum est Phædriæ: de jurgio siletur:*
Provisum est, nè in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? IN EODEM luto hæsitas: versuram solvis. (*cunt,*
Geta, præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ cres-
Nisi prospicis: nunc hinc domum ibo: ac Phanium edocebo,
Nè quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, suum viri Chremetis negligentiâ minui patrimonium.

Iambici octonarii & catalectici.

Demipho, Nausistrata, Chremes.

D. *AGedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placeatur nobis;*
Ut suâ voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. *faciam.*

D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac dudum re epitulata es.
N. Factum volo: ac pol queo minùs viri culpâ, quàm me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat: hem, vir viro quid præstet! D. bina, quæso!
N. Ac rebus vilioribus multò, tamen talenta bina. D. hui!
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D. certò scio. N. quo pacto? D. parce sodes,
ut possis cum illa; nè te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam ut jubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem Demipho,
Jam illi datum est argentum! D. curavi illicò. C. nollem datum.
Hei! video uxorem: penè plus quàm sat erat. D. cur nolles Chreme?
C. Jam rectè. D. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci non potest. D. quid non potest?
C. Quia uterq; utriq; est cordi. D. quid isthuc nostrâ? C. magni: præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. D. quid! deliras!. C. sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. satis ne sanus es!
N. Au, obsecro, vide nè in cognatam pecces. D. non est. C. nè nega:
Patri aliud nomen dictum est: hoc tu errâsti. D. non norât patrem!
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquam hodie concedes mihi, neque
Intelliges! D. si tu nil narres. C. pergis! N. miror quid hoc fiet.
D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ità me servet Jupiter,
ut propior illi quàm ego sum ac tu nemo est homo. D. dii vostram fidem!
Eamus ad ipsum unà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. C. ah!

D. Quid

D. Quid est? C. itáne parvam mihi fidem esse apud te! D. vín' me credere?
Vín' satis quæsitum mihi isthuc esse? agè, fiat: quid illa filia Amici nostri, quid futurum est? C. recte. D. hanc igitur mittimus? C. Quidni! D. illa maneat. C. sic. D. ire igitur tibi licet, Nausistrata.
N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm ut cœperas, Manere hanc: nam perliberalis visa est, cùm vidi, mihi.
D. Quid isthuc negotii est? C. jámne operuit ostium? D. jam. C. ô Jupiter!
Dii nos respiciunt: gnatam invèni nuptam cum tuo filio. D. hem! Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandũ hoc locus.
D. At tu intrò abi. C. heus, nè filii nostri quidem hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

Arg. Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: seque involutum his malis queritur, unde expediri nequeat.

Iambici octonarii catalectici.

Antipho.

LAtus sum, ut ut mea res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res adversæ sient, paulo mederi possis?
Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit:
Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefiat, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa Hujusce habendæ: sed ubinam Getam invenire possum, ut Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

Arg. Adnumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio: & quasi re bene gesta, nunc se curatum cuticulam dicit.

Iambici octonarii et catalectici.

Phormio, Antipho.

PArgentum accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem: curavi, propriâ eâ Phædria ut potiretur: nam emissa est manu.
Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium A senibus, ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.

A. Sed

A. Sed Phormio est: quid ais? P. quid! A. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. Vicissim partes tuas acturus est. A. quas? P. ut fugisset patrem.
Te suam rogavit rursum ut ageres causam, ut pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Simium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta;
Nè, cùm hic non videam me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te A. vide quis egrediatur. P. Geta est.

ACTUS V. SCENA VI.

Arg. Geta Antiphoni nunciat Phanium inventam esse Chremetis filiam.
Trochaici octonarii cataloctici, & iambici senarii

Geta, Antipho, Phormio.

G. O Fortuna! ô fors fortuna! Quantis commoditatibus,
Quàm subito meo hero Antiphoni ope vestrâ hunc exemistis diem!
A. Quidnam hic sibi volt? G. nósq; amicos ejus exoneràstis metu!
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio,
Atq; hominem properem invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat!
A. Num tuintelligis hic quid narret? P. num tu? A. nil. P. tantundem ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. A. heus Geta!
G. hem tibi!
Num mirum aut novum est revocare, cursum cùm institueris?
A. Geta.
G. Pergit herele: nunquam tu odiotuo me vinces. A. non manes?
G. Vapulabis, curialis vernula est, qui me vocat.
A. Id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.
Sed ísne est quem quæro an non? ipsus est. P. congredere actutum.
A. quid est?
G. O omnium, quantum est, quà vivant homo hominum ornatiss
Nam sine controversia à diis solus diligere, Antipho. (sime:
A. Ità velim: sed qui istut credam ità esse, mihi dici velim.
G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enecas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer; &, quod fert, cedo. G. obi
Tu quoque hic aderas, Phormio! P. aderam: sed cessas! G. accipe! hem!

Vt modò argentum dedimus tibi apud forum, recta domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
A. *Quamobrem?* G. *omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem*
est, Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.
Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo dare:
Quamobrem retineat me. Ait esse vetitum intrò ad heram acce-
Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Clinesem,
Eúmque nunc esse intus cum illis. Hoc ubi ego audivi, ad fores
Sustenso gradu placide ire cœpi: accessi, astiti,
Animam compressi, aurem admovi: ità animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. A. fuge Geta. G. hîc pulcherrimum
Facinus audivi: itaque penè hercle exclamavi gaudio.
P. *Quod?* G. *quodnam arbitrare? A. nescio.* G. *atqui mirifi-*
cissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. A. *hem!*
Quid ais! G. *cum ejus olim constuprasset matre in Lemno clanculum.*
P. *Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem!* G. *aliquid credito*
Phormio esse causæ: sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint!
P. *Atqui hercle ego quoque illam audivi fabulam.* G. *immo etiam*
dabo,
Quò magìs credas: patruus interea inde hùc egreditur foras:
Haud multo pòst cum patre idem recipit se intrò denuò.
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque abducerem.
A. *Hem! quin ergo tape me: cessas!* G. *fecero.* A. *ô mi Phormio,*
Vale. P. *vale, Antipho; benè ità me dii ament, factum: & gaudeo.*
Tantam fortunam de improviso esse his datam!
Summa eludendi occasio est mihi nunc seni,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ità ut datum est ingratiis,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipsâ repperi.
Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hîsce ostendam me, ubi erunt egressi foras:
Quò me assimulâram ire ad mercatum, non eo.

ACT.

ACTUS V. SCENA VII.

Arg. Cognita Phanio, senex à Phormione pecuniam repetit. Phormio negat se redditurum: hinc contentio inter eos oritur.

Ejusdem generis.

Demipho, Phormio, Chremes.

D. Dîs magnas meritò gratias habeo atque ago,
Quando evenêre hæc nobis, frater, prosperè.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. P. Demiphonem, si domi est,
Visam, ut quod. D. at nos ad te ibamus, Phormio.
P. De eadem hac fortassè causa. Dîtà herclè. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,
Nè non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta, quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.
C. Estne ea ità, ut dixi, liberalis? D. oppidò.
P. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date:
Nam omnes possibui mihi res, ità uti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle, animum advorteram.
D. At hic dehortatus est me, nè illam tibi darem:
Nam, Qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cùm honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est; fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaveras.
P. Satis superbè illuditis me. D. quî? P. rogas!
Quin nè alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Invitum eam, inquit. D. tum autem video filium
Invitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed pransi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rursum rescribi, Phormio.
P. Quod? næ ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere apud te illam, hîc det maneat, Demipho:

Nam

Nam non est æquum me propter vos decipi;
Cùm ego vestri honoris causâ repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
D. *I hinc in malam rem cum istâc magnificentia,*
Fugitive: etiam nunc credis te ignaviter,
Aut tua facta adeò! P. *irritor.* D. *túne hanc duceres,*
Si tibi data esset! P. *fac periclum.* D. *ut filius*
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.
P. *Quæso, quid narras!* D. *quin tu mihi argentum cedo.*
P. *Immo verò uxorem tu cedo.* D. *in jus ambula.*
P. *In jus! enimvero si esse odiosi pergitis.*
D. *Quid facies?* P. *egóne? vos me indotatis modo*
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis faciam. C. *quid id nostrâ?* P. *nihil.*
Hîc quandam nôram, cujus vir uxorem. C. *bem!* D. *quid est?*
P. *Lemni habuit aliam.* C. *nullus sum.* P. *ex qua filiam*
Suscepit: & eam clàm educat. C. *sepultus sum.*
P. *Hæc adeò ego illi jam narrabo.* C. *obsecro,*
Nè facias. P. *oh! tun' is eras?* D. *ut ludos facit!*
C. *Missum te facimus.* P. *fabulæ.* C. *quid vis tibi?*
Argentum quod habes, condonamus te, P. *audio:*
Quid vos, malùm ergò me sic ludificamini
Inepti vestrâ puerili sententiâ?
NOLO, volo: volo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, infectum est? quod modò erat ratum, irritum est.
C. *quo pacto: aut unde hæc hîc restitit?* D. *nescio,*
Nisi; Me dixisse nemini, id certò scio,
C. *Monstri, ità me dii ament, simile,* P. *injeci scrupulum.*
D. *hem!*
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens! emori hercle satius est:
Animo virilo præsentiq; ut sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras.
Neq; jam id celare posse te uxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.
Tum hunc impunè atum paterimus nostro modo
ulciſci. P. *at, at, nisi mihi prospicio, hæreo:*

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. At vereor, ut placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc pretio, Chreme.
Cùm è medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.
P. Itáne mecum agitis? satis astute aggredimini:
Non hercle ex re istiu' me instigâsti, Demipho.
An tu ubi peregrè quæ libitum fuerit feceris,
Neque hujus sis veritus fœminæ primariæ,
Novo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum!
Hisce ego illam dictis ità tibi incensam dabo,
Ut ne restringuas lacrumis, si extillaveris.
D. Malum, quod istî dii, deæque omnes duint.
Tantâne affectum hominem quenquam esse audacia!
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras! C. in id redactus sum loci,
Ut nesciam prorsus quid agam cum illo. D. ego scio:
In jus eamus. P. in jus! huc, si quid lubet.
D. Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.
C. Solus enim nequeo: accurre huc. P. una injuria est
Tecum. C. lege agito ergò. P. altera est tecum, Chreme.
D. Rape hunc. P. itáne agitis? lenimvero voce est opus.
Nausistrata, exi. C. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. P. Nausistrata, inquam. C. non taces!
P. Taceam! D. ni sequitur, pugnos in ventrem ingere,
Vel oculum exculpe. P. est ubi vos ulciscar probè.

ACTUS V. SCENA VIII.

Arg. Phormio Chremetem prodit uxori de altera conjuge: Chremes graviter objurgatur. Phormio exultat, tam probe se ultum esse senes, Demipho pro fratre intercedit, & orat, ut huic uxor factum condonet. Ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quicquam, sed filii judicio permittere omnia.

Iambici senarii, & trochaici octonarii.

Nausistrata, Chremes, Phormio, Demipho.

N. QUis nominat me? C. hem! N. quid isthuc turbæ est, obsecro,
Mi vir? P. hem quid nunc obticuisti? N. quis hic homo est?
Non mihi respondes! P. hictine ut respondeat,

Qui

Qui hercle, ubi sit, nescit! C. *cave isti quicquam credueris.*
P. *Abi: tange: si non totus friget, me eneca.*
C. *Nihil est.* N. *quid ergò? quid isthòc narrat?* P. *jam scies.*
Ausculta. C. *pergin' credere!* N. *quid ego, obsecro*
Huic credam; qui nil dixit? P. *delirat miser*
Timore. N. *non pol temerè est, quòd tu tam times.*
C. *Ego timeo!* P. *rectè sanè, quando nihil times.*
Et hoc nihil est quod dico ego: tu narra. D. *scelus,*
Tibi narret! P. *eho tu! factum est abs te sedulò*
Pro fratre. N. *mi vir, non mî narras!* C. *at.* N. *quid at?*
C. *Non opus est dicto.* P. *tibi quidem: at scito hùc opu' st*
Is Lemno. C. *hem, quid ais!* D. *non taces!* P. *clam te.* C. *hei mihi!*
P. *uxorem duxit.* N. *mi homo, dii melius duint.*
P. *Sic factum est.* N. *perii misera.* P. *& indè filiam*
Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. *Quid agimus?*
N. *Prò dii immortales! facinus indignum & malum.*
P. *Hoc actum est.* N. *an quicquam bodie est factum indignius?*
Qui mî, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ & mansiones diutinæ
Lemni! hæccine erat quæ nostros fructus minuebat vilitas!
D. *Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritam non nego:*
Sed eam quæ sit ignoscenda. P. *VERBA fiunt mortuo.*
D. *Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.*
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit unde hæc nata est, neq; pòst illam unquam attigit.
Ea mortem obiit: è medio abiit: quî sit in re hac scrupulus?
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. *Quid ego æquo animo! cunio misera in hac re jam defungier.*
Sed quid sperem è ætate porrò minùs peccaturum putem?
Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit:
An mea forma atque ætas nunc magis expetenda est, Demipho?
Quid mihi hìc affers, quamobrem expectem aut sperem porrò non fore?
P. *Exequias Chremeti: quibus est commodum ire, hem tempus est.*

Sic

Sic dabo: agè nunc, Phormionem, qui volet, laceßito:
Faxo tali eum mactatum, atq; hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: jam supplicii satis est mihi:
Hæc habet, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.
N. *At meo merito, credo: quid ego nunc commemorem, Demipho,*
Singillatim qualis in istum fuerim? D. *novi æquè omnia*
Tecum. N. *merito hoc meo hoc videtur factum?* D. *minimè gentium:*
Verùm, quando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. *Enimvero, priùs quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.*
Heus Nausistrata, priùs quàm huic respondes temerè, audi.
N. *quid est?*
P. *Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:*
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.
C. *Hem, quid ais!* N. *adeón' indignum tibi videtur, filius*
Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas!
Nil pudere! quo ore illum objurgabis? responde mihi.
D. *Faciet, ut voles.* N. *immo ut meam jam scias sententiam,*
Neq; ego ignosco, neq; promitto quicquam, neq; respondeo;
Priùs quàm gnatum video: ejus judicio permitto omnia: is
Quod jubebit, faciam. P. *mulier sapiens est Nausistrata.*
N. *Satín' id est tibi?* P. *Immo vero pulchre discedo, & probè,*
Et præter spem. N. *tu tuum nomen, dic, quod est?* P. *mihín'? Phormio,*
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. *Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,*
Faciamq̃, & dicam. P. *benignè dicis.* N. *pol meritum est tuum.*
P. *Vin' primùm hodie facere quod ego gaudeam, Nausistrata.*
Et quod tuo viro oculi doleant? N. *cupio.* P. *me ad cœnam voca.*
N. *Pol verò voco.* D. *Eamus intro hinc.* N. *fiat: sed ubi est Phædria*
Judex noster? P. *jam hic, faxo, aderit. Vos valete, & plaudite.*

HECYRÆ

¶ HECYRÆ PERSONÆ, EARUMQUE INTERPRETATIO.

Syra, anus, Syriaci generis mulier.
Philotis, meretrix, ἀπὸ τῆς φιλότητος, vel ἀπὸ τοῦ δόμου φιλεῖν ὦτα, unde & Philotion fieri potest, ut sit in nomine aurium significatio.
Laches, senex, Eunuch.
Sostrata, mulier, Heautont.
Pamphilus, adolescens, Andr.
Parmeno, servus, Eunuch.
Sosia, servus, Andr.
Bacchis, meretrix, Heautont.
Phidippus, senex, à parsimonia equestri; ejus enim studii, ut gloria erat ingens, ita magni sumptus.
Myrrhina, mulier, matronale nomen, à myrto, quâ Magistratus quondam coronabantur.

Sequentium personarum tantùm hic mentio fit.

Philumena, ἡ φιλουμένη, amabilis.
Scirus, puer, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν à saltatione.

M. ANTONII MURETI IN HECYRAM TERENTII ARGUMENTVM.

PAmphilus, Lachetus è Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. Is cùm aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Phidippi & Myrrhinæ filiam incidit, eamque in viâ per vim compressit: atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit: in illâ autem luctâ etiam annulum ei detraxit; eumque Bacchidi dono dedit. paulò post pater eum, tum ut à meretricio amore [illegible], tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constupraverat: gaudente admodùm puella matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro gravidam esse, [illegible] eam collocare properabat: ut si fortè post aliquos menses pareret, [illegible] admodum sæpè fit, obtegeretur stuprum. Cecidit res longè aliter ac putabatur: etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem [illegible]

quàque dolitos ſi deſpondè Bacchidi amare non poſſe, ne dormiat cum uxore, ne eam ne attigeris quidem. Bacchi, quod ea vivat nunquam ſe uxorem ductúrum, ſæpe ei promiſerat Pamphilus, nonnullam ſibi ab eo factam injuriam putans, multò ei mitiùs, quam ſolebat, placidè & obſequens eſſe cœpit. Eò factum eſt, ut Pamphilus ei ſe paulatim ſubduxerit, quamque priùs ſalutabat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo concepit. Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum eſſet profectò eo, Philumena, quæ intumeſcere ſibi uterum ſentiret, cùm alterutri, tum ſoceri imprimis ſuæ conſpectum refugiebat: tandem cum in eo eſſet, ut celare vix poſſe amplius videretur, ſumpſit occaſione, poſtcriſcendi ſpectum ad matrem ſe, unam omnium rerum conſolatam, confert. Poſt dies complusculos miſſa Soſtrata, qui eam accerſerent: reſpondetur, ægrotam eſſe. Ii, ut eam ſæpius viſitaret: non admittitur. Laches actuſare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpâ contingere. Illa contrà, excuſare ſe, & culpam deprecari: nullius ſe rei conſciam eſſe, cur ſua confuetudo nurui odioſa eſſe debeat: interea redit Pamphilus, atque ita fert animus, ut quo die ipſe Athenas appulit, eo ipſo Philumena partu levaretur. Cùm igitur, videndi cupidus (ægrotare enim acceperat, & ita annabat, ut qui vehementiſſimè) ſubitò ad eam ingreſſus eſſet, peperiſſe deprehendit: ibi enim Myrrhina exanimem proſecuta, lacrumans obteſtari cœpit, quando ea res nihil ipſi nocitura eſſet, ne reciperet quidem uxorem, ſi ita videretur: ſed tamen ne famam illius proderet, ita ſe facturum recipit. Cùm igitur neque vellet uxorem retinere, neque veriſimilem veramque afferret cauſam, ſuſpiceti ſunt ſoceri, eum Bacchidis adhuc amore impediri, eâ de causâ ab uxore abhorrere: accerſitum itaque Bacchidem objurgat Phidippus. Ea, cùm ſe illi purgaſſet, jubetur ad mulieres ingredi, & in quoque illam ſuffictionem adhibere. ingreditur annulum habentem in digito, quem olim Philumenæ ereptum ſibi dederat Pamphilus: in annulis eſſe, ut viderunt eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam, cognoſcuntur. Lætus Pamphilus, & uxorem & filium recipit.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejúſque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id ſciat ſocrus,
Ut ægram ad ſe transfert: revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat, uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incuſat Bacchidis
Amorem. Dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater virtutis fortè agnoſcit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

HECYRA

HECYRA TERENTII.

ACTA LUDIS ROMANIS. SEX. IULIO CAES. ET CN. CORNELIO DOLABELLA, ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS PARIBUS CN. OCTAVIO ET T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELATA EST TERTIO Q. FULVIO, ET L. MARTIO ÆDIL. CURUL.

PROLOGUS.

HECYRA est huic nomen fabulæ. Hæc cum data
Est nova, novum intervenit vitium & calamitas:
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ità populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat. Nunc hæc planè est pro nova.
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum posset vendere.
Alias cognôstis ejus: quæso, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

ORator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ne inveterascerent,
Nè cum poëta scriptura evanesceret.
In his, quas primùm Cæcilî didici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scribam dubiam fortunam esse scenicam.
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studioso, nè illum ab studio abducerem,
Perfeci, ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. Ità poëtam restitui in locum,

Propè jam remotum injuriâ adversarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ.
Quòd si scripturam struxissem in præsentia, &c.
In deterendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset, potiùs quàm in negotio:
Desertum essem facilè, nè alias scriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ità eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eòdem accessit expectatio,
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo:
Primo actu placeo. Cum interea rumor venit
Datum iri gladiatores: populus tumultuatur,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit.
Si nunquam avarè statuit pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum:
Quàm maximè servire vestris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vestram commisit fidem,
Nè eum circumventum inquis irrideant.
Meâ causâ causam hanc accipite, & silentium
Date, ut lubeat scribere aliis, mihique ut discere
Novas expediat posthac, pretio empias meæ.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Philotis & Syra indigne ferunt Pamphilum uxorem duxisse, relicta quam amare videbatur Bacchide, & prorsus sunt personæ: nam extra fabulæ argumentum inducuntur, ut Parmenoni detur occasio commemorandi argumenti.

Iambici senarii.

Philotis, Syra.

P. *PErpol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideles evenire amatores, Syra!
Vel hic Pamphilu' jurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, ut quivis facilè posset credere,
Nunquam illâ vivâ ducturum uxorem domum!
En! duxit. S. *ergò propterea te sedulò*
Et moneo, & hortor, nè cujusquam miseteat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquam nacta sis.
P. *utinè eximium neminem habeam?* S. *neminem:*
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ità paret sese, abs te ut blanditiis suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabò non contrà insidiabere?
P. *Tamen eandem pol esse omnibus, injurium est.*
S. *Injurium est autem ulcisci adversarios!*
Ac quâ viâ captent te illi, eâdem ipsos capi!
Eheu me miseram! cur non aut isthæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

Arg. Redeunti peregre Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

Ejusdem generis.

Parmeno, Philotis, Syra.

Pa. *SEnex si quæret me, modò isse dicito*
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audín' quid dicam, Scirte? si quæret me, utì
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Aliàs ut uti possim causâ hâc integrâ.
Sed videón' ego Philotin? unde hæc advenit?
Philotis, salve multùm. Ph. *ô salve Parmeno.*
S. *Salve mecastor, Parmeno.* Pa. *& tu ædepol Syra.*
Dic mihi Philoti', ubi te oblectâsti tam diu?
Ph. *Minimè me equidem oblectavi, quæ cum milite*

Corinthum hinc sum profecta iubamaxissima:
Biennium mihi perpetuum misera illum tuli.
Pa. Ædepol ibi desiderium Atheniarum arbitror
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. Ph. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hîc videndi, antiquâ ut consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam illic haud licebat, nisi præsimitò loquâ
Quæ illi placerent. Pa. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
Ph. Sed quid negoti hoc? modò quæ narravit mihi
Hîc intus Bacchis! quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hâc vivâ posset animum inducere
uxorem habere. Pa. habere autem? Ph. eho tu, an non habet?
Pa. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
Ph. Ità dî deæq; faxint, si in rem est Bacchidis,
Sed quî isthuc credam ità esse? dic mihi Parmeno.
Pa. Non est opus prolato hoc: percontarier
Desiste. Ph. nempe eâ causâ, ut nè id fiat palàm.
Ità me dî amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
Pa. Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. Ph. ah! noli, Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, scire. Pa. vera hæc prædicat:
Et mî illud vitium maximum est. Si mihi fidem
Das te taciturum, dicam. Ph. ad ingenium redis.
Fidem do: loquere. Pa. Ausculta. Ph. istîc sum. Pa. hanc Parmenchidem
Amabat, ut cùm maximè, tum Pamphilus,
Cùm pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc communia omnium quæ sunt patrum,
Sese sanum esse, dicere; illum autem unicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primò negare: sed postquam acriùs
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' âme amari obsequeretur magis.

Tum

Tundendo atq; odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proximi.
usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis: postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ità ægrè tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi ejus commiseresceret,
Ubicunque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum unà posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi! in quod me conjeci malum!
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.
Ph. *At te dî deæq; perdant cum isto odio, Laches.*
Pa. *At pauca ut redeam, uxorem deducit domum,*
Nocte illâ primâ virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. *Quid ais! cum virgine unà adolescens tubuerit*
Plus potus, se illâc abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. *Credo ità videri tibi: nam nemo ad te venit,*
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
Ph. *Quid deinde fit?* Pa. *diebus sanè pauculis*
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratq;, ut virgo ab se integra etiam tum siet:
Séque, antè eam quàm uxorem duxisset domum,
Sperâsse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrérim me non posse diutiùs
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis,
Neq; honestum mihi, neq; utile ipsi virgini est.
Ph. *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
Pa. *Hoc ego proferre incommodum esse mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
Ph. *Quid interea ibâtne ad Bacchidem?* Pa. *quotidie:*
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multò & magis procax facta illico est.

Ph. Non apol mirum. Pa. atque ea res multa mœrumæ
Disjunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
Hæc, ità uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda alia, injurias
Viri omnes ferre, & tegere consuescunt.
Hic animus partim uxoris misericordiâ
Devictus, partim victus hujus injuriis,
Paulatim elapsu' sit Bacchidi, atque hùc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum: ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hîc uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in urbem commeat.
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies, primùm dies complusculos
Bene convenibat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites ullæ inter eas, postulamo
Nunquam. Ph. quid igitur? Pa. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle: denique, ubi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem divinam: abit.
Ubi illic est dies complures, accersi jubet.
Dixêre causam tunc nescio quam: iterum jubet:
Nemo remisit: postquam accersunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem: nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo: hoc ubi senex
Rescivit, herì eâ causâ rure advênit huc,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum eventurum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
Ph. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conventuram. Pa. dî vortant bene
Quod agis. Ph. vale. Pa. & tu bene vale, Philotium.

ACT.

ACTUS II. SCENA I.

Arg. Sostratam uxorem accusat Laches, quòd nurum Philumenam duritiæ suæ & morum incommoditate domo ejecerit: socrus contrà nihil à se peccatum esse contendit.

Lambici æstimarii, & pauci senarii admixti trochaicis octonariis.

Laches, Sostrata.

L. PRÒ Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus est, quæ hæc conjuratio,
Ut omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintq; omnia,
Neq; declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias!
Itaq; adeò una omnes socrus oderunt nurus; viris
Esse adversas æquè studium est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, si ullus est magistram hanc esse satìs certò scio.
S. Me miseram, quæ nunc quamobrem accuser nescio! L. hem!
Tu nescis! S. non, ità me di bene ament, mi Laches,
Itaq; unà inter nos agere ætatem liceat. L. di mala prohibeant.
S. Meq; abs te immeritò esse accusatam postmodo rescisces. L. scio.
Te immerito! an quicquam proistis factis dignum te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines facis,
Qui illum decrèrunt dignum, suos tui liberos committerent?
Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
S. Egòne? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia tui esse crebrò soleo, nescire arbitramini,
Quo quæque pacto hìc vitam vostrarum exigat?
Multò melius, hìc quæ fiunt, quàm illìc ubi sum assiduè, scio:
Ideo quia, ut è vos mihi domi exitis, proinde ego ero famâ foris.
Jampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam:
Miniméque adeò mirum: & si id fecisset, magis mirum foret.
Sed non credidi adeò, ut etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scissem, illa hìc maneret potiùs, tu hinc isses foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mi abs te, Sostrata,
Rus habitatum abiit, concedens vobis, & rei serviens;
Sumptus vostros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam.
Non te pro his curâsse rebus, nè quid ægrè esset mihi?

S. Non

S. *Non meâ operâ, neque pol culpâ evénit. L. immo maximè,*
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata.
Quæ hic erant, curares; cum ego vos solvi cunis cæteris.
Cum puella animum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpâ factum. S. haud equidem dico, mi Laches.
L. *Gaudeo, ità me dii ament, gnati causâ: nam de te quidem*
Sati' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. *Qui scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse assimulaverit,*
Ut tum matre ità plus esset? L. quid ais? non sigm hoc sat est,
Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere!
S. *Eam lassam oppidò tum aiebant: eò ad eam non admissa sum.*
L. *Tuos esse illi mores morbum magis, quàm ullum aliam rem arbitror:*
Et meritò adeò: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere uxorem: & quæ vobis placita conditio est, datur:
Ubi duxêre impulsu vostro, vostro impulsu eadem exigunt.

ACTUS II. SCENA II.

Arg. Laches remitti cupit nurum suam: pater Phidippus dicit non posse eam perdurare apud socrum, absente Pamphilo.

Iambici octonarii catalectici.

Phidippus, Laches, Sostrata.

P. *Etsi scio, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,*
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Ut tibi concedam, neq; tuæ libidini advorsabor.
L. *Atq; eccum Phidippum optumè video: ex hoc jam scibo quid siet.*
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem:
Sed non adeò, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. *eia verò.*
L. *Adii te heri de filia: ut veni, itidem incertum amisti.*
Haud ità decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,
Te judice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
Quæ ægra est: te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si vetuit, satis ut meæ domi curetur diligenter:

At,

At, ità me dii ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
ut tu illam salvam magi' velis, quàm ego: id adeo gnati causâ,
Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm seipsum magnificare.
Neq; adeo ne clam est, quàm esse eum graviter laturum credam,
Hoc si rescierit: eo domum; studeo hæc priùs quàm ille huc redeat.
P. *Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem*
Novi: & quæ dicis, omnia esse dicis, animum induco;
Et te hoc mihi cupio credere, illam ad vos redire studeo,
Si facere possim illo modo. L. *quæ res te facere id prohibet?*
Eho! nunquidnam accusat virum? P. *minimè: nam postquam attendi*
Magis, & vi cœpi cogere ut rediret, sanctè adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alii vitii est: leni ego animo sum natus:
Non possum adversari meis. L. *bem Sostrata.* S. *heu me miseram!*
L. *Certúmne est isthuc?* P. *nunc quidem, ut videtur: sed nunquid vis?*
Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. L. *eo tecum unà.*

ACTUS II. SCENA III.

Arg. Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

Trochaici octonarii.

Sostrata.

Æ Depol nè nos æquè sumus omnes invisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignè ut videamur malo.
Nam, ità me ament dii, quod me accuset nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ità animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. Haud pol me quidem: nam nunquam secùs
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, quî hoc mi eveniat, scio:
Nisi pol filium multimodis jam expecto ut redeat domum.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Pamphilus queritur se absente uxorem ad suos abiisse, relictâ socru.

Octonarii iambici & trochaici: item iambici senarii.

Ramphilus, Parmeno, Myrrhina.

Pam. *N Emini ego plura esse acerba ex amore homini unquam oblata credo,*
Quàm mî. Heu me infelicem! Hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui

Cui quanto fuerat præstabiliu', ubivis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire, atque hæc ità esse miserum me resciscere!
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priùs quàm id rescitum est, lucro est.
Par. *At sic, citiùs qui te expedias his ærumnis, reperies.*
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multò ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras.
Rem cognosces, iram expedies, restitues rursum in gratiam.
Levia sunt hæc quæ tu pergravia esse in animum indux'ti tuum.
Pam. *Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æquè miser?*
Priùs quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori dedi-(tum:
Jam in hac re ut taceam, cuivis facile scitu est quàm fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater,
Vix me illinc abstraxi, atq; impeditum in ea expedivi animum meum,
Vixq; huc contuleram: hem nova res orta est, porrò ab hac quæ me (abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inventurum arbitror:
Quæ cùm ita esse invenero, quid restat, nisi porrò ut fiam miser?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius sum: ità olim suo me ingenio pertulit:
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas interceßit, quæ tam permansit diu.
Par. *Haud quidem herclè parvum est: si vis veram rationem exequi,*
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, injurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius nè iratus quidem est,
Cùm de eadem causa est iracundus factus inimicißimus.
Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt!
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt fermè, ut pueri, levi sententiâ:
Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.
Pam. *Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuncia.* Par. *hem quid hoc?*
Pam. *tace.*
Par. *Trepidari sentio, cursari sursum prorsum; agedum ad fores*
Accede propiùs. Hem! sensistin'? Pam. *noli fabularier.*

Prò

Prô Jupiter! audio clamorem. Par. *túte loqueris, me vetas?*
M. *Tace, obsecro, mea gnata.* Pam. *matris vox visa est Philumena*
Nullus sum. Par. *quî dum?* Pam. *perii.* Par. *quamobrem?* Pam. *nescio quod magnum malum*
Profectò, Parmeno, me celas. Par. *uxorem Philumenam*
Pavitare nescio quid dixerunt: id si fortè est, nescio.
Pam. *Interii: cur mihi id non dix'ti?* Par. *quia non poteram unâ omnia*
Pam. *Quid morbi est?* Par. *nescio.* Pam. *quid? nemóne medicum adduxit?* Par. *nescio.*
Pam. *Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quicquid est, certum sciam,*
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum ullum in te est, periisse me unâ haud dubium est.
Par. *Non usus facto est mihi nunc hunc intrò sequi,*
Nam invisos omnes nos esse illis sentio:
Here, nemo voluit Sostratam intrò admittere,
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sanè nolim, maxumè heri causâ mei:
Servum illico introîsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atque ætati illorum, morbus quî auctu' sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTUS III. SCENA II.

Arg. Pamphilus tristior egreditur à Philumena, deprehenso ejus partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Trochaici, octonarii catalectici.

Sostrata, Parmeno, Pamphilus.

S. *NEscio quid jamdudum hîc audio tumultuari misera:*
Malè metuo, nè Philumenæ magi' morbus aggravescas:
Quod te Æsculapi, & te Salus, nè quid sit hujus, oro.
Nunc ad eam visam. Par. *heus Sostrata.* S. *ehem!* Par. *iterum isthinc excludêre.*
S. *Ehem Parmeno! túne hîc eras! perii: quid faciam misera:*
Non visam uxorem Phamphili, cùm in proxumo hîc sit ægra?
Par. *Non visas, nec mittas quidem visendi causâ quenquam.*
Nam qui amat cui odio ipsus est, bis facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.

Tum

Tum autem, filius tuus introïit videre, ut venit, quid agat.
S. *Quid ais! an venit Pamphilus!* Par. *vênit.* S. *Diis gratiam habeo.*
Hem, isthoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde excessit.
Par. *Jam eâ te causâ maxumè huc nunc introire nolo:*
Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,
Quæ inter vos intervênit, unde ortum est initium iræ.
Atque eccùm video ipsum egredi: quàm tristis est. S. *ô mi gnate!*
Pam. *Mea mater, salve.* S. *gaudeo venisse salvum: salvân Philumena est?* Pam. *meliuscula.* S. *utinam isthuc ità dii faxint!*
Quid tu igitur lacrumas? ut quâd es tam tristis? Pam. *rectè mater.*
S. *Quid fuit tumultûs? dic mihi: an dolor repentè invasit?*
Pam. *Ità factum est.* S. *quid morbi est?* Pam. *febris,* S. *quotidiana?*
Pam. *ità aiunt.*
I sodes intro: consequar jam te, mea mater. S. *fiat.*
Pam. *Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atq; his onera adjuta.*
Par. *Quid! non sciunt ipsi viam domum quâ redeant!* Pam. *cessas!*

ACTUS III. SCENA III.

Arg. Deliberat Pamphilus, velitne uxorem recipere an repudiare.

Trochaici octonarii & iambici, aliquot senarii.

Pamphilus.

NNequo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus
Qua me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Namque modò me intrò ut corripui timidus, alia suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem: (hei mihi!)
Postquam me assexêre ancillæ advenisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant, Venit, id quod me repentè aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis sors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea properè præcurrit nuncians
Me vemisse: ego ejus videndi cupidus rectà consequor.
Postquam intrò advêni, extemplo ejus morbum cognovi misęr.
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:

Neque

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, O facinus indignum, inquam! & corripui illico
Me inde lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: jam ut limen extrem, ad genua accidit,
Lacrumans misera. Miseritum est: profectò hoc sit est, ut puto.
OMNIBUS nobis ut res dant sese, ità magni atq; humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio instituit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæq; fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti
Adversa ejus per te tecta tacitaq; apud omnes sient:
Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, uti sibi des pro illa nunc, rogat:
Cæterùm de reducenda id fac, quod in rem sit tuam,
Parturire eam neque gravidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res: nunc si potis est Pamphile,
Maximè volo, doque operam, ut clam partus eveniat patrem;
Atque adeò omnes: sed si fieri id non potest quin sentiant,
Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur: hîc tibi nihil est quicquam incommodi: &
Ille miseræ indignè factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id vero nequiquam honestum esse arbitror,
Nec faciam: etsi amor me gravitèr consuetudóque tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita cùm in mentem venit,
Solitudóque; ô FORTUNA ut nunquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit:
Quem ego consilium missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Et me abstinuisse in principio, cùm data est:

Vereor,

Vereor, si clamorem ejus hic crebrò audiat.
Ne parturire eam intelligat: aliquo mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

Arg. Narrat Sosia, quæ adierit maris pericula: servus Parmenio in arcem mittitur, neparere Philumenam interim audiat.

Iambici senarii.

Parmeno, Sosia, Pamphilus.

Par. *A In' tu tibi hoc incommodum evenisse iter?*
S. *Non hercle verbis, Parmeno, dici potest*
Tantum, quàm re ipsâ navigare incommodum est.
Par. *Itáne est?* S. *O FORTUNATE, nescis quid mali*
Præterieris, quâ nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plùs eo, in navi fui,
Cùm interea semper mortem expectabam miser:
Ità usque adversâ tempestate usi sumus.
Par. *Odiosum.* S. *haud clam me est: denique hercle aufugerim*
Potiùs quàm redeam, si eò mi redeundum sciam.
Par. *Olim quidem te causæ impellebant leves,*
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia:
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intrò: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas! Pam. *equidem te expecto.* Par. *quid est?*
Pam. *In arcem transcurso opus est.* Par. *cui homini?* Pam. *tibi.*
Par. *In arcem! quid eò?* Pam. *Callidemidem hospitem*
Myconium, qui mecum unà advectus est, convenî.
Par. *Perii, vovisse hunc dicam, si salvus domum*
Rediisset unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. *Quid cessas?* Par. *quid vis dicam? an conveniam modò?*
Pam. *Immo, quod constitui me hodie conventurum eum,*
Non posse; ne frustra illic expectet: vola.
Par. *At non novi hominis faciem.* Pam. *ut faciam ut noveris:*
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosâ facie. Par. *dî illum perdunt.*
Quid si non veniet? maneámque usquè ad vesperum?
Pam. *Maneto: curre.* Par. *non queo, ità defessus sum.*
Pam. *Ille abiit: quid agam infelix? prorsus nescio*

Quo

Quo pacto hoc celem, quod me gravit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potiùs quàm amori obsequi
Oportet: at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt: quid dicam hîsce, incertus sum.

ACTUS III. SCENA V.

Arg. De reducenda Philumena inter senes agitur: Pamphilus reducturum se negat: sed eam rem indigne Phidippus.

Trochaici octonarii, & Iambici senarii.

Laches, Phidippus, Pamphilus.

L. *Dixtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?*
P. *Factum.* L. *venisse aiunt: redeat.* Pa. *quam causam dicam patri,*
Quamobrem non reducam, nescio. L. *quem ego hîc audivi loquî?*
Pa. *Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.*
L. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* Pa. *salve mi pater.*
L. *Gnate mi salve.* Ph. *bene factum, te advenisse Pamphile,*
Et adeò, quod maxumum est, salvum atque validum. Pa. *creditur.*
L. *Advenis modò?* Pa. *admodum.* L. *cedo, quid reliquit Phania*
Consobrinus noster? SANE hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit; & qui sic sunt, haud multum hæredem adjuvant:
Sibi verò hanc laudem reliquit, Vixit, dum vixit, bene.
L. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?*
Pa. *Quicquid est id quod reliquit, profuit.* L. *immo obfuit:*
Nam illum vivum & salvum vellem. Pa. *impune optare istunc licet.*
Ille reviviscet jamnunquam: & tamen utrum malis scio.
L. *Herì Philumenam ad se accersi hic jussit, dic jussisse te.*
P. *Noli fodere: jussi.* L. *sed eam jam remittet.* P. *scilicet.*
Pa. *Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia.* L. *at*
istos invidos dî perdant, qui hæc libenter nunciant.
Pa. *Ego me scio tavisse, nè ulla meritò conjurgelia*
Fieri à vobis posset: idque si nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Verè possim, ni te ex ipsa id magìs velim resciscere:

Namque eo pacto maximè apud te meo erit ingenio fides,
Cùm illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque meâ culpâ hoc dissidium evenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
L. *Pamphile, ad aures haud invito sermo mihi accessit tuus,*
Cùm te posse putâsse omnes res præ parente intelligo:
Verùm vide, nè impulsus irâ prave insistas, Pamphile.
Pa. *Quibus iris nunc in illam impulsus iniqui' sim,*
Quæ nunquam quicquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem; & sæpe, quod vellem, meritam scio!
Amoque, & laudo, & vehementèr desidero:
Nam fidem erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
P. *Tibi in manu est, nè fiat.* L. *si sanus sies,*
Jube illam redire. Pa. *non est consilium, pater:*
Matris servibo commodis. L. *quò abis? mane,*
Mane inquam: quò vadis? P. *quæ hæc pertinacia est?*
L. *Dixin', Phidippe, hanc rem ægrè laturum esse eum?*
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
P. *Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:*
Ità nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem hinc, eat.
L. *Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.*
P. *Percontumax redîsti huc nobis, Pamphile.*
L. *Decedet jam irâ hæc: etsi meritò iratus est.*
P. *Quia paululum vobis accessit pecuniæ,*
Sublati animi sunt. L. *etiam mecum litigas!*
P. *Deliberet, renuncietque hodie mihi*
Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
L. *Phidippe, ades, audi paucis: abiit: quid meâ?*
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet.

Quand

Quando nec gnatus, neque hic mi quicquam obtemperant:
Quæ dico, parvi pendunt: porro hoc jurgium ad
uxorem, cujus fiunt consilio omnia hæc,
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

Arg. Objurgat uxorem maritus ob celatum filiæ partum: hoc etiam quod rescisciit de puero Phidippus, ad tumultum augendum facit, & ut Pamphilus uxorem recipere cogatur.

Iambici octonarii catalectici, & acatalectici, & unus quaternarius, item trochaici octonarii catalectici & acatalectici.

Myrrhina, Phidippus.

M. PErii: *quid agam? quo me vortam? quid meo respondebo viro*
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est vagientis.
Ità corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciverit peperisse, id quâ causâ clàm habuisse me
Dicam non edepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video: quid agis, Myrrhina? heus, tibi dico. M. *mihine,*
Mi vir? P. *vir ego tuus! tu virum me, aut hominem adeò esse deputas!*
Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem;
Non sic ludibrio tuis factis habitu' essem. M. *quibus?* P. *at rogas!*
Peperit filia? hem taces! ex quo? M. *isthuc rogare æquum est patrem!*
Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui datum est nuptum, obsecro?
P. *Credo; neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror*
Quid sit, quamobrem tantoperè hunc omnes nos celare volueris
Partum; præsertim cùm & recte, & suo pepererit tempore.
Adeón' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs quàm esset cum illo nupta advorsus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. *Misera sum.* P. *utinam sciam ità esse isthuc! sed nunc mihi in mentem venit*

De hac re, quam locuta es olim, cùm illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, quâ meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
M. *Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram mavolo.*
P. *Multò priùs scivi, quàm tu illum amicam habere, Myrrhina;*
Verùm id vitium ego nunquam decrevi esse adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est: at pol jam aderit, se quoque cùm oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessâsti usquè adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres: neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc fecit, quo pacto factum volueris.
M. *Adeón' me esse pervicacem censes, cui mater siem,*
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
P. *Tún' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes!*
Audîsti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam: quid tum postea,
Si modestè aut rarò hoc fecit? nónne ea dissimulare nos
Magìs humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?
Nam si is possit ab ea sese derepente avellere,
Quîcum tot consuêsset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum satì' firmum gnatæ. M. *mitte adolescentem, obsecro,*
Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conveni:
Roga, velítne an non uxorem: si est, ut dicat velle se,
Redde; sin est autem, ut nolit, rectè consului meæ.
P. *Siquidem ille ipse non volt, & tu sen'sti esse in eo, Myrrhina,*
Peccatum: aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici:
Quam ob rem incendior ira, te esse ausam hoc facere injussu meo.
Interdico, nè extulisse extra ædes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem;
Ibo intrò, atque edicam servis, nè quoquàm efferri sinant.
M. *Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.*
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, resciverit,
Non æpol clam me est; cùm hoc, quod leviu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ sententia ejus mutari possit, scio.
Hoc mî unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum;

Si

Si puerum ut tollam cogit, cujus qui sit nescimus pater:
Nàm cùm compressa est gnata, forma in tenebris noscinon quita est:
Neque detractum eitum quicquam est, quî pòst possit noscì, quâ fiet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pamphilus nè orata nostra nequeat diutiùs
Celare, cùm sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

Arg. Soſtratæ purgatio de Philumenæ abſceſſu: eadem Soſtrata rus abiturum ſe filio pollicetur, ne impedimento ſit, quò minùs redeat Philumena: filius contrà matri, ne id faciat, diſſuadere conatur.

Iambici octonarii.

Soſtrata, Pamphilus.

NOn clam me eſt, mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiiſſe; etſi ea diſſimulas ſedulò:
Verùm ità me dii ament, itáque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam ſciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei:
Tèque antè quàm me amare rebar, ei rei firmâſti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris.
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contrà gratiam
Referre, ut apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certò decrevi patre,
Nè mea præſentia obſtet, neu cauſa ulla reſtet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæſo, quid iſtbuc conſilî eſt!*
Illiu' ſtultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis, mater maledictum tulit,
Meâ pertinaciâ eſſe dicat factum, haud tuâ modeſtiâ.
Tum, tuas amicas te & cognatas dicere, & feſtos dies
Meâ cauſâ nolo. S. *nihil pol jam iſtæ res mî voluptatis ferunt:*
Dum annis tempus tulit, perfuncta ſatìs ſum: ſati'as jam tenet

Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxima, ut nè cui meæ
Longinquitas ætatis obsit, mortémve exoptet meam.
Hic video me esse invisam immeritò: tempus est concedere:
Sic optumè, ut ego opinor, omnes causas præcidam omnibus,
Et me hac suspicione exolvam, & illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere volgus quod malè audit mulierum.
P. *Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absque una hæc foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. *obsecro, mi Pamphile,*
Non túte incommodam rem, ut quæq; est in animũ inducas pati.
Si cætera sunt ità ut tu vis, itáque ut esse ego illam existimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. *væ misero mihi!*
S. *Et mihi quidem: nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.*

ACTUS IV. SCENA III.

Arg. Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & uxor: monetur Pamphilus ut uxorem reducat.

Trochaici iambicique octonarii, senarius unus & quaternarius unus.

Laches, Sostrata, Pamphilus.

L. *Quem cum isthoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor:*
Isthuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit pòst, idem hoc nunc si feceris.
S. *Fors polfuat.* L. *Abi rus ergò hinc: ibi ego te, & tu me seres.*
S. *Spero, ecastor.* L. *I ergò intrò, & compone, quæ tecum simul*
Ferantur: dixi. S. *Ità ut jubes, faciam.* P. *pater.*
L. *Quid vis, Pamphile?* P. *hinc abire matrem! minimè.* L. *Quid ità isthuc vis?* (*est?*
P. *Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus.* L. *quid*
Quid vis nisi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo: sed*
Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar.
Credo, si non reducam, eâ gratiâ concordes magi' fore.
L. *Nescias: verùm tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,*
Quando hæc abieret: odiosa hæc ætas est adolescentulis:
E medio æquum est excedere: postremò, nos jam fabulæ
Sumus Pamphile, senex atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACT.

ACTUS IV. SCENA IV.

Arg. Natum puerum Laches resciscit, Pamphilum ad recipiendam uxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici senarii.

Phidippus, Laches, Pamphilus.

Tibi quoque æpol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re; mater te impulit:
Huic vero nulla est. L. *opportunè te mihi,*
Phidippe, in ipso tempore ostendis. P. *quid est?*
Pa. *Quid respondeo his? aut quo pacto hoc aperiam?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Nè revereatur minùs jam quò redeat domum. P. *ah!*
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt meâ uxore exorta omnia.
Pa. *Mutatio fit.* P. *ea nos perturbat, Laches.*
Pa. *Dum nè reducam, turbent porrò quàm velint.*
P. *Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua fiet sententia,
Accipias puerum. Pa. *sensit peperisse: occidi.*
L. *Puerum! quem puerum?* P. *natus est nobis nepos:*
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.
L. *Bene, ità me dii ament, nuncias; & gaudeo*
Natum illum, & tibi illam salvam: sed quid mulieris
Uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nòsne hic celatos tamdiu! nequeo satìs,
Quàm hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
P. *Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi, Laches,*
Pa. *Etsi jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, cùm eam consequatur alienus puer.
L. *Nulla tibi Pamphile, hìc jam consultatio est.*
Pa. *Perii.* L. *hunc videre sæpe optabamus diem,*
Cùm ex te esset aliquis qui te appellaret patrem:

Evénit: habeo gratiam diis. Pa. *nullu' sum.*
L. *Reduc uxorem, ac noli adversari mihi.*
Par. *Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,*
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intelligo.
Nunc cùm ejus alienum esse à me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac arbitrer:
Quamobrem reducam? L. *mater quod suasit sua,*
Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quin non relinquunt viri?
P. *Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,*
Remissân' opus sit vobis, an reductâ domum:
Uxor quid faciat, in manu non est mea;
Neutra in re vobis difficultas à me erit:
Sed quid faciemus puero? L. *ridicule rogas.*
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. Pa. *quem ipsa neglexit, pater,*
Ego alam? L. *quid dix'ti! eho! an non alemus, Phamphile,*
Prodemus, quæso, potiùs? quæ hæc amentia est!
Enimvero prorsùs jam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primùm hanc ubi dix'ti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli!
Ego atq; oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum, obsecutus mihi, feciſti ut decuerat.
Nunc animum rursùm ad meretricem indux'ti tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam,

Nam

Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse. Pa. mene L. te ipsum? & facis injuriam,
Cùm fingis falsas causas ad discordiam:
Ut cum illa vivas, testem hanc cùm abs te amoveris:
Sensitq; adeò uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abierit? P. plane hic divinat: nam id est.
Pa. Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi. L. ah!
Reduc uxorem, aut quamobrem non opu' sit, cedo.
Pa. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est: pòst de matre videro.
Pa. Omnibu' modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promove parùm,
Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,
Præsertim in ea re cùm sit mihi adjutrix socrus.
L. Fugis? hem! nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam. P. maxumè.
Non mirum fecit uxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum hinc video á nuptiis.
L. Quid ergò agam Phidippe? quid das consili?
P. Quid agas! meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus gravius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. Faciam ut mones. Puer, eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adjutor sis mihi. P. ah!
Jamdudum dixi, itidem nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero, fore.
Sed visne adesse me unà, dum istham convenis?
L. Immo verò abi: aliquam puero nutricem para.

ACT.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Bacchis & Laches colloquuntur: hic illam accusat, quod ad se recipiat filium, illa constanter negat: mittem autem senem, & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

Iambici octonarii acatalectici & catalectici, trochaici octonarii, & unus quaternarius.

Bacchis, Laches.

B. NOn hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expetit:
Nec pol me multùm fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
L. Videndum est, nè minùs propter iram hanc impetrem, quàm posiem,
Aut nè quid faciam plus, quod post me minùs feciſſe satius sit.
Aggrediar. Bacchis salve. B. salve Laches.
L. Credo ædepol te non nihil mirari, Bacchis,
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
B. Ego pol quoque etiam timida sum, cùm venit in mentem, quæ sim,
Nè nomen mihi quæsti obstet: nam mores facilè tutor.
L. Si vera dicis, nihil tibi pericli est à me, mulier: nam
Jam ætate eâ sum, ut non siet peccato mihi ignoſci æquum:
Quò magis omnes res cautiùs, nè temerè faciam, accuro:
Nam si facis, factúráve es, bonas quod par est facere:
Inscitum offerre injuriam tibi me immerenti, iniquum est.
B. Est magna edaſtor gratia de hac re quam tibi habeam: nam qui
Post factam injuriam se expurget, mihi parùm prosit: sed
Quid istuc est? L. meum receptas filium ad te Pamphilum.
B. ah!
L. Sine dicam: uxorem hanc priùs quàm duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id quod volui: nunc hic uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi: dum consulendi tempus est:
Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol eadem isti ætate tu.
B. Quis id ait? L. socrus. B. méne! L. teipsam: & filiam abduxit suam,
Puerumq; ob eam rem clàm voluit, natus qui est, extinguere.

B. Aliud

B. *Aliud si scirem, quî firmare meam apud vos posſem fidem,*
Sanctiùs quàm jusjurandum, id polliserer tibi, Laches;
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.
L. *Lepidè es: sed scin' quid volo potiùs sodes facias?* B. *quid vis? cedo.*
L. *Eas ad mulieres huc intrò, atq; isthuc jusjurandum idem*
Polliceare illis: exple animum iis, téque hoc crimine expedi.
B. *Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,*
Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed nolo falsâ famâ esse gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minimè æquum, viderier
Immeritò: nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.
L. *Facilem, benevolúmque lingua tua jam tibi me reddidit:*
Nam non sunt solæ arbitratæ hæc: ego quoq; hoc etiam credidi.
Nunc cùm ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem, ut sis porrò: nostrâ utere amicitiâ, ut voles.
Aliter si facias: sed reprimam me, nè ægre quicquam ex me audias.
Verùm te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potiùs quàm inimicus, periculum facias. B. *faciam sedulò.*

ACT. V. SCENA II.

Arg. Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intrò ibituram ad Sostratam & Myrrhinam, ut illis purgetur.

Iambici octonarii catalectici, & unus quaternarius acatalectus.

Phidippus, Laches, Bacchis.

Nihil apud me tibi defiri patiar, quin quod opu' sit,
Benignè præbeatur.
Sed cùm tu fatua, atque ebria eris, puer ut satur sit, facito.
L. *Noster socer, video, venit: puero nutricem adducit.*
Phidippe, Bacchis deferat per sanctè. P. *Hæccine ea est?* L. *hæc est.*
P. *Nec pol istæ metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.*
B. *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire;*
Licet: hæc res hîc agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.

L. *Phidippe,*

L. *Phidippe, nostras mulieres suspectas falsò nobis*
In re ipsa invenimus: porrò hanc nunc experiamur: nam si
Compererit falso crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clàm, id leve est: citò ab eo hæc ira abscedet.
Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.
P. *Velim quidem hercle.* L. *exquire: adest: quod sati' sit, faciet ipsa.*
P. *Quid istuc mihi narras? an quia non túte audísti dudum,*
De hac re animus meus ut sic, Laches? illis modò exple animum.
L. *Quæso epol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut serves.*
B. *Ob eam rem vis ergò intrò eam?* L. *I, atque exple animum his, ut credant.*
B. *Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum invisum hodie:*
Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.
L. *At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, resciscent.*
P. *atqui*
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognórint:
Nam illas erroris, & te simul suspicione, exolves.
B. *Peni: pudet Philumenæ: me sequimini intro huc ambæ.*
L. *Quid mi est quod malim, quàm quod huic intelligo evenire,*
Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi unà prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verè ab se segregârit,
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse;
Referetq; gratiam ei, unâque operâ nos sibi amicos junget:

ACTUS V. SCENA III.

Arg. Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem Philumena ab eo compressa ostenditur.

Trochaici iambicique octonarii cataléctici.

Parmeno, Baechis.

P. *Ædepolnæ esse meam herus operam deputat parvi preti,*
Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Calledemidem.
Itáque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam: Adolescens, dic dum quæso, Túne es Myconius?
Non sum. At Callidemides? Non. Hospitem ecquem Pamphilum

Hîc

Hîc habes? Omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. Sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc est rei?
B. *Parmeno, appottunè te offers, properè curre ad Pamphilum.*
P. *Quid est?* B. *dic me orare, ut veniat.* P. *adeo?* B. *immo ad Philumenam.*
P. *Quid rei est?* B. *tuâ quod nil refert, perconturi desinas.*
P. *Nil aliud dicam?* B *etiam: cognôsse annulum illum Myrrhinam*
Gnatæ suæ fuisse, quem olim mî ipsius dederat. P. *Scio.*
Tantúmne est? B. *tantum: aderit continuò, hoc ubi ex te audiverit.*
Sed cessas! P. *minimè equidem nam hodie ibi potestas haud data est,*
Ità cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.
B. *Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie!*
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiusq; operâ periit:
uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum reddo:
Quâ re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exclusi:
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniendis.
Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphile, inquam, amabò,
Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?
Dic mi. Ille alias res agere, se simulare. Postquam id video,
Nescio quid suspicarier: magis cœpi instare, ut dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitq; sese illi annulum, dum luctat detraxisse:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat unde sit: narro omnia hæc: indè est cognitio facta,
Philumenam compressam esse ab eo, & filium inde hunc natum,
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
ut quisquam amator nuptiis lætetur: verùm ecastor
Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno & lepido, & comi.

Incom-

Incommodè mihi nuptiis evenit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitror, nè id meritò mihi eveniret.
MULTA ex quo fierint commoda, eju incommoda æquum eſt ferre.

ACTUS V SCENA IV.

Argt. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli quem olim dederat Bacchidi: ejuſdem mirifice laudatur uxor.

Iambici octonarii & ſenarii quaternarius unus, trochaici aliquot.

Pamphilus, Parmeno, Bacchis.

P. *Vide, mi Parmeno, etiam ſodes, ut mi hæc certa & clara attuleris,*
Nè me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falſo frui.
Par. *Viſum eſt.* P. *certone?* Par. *certè.* P. *Deus ſum, ſi hoc ità eſt.*
Par. *verum reperies.*
P. *Mavedum, ſodes: timeo ne aliud eſſe credam, atq; aliud nuncies.*
Par. *Maneo.* P. *ſic te dixiſſe opinor, invenisſe Myrrhinam,*
Suum annulum habere Bacchidem. Par. *factum.* P. *eum quem ego olim ei dedi?*
Eáque hoc te nunciare mihi juſſit? itáne factum? Par. *ità inquam.*
P. *Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeò plenior! Egone te*
Pro hoc uncio quid donem? quid? quid? neſcio. Par. *at ego ſcio.*
P. *quid?*
Par. *Nihil enim: nam neque in nuncio, neque in me ipſo boni quid ſit, ſcio.*
P. *Egone, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,*
Sinam ſine munere à me abire? ah! nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me expectat, credo: adibo. B. *Salve, Pamphile.*
P. *O Bacchis, ô mea Bacchis, ſervatrix mea!*
B. *Beneſactum, & volupe eſt.* P. *factis ut credam facis:*
Antiquámque adeò tuam venuſtatem obtines,
Ut voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper ſiet. B. *at tu ecaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,*
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quiſquam blandior,
P. *Ha, ha, hæ, tún' mihi iſthuc!* B. *rectè amâſti, Pamphile, uxorem tuam;*
Namnunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nôſſem, videram:

Per-

Per liberalis visa est. P. *dic verum.* B. *ità me dii ament, Pamphile.*
P. *Dic mihi, harum rerum nunquid dixti jam patri?* B. *nil.*
P. *neque opus est*
Adeò mitto: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,
Omnia ubi omnes resciscunt: hi, quos par fuerat resciscere,
Sciunt: quos non autem scire æquum est, neq; resciscunt, neq; sciunt.
B. *Immo etiam, hoc qui occultari posse faciliùs credas, dabo:*
Myrrhina ità Phidippo dixit, jurijurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. P. *est optumè:*
Speróque rem hanc esse eventuram nobis ex sententia,
Par. *Here, ut cétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?*
Aut quad isthuc sit, quod vos agitis? P. *non.* Par. *suspicor tamen.*
Egóne ab Orco hunc mortuum! quo pacto! P. *nescis, Parmeno,*
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
Par. *Immo verò scio, neque hoc imprudens feci.* P. *ego istunc satìne' scio.* Par. *an*
Temerè quicquam Parmenonem prætereat, quod factu usui' sit?
P. *Sequere me intrò, Parmeno.* Par. *sequor. Equidem plus hodie boni*
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem unquam.

PLAUDITE.

FINIS.

℣ VOLCATII SEDIGITI de Comicis Latinis, Iambi.

Gel. lib. 15. cap. 24.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant:
Hunc meo judicio errorem dissolvam tibi;
Vt contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico:
Plautus secundus facilè exuperat cæteros:
Dein Nævius, qui servet pretium, tertius est:
Si erit quod quarto detur, dabitur Licinio:
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequitur loco hos Terentius:
Turpilius septimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Antiquitatis causâ, decimum addo Ennium.

℣ DE. PVB. TERENTII vita, & ejusdem Comœdiis ex ipsius persona, Hexasticon.

Excelsæ Carthaginis aedibus altis.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum juvenúmq; senúmq;;
Qudliter & servi decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicunque leget, sic puto, cautus erit.

IN

IN LAVDEM EJVSDEM
Octonarius.

Aonides quisquis Musas, Latiumque decorem
Artibus ingenuis excoluisse cupit:
Quisquis lascivi fugisse Cupidinis arma,
Et quicquid suadet fœda libido mali:
Urbanos quisquis mores, vitámque probatam,
Aut magnum quidquam voce sonare cupit:
Huc sua convertat celeri vestigia gressu;
Hunc unum è multis edidicisse juvet.
Hic posuêre suos Nymphæ Libethrides hortos:
Hic resonâ doctus ludit Apollo chely.
Hic est occultas qui te transire Charybdes
Instruat, & placidas æquore reddat aquas.
Hic ille est, per quem totò disrumpere vafros
Scortorum nisus & malefacta queas.
Ausculta monitis hujus, lenonis avari
A turpi tutus si cupis esse dolo.

JOANNIS MVRMELII
Ruræmundensis ad Latinitatis studiosum Hendecasyllabi.

Unâ quis operâ polire linguam,
Pulchris moribus erudire pectus?
Vis tanquam speculo videre vitam
Humanam? legito Terentianas,
Atque edisce to fabulas ad unguem.

INDEX VERBORVM
veterum & ratò usitatorum apud TERENTIUM.

Primus numerus Actum, secundus Scenam, tertius versum indicat.

Abligurire, Eunu. 2. 2. 4.
Absente nobis, Eunu. 4. 3. 7.
Abstineo cum accusat. Heaut. 2. 2. 132.
Abutor cum accusativo, Prolog. Andr. 25.
Ad Dianæ, Adelph. 4. 2. 43.
Adventi, Phor. 1. 3. 2.
Advorsum, Andr. 1. 1. 15.
Æsculapius, & salus, Hec. 3. 2. 3.
Ætatem, adverbium, Eunuch. 4. 5. 8.
Agellus, Adelph. 5. 8. 26.
Agome, Andr. 4. 2. 25.
Ain' tu, Heaut. 2. 2. 1.
Alteræ, Heaut. 2. 2. 30.
Alterco. active, Andr. 4. 1. 29.
Amittere pro *dimittere*, Heaut. 3. 1. 71
Andros, Andr. 5. 4. 20.
Angiport. masc. Phor. 5. 8. 52.
Anicula, Phor. 1. 2. 48.
Anuis, Heaut. 2. 2. 46.
Apollinis responsum, Andr. 4. 2. 15.
Appellere se, Andr. 4. 6. 12.
Arrhabo, Heaut. 3. 3. 42.
Asin, Eunuch. 5. 6. 17.
Asymbolus, Phor. 2. 1. 25.
Attemperatè, Andr. 5. 4. 13

B

Babylo, Adelph. 5. 7. 17
Benevolens, Phor. 1. 2. 47

C

Cædere sermones, Heaut. 2. 2. 1.
Caprificus, Adelph. 4. 2. 38
Careo cum genitivo, Heaut. 2. 3. 20.
Caria, Eunuch. 1. 2. 46.
Heaut. 3. 3. 47
Catus, Andr. 5. 2. 14
Candex, Heaut. 5. 1. 4.
Cedo dum, Phor. 2. 1. 15.
Celere, Phor. 1. 4. 1
Certè quidem pol, Eunu. 4. 5. 5
Cistella, Eunu. 4. 6. 16.

Clanculum

Clanculum, cum accusat. Adelph. 1.1.27.
Coitio, Phor. 2.1.32
Colaphus, Adel. 2.2.37
Colet vitam, Heaut. 1.1.64
Columen, Phor. 1.5.57
Comessator, Adelph. 5.2.8
Commessatum, Eunuch. 3.1.52
Commorat, Phor 1.2.51
Commotus in aliqua, Eu. 3.5.19.
Comparari ad aliquem, Eunu. 4.4.14.
Complacita est, Andr. 4.1.21
Compluscùli, Hecyr. 1.2.102
Compositio, Phor. 5.1.30
Compressus pro vitio, Adelph. 3.5.29.
Concorda, Phor. 2.2.86
Condono cum ge. accus. Phor. 5.7.54.
Congruo, Heaut. 3.1.91
Consit, Adelph. 5.8.23
Conger, Adelph. 3.4.14
Consuescere alicui, Adc. 4.5.32
Consuescere cum aliqua, Phor. 5.6.34. Hec. 4.1.40
Convasare, Phor. 1.4.13
Creduas, Phor. 5.8.4
Curriculò, Heaut. 4.3.11
Cùm maximè, Hec. 1.2.40
Cyprus, Adelph. 2.2.16.& 22

D

Danaë, Eunuch. 3.5.37
Dare bibere, Andr. 3.2.4
Debacchatus, Adelph. 2.1.30
Decet cum dativo, Adelph. 3.5.45. & 5.8.5.
De die, Adelph. 5.9.7.
Deduce, Eunuch. 3.3.32.
Deservisse, Adelph. 1.2.72
Defetiscar, Phor. 4.1.23
Delibutus, Phor. 5.6.17
Demensum, Phor. 1.1.9
Despicatus, Eunuch. 2.3.92
Diecula, Andr. 4.2.27
in diem, Eunuch. 5.7.19
Digitulus, Eunuch. 2.2.54
Diphilus, Prolog. Adelph. 6
Dis, Adelph. 5.1.1.
Discordare, Andr. 3.3.43
Dispudet, Eunuch. 5.1.16
Distædet, Phor. 5.8.22
Diverticulum, Eunu. 4.2.7
Dividuum, Adelph. 2.2.33
Divitiores, Phor. 1.1.8
Duco, Hecyr. 4.1.7
Duint, And. 4.1.43. Ph. 3.2.34

E

Eccam ipsam, Eunu. 4.5.12
Eccere, Phor. 2.1.5
Educere, Eunu. 1.2.37
Ehodum, Andr. 1.2.10. & 2.1.27 Eunu. 2.4.68
Elephanti Indici, Eunu. 3.1.23
Emergo, activè, Andr. 3.3.30
Emorri, Eunuch. 3.1.42
Emungere, Phor. 4.4.1
Ergo, Phor. 5.1.29
Ergo propterea, Hec. 1.1.6
Erenata, Adelph. 3.1.8
Erumpo activè, Eunuch. 3.5.2
Exadversum, Adelph. 4.2.45 Phor. 1.2.38
Exossare, Adelph. 3.4.15
Exporge, Adelph. 5.3.53

F

Fabrica pro *fallacia*, Heaut. 3.2.34.
Facito dum, Heaut. 3.2.39
Falsus animi. Eunuch. 2.2.44
Famé. Heaut. 5. .27
Fœnero, Adel. 2.2.11
Fervit, Adel. 4.1.18
Flabellum, Eunuch. 3.5.47
Fors fortuna, Hecyr. 3.3.26
Foris nominat. singularis, Adelph. 2.3.21
Fructi, Adelph. 5.4.16
Fuat, Hecyr. 4.3.4
Fungor cum accus. Adelph. 3.5.18. Phor. 1.5.51.

G

Gynæceum, Phor. 5.6.23

H

Hæc pro *hæ*, Eunuch. 3.5.34 Heaut. 4.6.10
Hariolor, Adel. 2.1.48. Phor. 3.2.7.
Hercules, Eunuch. 5.8.3
Hice, nominativus, Eunuch. 2.2.38.
Hilarus, Adel. 5.3.56

I

Illi pro *illic*, Adelph. 1.2.36 Phor. 1.2.41
Ilignus, Adelph. 4.2.46
Illudo aliquem, Heaut. 4.3.19 Phorm. 5.7.22. *in aliquem*, Eunuch. 5.4.20.
Imbrus, Hecyr. 1.2.96
Immisericorditer, Ade. 4.5.29.
Impendere cum accus. Phor. 1.4.2.
Inducente me, Adel. 3.5.62
Indulgeo cum accus. Eunuch. 2.1.16. Heaut. 5.2.35
Inscitia, Eunu. 5.9.41
In honorem esse, Ennu. 2.2.29
Ingratiis, Eunu. 2.1.14 Heaut. 3.1.37
Inque, Heaut. 4.6.1. Ph. 5.7.26
Insisto cum accus. Eunu. 2.3.3
Introspicere, Andr. 2.2.28
Interea loci, Eunu. 1.2.46 & 2.2.24. Hea. 2.2.16.
Interloqui cum accusat. Heaut. 4.2.13.
Irruo activè, Adel. 4.2.11
Justa pro *juste*. Phor. 1.5.50
Justa injusta, Adel. 5.9.32

L

Labos, Hecyr. 3.1.6
Latere tecto Heaut. 4.1.59
Lavatum, Eunuc. 3.5.44
Lemnus, Phor. 1.2.16
Liberûm, Adelph. 5.3.7
Licitum esse, Andr. 2.6.18 Hecyr. 5.3.39
Limis, Eunuch. 3.5.53
Logi, Phor. 3.2.8
Lucescit, Heaut. 3.1.1
Luctat, Hecyr. 5.3.31
Ludere, Adelph. 3.4.14

M

Magnificare, Hec. 2.2.18
Mancipium, Eunu. 2.2.43
Mansum, Heaut. 1.2.26
Mastigia, Adelph. 5.3.6
Mavolo, Hecyr. 4.1.25
Maximo opere, Eunu. 3.3.26
Mea tu, Adel. 3.1.2

Medi-

Meditata, passive, Pho. 1.5.18
Mercenarius à villa, Ad. 4.2.2
Miletum, Adel. 4.5.20
Minerva. Heaut. 5.4.13
Mirificiſtimus, Phor. 5.6.32
Miſeritum, Hea. 3.1.54. Phor 3.2.16 Hecyr. 3.3.19
Miſit orare, Eunuc. 3.3.22
Modò non, Phor. 1.2.18
Morigera, Andr. 1.5.60
Multare, Eunuc. 4.7.4. Adelph 1.2.10.
Multimodis, An. 5.4.37. Hea. 2.2.79. Phor. 3.1.1. Hec. 2.3.7
Muſitare, Adel. 2.3.25.
Mutire, Andr. 3.2.15 Hecyr. 5.4.25

N

Nam quæ, Phor. 5.1.5
Niſi ſi, And. 1.5.15. Eu. 5.2.63
Non ſciunt, Hecyr. 3.2.25.
Nulli pro *nullius*, Andr. 3.5.2
Nullus, Andr. 2.2.33. Eunuc. 2.1.10 Hec. 1.2.4

O

Obitus, Hecyr. 5.4.18
Obſitus armis, Eunu. 2.2.5
Obſitus pannis, Eunu. 2.2.5
Obſita pannis Heaut. 2.2.53
Oedipus, Andr. 1.2.30
Olet unguenta, Adel. 1.2.37
Omphalæ, Eunu. 5.8.3
Ornare fugam, Eun. 4.4.6
Ornati, And. 22. 28. Eu. 2.2.6
Oſtenſa, Phor. 5.4.7

P

Pedagogus Phor. 1.2.94
Papæ, Eunu. 2.1.23. & 2.2.48
Parcere, Adel. 5.3.21
Parſi, Hecyr. 3.1.2
Patriſſo, Adel. 4.2.25
Pax, Heaut. 2.2.50. & 4.2.39
Pendeo animi Heaut. 4.3.5
Peniculus, Eunu. 4.7.7
Penus maſculinum, Eu. 2. 3.18
Percuſſit animum, An. 1.1.98
Perduint, Heaut. 4.5.7. Phor. 1 2.7.3. Hec. 1.2.59. & 3.4.27
Perpetuum, Adelph. 4.1.6
Pertendere, Heaut. 5.5.9
Peſſunda, Phor. 1.4.5
Phalerata dicta, Phor. 3.2.15
Phy, Adelph. 3.4.49
Piræeum, Eu. 2.2.59. & 3.4.1
Piſtrilla, Adel. 4.2.45
Plerique omnes, And. 1.1.28 Phor. 1.3.20
Pluſculæ, Phor. 4.3.60
Poſt illa, Eunu. 1.2.47. Heaut. 4.1.38. Phor. 2.1. 33. & 4.4 14. & 5.8.29.
Poſtremum, Andr. 2.1.24
Pote, Eunuch. 2.2.32
Poteretur, Phor. 5.5.2
Poteſſe, Eunuc. 4.3.24
Potior cum accuſ. Adel. 5.4.17
Præter, Heau. 1.2.27
Præut, Eunuch. 2.3.9.
Precator Heaut. 5.2.23
Primulum, Adel. 3.1.2 & 5.6.10
Prodeambulare, Adel. 5.1.4
Proditæ, Adel. 4.2.22.
Prolubium, Adel. 5.9.27
Promittere, pro *minari*, Heau. 4.3.7

Propatre, Adel. 5.8.28
Prorsus activè, Eunuc, 3.5.51
Protele, Phor. 1.4.37
Protinam, Phor. 1.4.13
Publicitus, Phor. 5.7.85
Pudet cum gemino accusativo Adelph. 4.7.36
Pulpamentum, Eunuch. 3.1.36
Pulto, Heaut. 2.2.34. & 3.1.1.
Puto, Eunuch. 4.2.4
Pyrrhus, Eunuch. 4.7.13

Q

Quæsti, Hec. 5.1.9. & 5.3.38
Quantus quantus, Adel. 3.4.31
Quenquem, Hecyr. 1.1.8
Quidem hercle certè, Phorm. 1.3.12
Quisquam genere fœm. Eunuch. 2.3.82. & 4.4.11
Quita est, Hecyr. 4.1.57
Quivis pro *quovis*, Ad. 2.3.1

R

Raptio, Adel. 3.3.2
Referire, Adelph. 4.2.28
Riscus, Eunuch. 4.6.17
Ruo activè, Heaut. 2.2.128

S

Salus, Adel. 4.7.43. & 3.2.3
Satagit, Heaut. 1.2.51
Satinas, Eunuch 5.6.3
Satrapes, Heaut. 3.1.43
Scribam, Eunuc. 1.2.33. Heau. 2.2.68
Sciri, And. 2.1.39. & 5.4.19.
Scripus, Andr. 5.4.39
Scurtus, Hecyr. 1.2.3
Senium cum accus. mas. Eunuc 2.3.10
Sensus, Eunuch. 2.2.5
Seria, Heaut. 3.1.51
Servat domum, Eunuc. 4.7.10
Servibo, Hecyr. 3.5.45
Sibi abundat, Adel. 5.8.36
Silicernium, Adel. 4.2.48
Similis cum genit. Eun. 3.2.43
Socors rerum, Adel. 4.5.61
Salæ, pro *soli*. Eunuch. 5.7.3
Sorbillans, Adel. 4.2.52
Sperare, pro *timere*, An. 2.3.21
St, silentii nota, Andr. 4.1.59 Phor. 5.1.17
Statim, Phorm. 5.3.7
Sterquilinium, Phor. 3.2.41
Studet se, Prolog. Eunuch, 1.
Suffarcinata, Andr. 4.5.31
Subagitare, Heaut. 3.3.6
Subiegmen, Heaut. 2.2.52
Succenturiatus, Phor. 1.4.54
Sunium, Eun. 1.2.35. & 3.3.13
Sycophanta, Andr. 4.6.20
Symbolum, Andr. 1.1.61
de Symbolis esse, Eun. 3.4.2

T

Tantidem, Adelph. 2.1.46
Techna, Eunuc. 4.4.51
Templa cæli, Eunuc. 3.5.42
Tetulit, Andr. 4.6.13
Traducere, Adelph. 5.7.19
Transdere, Prolog. Pho. 2
Tumulti, Andr. 2.2.28. Hecyr. 3.2.21

V

Vecti, Eunuch. 4.7.4
Ventulus, Eunuch. 3.5.47
Videre somnum, Heaut. 3.1.82
Villum, Adelphi. 5.2.11
Volupe, Hecyr. 5.4.16
usus, pro *opus*, Heaut. 1.1.28

FINIS.